

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมือง
สกลนคร จังหวัดสกลนคร

จิราภรณ์ เบิกบานดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอ
เมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวัชรอส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

AN APPLICATION OF APARIHANIYADHAMMA FOR THE LOCAL
ADMINISTRATION, MUEANG SAKON NAKHON DISTRICT, SAKON NAKHON
PROVINCE

JIRAPORN BERKBANDEE

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES
VAJIRANYANAVARORASA GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2025

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครอง ท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
ชื่อนักศึกษา	จิราภรณ์ เป็กบานดี
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	พุทธศาสนศึกษา
ปีพุทธศักราช	2568
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระสุทธวิชิตเมธี, ดร.

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส

(พระราชสุทธวิชิตเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระราชสุทธวิชิตเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระสุทธวิชิตเมธี, ดร.)

กรรมการ

(พระครูปริยัติสาทร , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครอง ท้องถิ่น อำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
ชื่อนักศึกษา	จิราภรณ์ เบิกบานดี
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	พุทธศาสนศึกษา
ปีพุทธศักราช	2568
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระสุทธิวิจิตรเมธี, ดร.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการปกครองท้องถิ่นอำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร 2) เพื่อศึกษาหลักการบริหารนิยมในพระพุทธานุสาเถรราช 3) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร (Qualitative by Document Analysis Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interviews)

ผลการวิจัยพบว่า

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ประเมินได้ว่า 1) การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอมืองสกลนคร อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอมืองสกลนคร ได้แก่ (1) ควรมีการประชุมรับฟังข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วน (2) ทุกคนควรเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียง (3) ต้องยึดถือและปฏิบัติตามหลักการและกฎเกณฑ์อย่างจริงจัง (4) เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายในการพัฒนาท้องถิ่น (5) ควรให้เกียรติซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก (6) ควรส่งเสริมการให้เกียรติต่อสถานที่ต่าง ๆ

คำสำคัญ: การบริหารงาน, การปกครองท้องถิ่นอำเภอมืองสกลนคร, หลักการบริหารนิยม

ABSTRACT

Thesis Topic	AN APPLICATION OF APARIHANIYADHAMMA FOR THE LOCAL ADMINISTRATION, MUEANG SAKON NAKHON DISTRICT, SAKON NAKHON PROVINCE
Student's Name	Jiraporn Berkbandee
Degree Sought	Master of Arts
Program	Buddhist Studies
Anno Domini	2025
Advisor	Phrasuddhivajiramedhi, Dr.

This thesis has the following objectives: 1) to study the local administration of Mueang Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province, 2) to study the principle of Aparihaniyadhamma in Theravada Buddhism, 3) to analyze the application of the principle of Aparihaniyadhamma in the local administration of Mueang Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province. This is a qualitative research using document analysis (Qualitative by Document Analysis Research) and in-dept interviews.

The research results found that:

The application of the principle of Aparihaniyadhamma in the local administration of Mueang Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province can be assessed as follows: The application of the principle of Aparihaniyadhamma in the local administration of Mueang Sakon Nakhon District is effective. Guidelines for applying the principle of Aparihaniyadhamma in the local administration of the Sakon Nakhon District are: 1) there should be meetings to listen to opinions from all sectors, 2) everyone should attend meetings in unison, 3) principles and rules must be seriously adhered to and followed, 4) emphasis must be placed on the participation of all parties in local development, 5) Members should respect each other and 6) respect for various places should be promoted.

Keywords: Administrative Administration, Local government of Mueang Sakon, Aparihaniyadhamma

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลหลายท่าน ในเบื้องต้นผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ทางการศึกษาด้านพุทธศาสนศึกษา ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี และคณะบดี บัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้อำนวยความสะดวกในการศึกษาตลอดหลักสูตร ขอกราบขอบพระคุณ พระ สุทธิวิชิรเมธี, ดร. (วิเชียร ธมฺมวชิโร) รองอธิการบดี วิทยาเขตศรีล้านช้าง และคณาจารย์ประจำ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตพุทธศาสนศึกษาทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ระดับ มหาบัณฑิต และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้เมตตากรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับ ความถูกต้องของเนื้อหาในเล่มวิทยานิพนธ์ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุทธิวิชิรเมธี, ดร. (วิเชียร ธมฺมวชิโร) อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องและข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขและกลั่นกรองเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงได้ อย่างดียิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณพระเถระครูบาอาจารย์ทุกรูปที่ให้ความอนุเคราะห์ส่งเสริมสนับสนุนใน การศึกษาจนสำเร็จในครั้งนี้ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้อำนวยความสะดวก ตลอดระยะเวลาที่ได้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วยดีเสมอมา ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาระดับ ปริญญาโททั้งรุ่นพี่และรุ่นเดียวกัน ที่คอยส่งเสริมและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณหัวหน้าส่วนราชการ ปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตร กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่เสียสละเวลาช่วยเหลือในการให้ สัมภาษณ์ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ด้วยดี

ขอขอบพระโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ แต่บิดา มารดา ตลอดจน บุรพจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

จิราภรณ์ เบิกบานดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ฉ
ABSTRACT	ช
กิตติกรรมประกาศ	ซ
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ.....	ฉ
สารบัญคำย่อ.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	14
1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	14
1.2. คำถามในการวิจัย	16
1.3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	16
1.4. ขอบเขตของการวิจัย	17
1.5. วิธีดำเนินการวิจัย	18
1.6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
1.7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	28
1.8. คำนียามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย	28
1.9. กรอบแนวคิดในงานวิจัย	29
บทที่ 2 ศึกษาสภาพการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร	31
2.1. แนวคิดทฤษฎีการบริหารงานปกครอง	31
2.2. หลักธรรมาภิบาล (Good Governance).....	39
2.3. หลักในการปฏิบัติราชการที่ดี.....	41
2.4. หลักในการปฏิบัติงาน การครองตน ครองคน ครองงาน	42
2.5. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง	45
2.6. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ในการวิจัย	66
2.7. สรุป.....	68
บทที่ 3 หลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท.....	69
3.1. ความหมายของหลักการบริหารนิยธรรม	69

3.2. ความเป็นมาของหลักการบริหารนิยธรรม.....	71
3.3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารนิยธรรม	82
3.4. ประเพณีของหลักการบริหารนิยธรรม	87
3.5. การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม	92
3.6. ประโยชน์ของหลักการบริหารนิยธรรม	98
3.7. สรุป.....	99
บทที่ 4 วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครอง	
ท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร.....	101
4.1. ผลการวิเคราะห์การปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร	101
4.2. วิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการบริหารนิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท	103
4.3. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครอง	105
4.4. ข้อเสนอแนะในการนำหลักการบริหารนิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของ.....	108
4.5. สรุป.....	109
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	111
5.1. สรุปผลที่ได้จากการวิจัย	111
5.2. อภิปรายผล	114
5.3. ข้อเสนอแนะ	120
บรรณานุกรม.....	122
ภาคผนวก.....	128
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	129
ภาคผนวก ข หนังสือผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	130
ภาคผนวก ค ผลการประเมินเครื่องมือเพื่อสัมภาษณ์	135
ภาคผนวก ง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เบื้องต้น	141
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	144
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	149
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	151

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพประกอบที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	30
--	----

สารบัญคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พุทธศักราช 2525 กรมการศาสนา

พระวินัยปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์
วิ.ม	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์
วิ.ม	=	วินัยปิฎก มหาวรรค

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		คำเต็ม
ที.ม	=	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
ที.ปา	=	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
อง.จตุกก.	=	พระสุตตันตปิฎก อังคคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
อง.ฉ.กก.	=	พระสุตตันตปิฎก อังคคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต
อง.สตตก.อ.	=	พระสุตตันตปิฎก อังคคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
อง.อฏฐก.	=	พระสุตตันตปิฎก อังคคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต
ขุ.ชา	=	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก
ขุ.ธ.	=	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท
ขุ.อิติ	=	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
		อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		คำเต็ม
ขุ.ธ.อ.	=	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา
อง.เอกาทสก.อ.	=	พระสุตตันตปิฎก อังคคุตตรนิกาย เอกาทสกนิบาต

หลักการใช้คำย่อชื่อพระไตรปิฎก โดยเริ่มจากอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ตามด้วยวงเล็บฉบับที่ใช้ แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น

ที.ปา. 11/358/266-277. หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคปาฬิ เล่ม 11 ข้อ 358 หน้า 266-267. ฉบับหลวง 2525

ที.ปา.(ไทย) 11/358/417-418. หมายถึง ทัศนิกาย มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 358
หน้า 417-418. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย 2525

การอธิบายบอกอักษรย่อในสารนิพนธ์นี้ ทำเฉพาะคัมภีร์ที่อ้างอิงในวิทยานิพนธ์เท่านั้น ดังนี้
อธิบายคำย่อภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย
Op.cit.	Opera citato	อ้างแล้ว
p.	page	หน้า
S.	Small	ขนาดเล็ก
M.	Medium	ขนาดกลาง
L	Large	ขนาดใหญ่

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการปกครองของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงมาตามยุคตามสมัย จวบจนกระทั่งถึงปีพุทธศักราช 2475 ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พระมหากษัตริย์ทรงใช้ทศพิธราชธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลาย ๆ ข้อ ในการดูแลประชาชนของพระองค์ (ลิขิต ชีระเวคิน, 2546) และได้มีการปรับปรุงระเบียบราชการบริหารของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและความจำเป็นของบ้านเมืองโดยได้มีกฎหมายใช้ในการปกครอง เปลี่ยนรูปแบบการจัดระเบียบราชการบริหารเสียใหม่ให้มีการกระจายอำนาจปกครองให้ท้องถิ่นด้วยการจัดระเบียบการปกครองของไทย ในปัจจุบัน อาจแยกออกได้เป็นอำนาจในการอำนวยความสะดวก และอำนาจในการดำเนินการทางปกครอง การจัดระเบียบการปกครองของรัฐหรือเรียกว่าการจัดระเบียบบริหารราชการของประเทศต่าง ๆ นั้น จะเป็นไปในรูปแบบใด ก็สุดแล้วแต่สภาพการณ์ของประเทศในช่วงของระยะเวลานั้น

การปกครองท้องถิ่น ได้เริ่มต้นมาจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แนวคิดต่อการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเห็นต่างกัน นั่นก็คือ การมองว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการปกครองในระดับชาติซึ่งก็มักเป็นฝ่ายที่นิยมระบบรวมศูนย์หรือฝ่ายนิยมรัฐบาลกลาง (กิตติกาญจน์ หาญกุล, 2558) ซึ่งก็เห็นว่าในปัจจุบันเกือบจะไม่ค่อยเป็นที่นิยมกันแล้ว สำหรับในปัจจุบันฝ่ายที่เห็นว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแบบประชาธิปไตยโดยพื้นฐาน ผู้นำท้องถิ่นควรมาจากการเลือกตั้งและการปกครองท้องถิ่นเช่นนี้ จะมีส่วนส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยระดับชาติซึ่งเป็นความคิดเชิงบวกที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไปและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยหลักการแล้วบทบาทการปกครองส่วนท้องถิ่นก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย (พระสมุห์อาคม อาคมธีโร, 2565) อีกทั้งในปัจจุบันผู้มีอำนาจบริหารมักจะขาดหลักธรรมเป็นเหตุแสดงถึงความไม่เข้มแข็งของผู้นำขาดความสามัคคีในการปกครอง และการบริหารจัดการไม่เป็นเอกภาพทำให้เกิดการแบ่งแยกพรรคพวกทำให้เกิดหลักการของตนเป็นที่ตั้งทำให้ประเทศชาติสังคมการเมือง (ภวัต มิสติย์, 2563) มีปัญหาตามมาต่อการปกครองบ้านเมืองเกิดความไม่ปรองดองของผู้นำและจะนำไปสู่การแตกแยกของประชาชนในชาติแบ่งฝักแบ่งฝ่ายไม่เป็นผลดีต่อประเทศชาติ ตัวปัญหาที่แท้จริงมันไม่ได้อยู่ที่ตัวคนแต่ตัวคนไม่รู้จักนำหลักธรรมมาปรับปรุงใช้ให้เข้ากับการเมืองการปกครองในแต่ละบริบทนั้นมากกว่าแต่ปัญหานั้นจะอยู่ที่ตัวบุคคลส่วนใหญ่

คิดกันไปว่าไม่ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครอง ผู้นำทางการเมืองการปกครองไม่ศึกษาค้นคว้าให้ถึง “ธรรมะ” อย่างแท้จริงทำเพียงแค่ผิวเผินแต่ไม่นำมาปฏิบัติ จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมา (ไพฑูรย์ นุ่มหันธ์, 2555)

บทบาทการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยตามแนวทางที่คณะพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวความคิดทางการเมืองและการปกครองที่ปรากฏตามหลักธรรมในพระไตรปิฎกเอกสารที่กล่าวถึงความในพระไตรปิฎกและความคิดนักวิชาการในเรื่องการปกครองที่ดี คุณสมบัติของผู้ปกครองที่ดีและวิธีการที่จะทำให้บ้านเมืองมีความสุขความเจริญหลาย ด้านตามหลักพุทธศาสนาบทความนี้จะช่วยเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะนำมาใช้ในทางการเมืองการปกครองเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาระบบการเมืองการปกครองที่ดี การสรรหาผู้ปกครองที่ดีและวิธีการปกครองที่ดีตามหลักพุทธศาสนาทั้งนี้จากการศึกษาปรากฏว่าระบอบการเมืองการปกครองที่ดีนั้น (นริ ภาวาทานันท์, 2538) ในพระไตรปิฎกได้กำหนดว่าการนำหลักธรรมาธิปไตยหรือการใช้หลักธรรมมาเป็นแม่บทเหมือนกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งหลักธรรมาธิปไตยมีพื้นฐานจาก “โพธิปักขิยธรรม” โดยในพุทธกาลมีการนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้กับรูปแบบการปกครองที่มีอยู่ในขณะนั้นทั้งสองรูปแบบ คือการปกครองแบบสาธารณรัฐใช้หลัก “อปริหานิยธรรม” และการปกครองแบบราชาธิปไตยใช้ในหลัก “ทศพิธราชธรรม” และ “จกกวัตติวัตร” เป็นสำคัญ ส่วนผู้ปกครองที่ดีและทรงคุณธรรมจะเป็นผู้มีลักษณะของมหาปุริสลักษณะครบทั้ง 32 ประการ นับเป็นนักปกครองที่ทรงคุณธรรมอย่างดีที่สุดและนักปกครองจะต้องเป็นสัตบุรุษปฏิบัติธรรมตามฐานะแห่งตน เช่น ธรรมของผู้ปกครอง ธรรมของสมาชิกในสังคม เป็นต้น ส่วนสุดท้าย คือวิธีการปกครองที่จะทำให้บ้านเมืองมีความสุขความเจริญนั้นในสังคมจะต้องมีการถือธรรมโดยมีศีล 5 เป็นพื้นฐานมีฆราวาสธรรมและหลักธรรมทางเศรษฐกิจคือ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม เป็นต้น และที่สำคัญจะต้องจัดการให้สังคมได้รับความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังสม่ำเสมอเพื่อให้เข้าถึงการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในทางการเมืองการปกครอง

การบริหารงานของการปกครองอำเภอเมืองสกลนคร ปัจจุบันมีสภาพคือเป็นอำเภอพิเศษ มีพื้นที่ส่วนหนึ่งปกครองตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่และมีพื้นที่ส่วนหนึ่งปกครองรูปแบบการปกครองท้องถิ่น รูปแบบเทศบาลนคร มีนายกเทศมนตรีเป็นผู้บริหารสูงสุดและมีประธานชุมชน เป็นผู้นำ จึงไม่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านปกครองจึงมีความแตกต่างในด้านการบริหารการปกครอง การใช้อำนาจหน้าที่และการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในพื้นที่เขตการปกครองลักษณะท้องที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชนบทรอบนอก บางส่วนมีความเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท ประชาชนมีหลายชนเผ่าและมีความหลากหลายในความ เป็นอยู่และแตกต่างเชิงวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงและความเจริญทางเทคโนโลยีส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและเกิดปัญหาในสังคมชุมชนมีทั้งปัญหาใหญ่ที่มีผลกระทบในวงกว้างในระดับ อำเภอ หรือปัญหาเล็กในระดับพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน องค์กรหรือกลุ่มคน เช่น ปัญหายาเสพติด การก่อ

อาชญากรรม เด็กเยาวชนมั่วสุม หนี้สินภาคครัวเรือน การหลอกลวง อุบัติเหตุ และโรคภัยต่าง ๆ เป็นต้น

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอและผู้นำของราษฎรในพื้นที่ตำบล หมู่บ้านซึ่งเป็นการปกครองของคนหมู่มาที่ต้องรับฟังปัญหาในท้องที่และนำความต้องการของเหล่าราษฎรไปแจ้งประสานกับหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งมีการทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอในการรักษาความสงบเรียบร้อย การอำนวยความสะดวกในท้องที่ตำบลหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมโดยบูรณาการการทำงานร่วมกับทุกฝ่ายการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ รวมถึงในการบริหารงานปกครองจะต้องเป็นผู้พร้อมถึง คุณธรรมจริยธรรม ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติควบคู่หลักปฏิบัติราชการที่ดีภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล เกิดผลดีต่อทางราชการ และประชาชนเพื่ออุดมการณ์ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการซึ่งหลักธรรมนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่เจ้าวัชชีผู้ปกครองในระบอบสามัคคีธรรมและเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ในการบริหารงานของการปกครองท้องที่ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญและสอดคล้องในทางปกครองและผลการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กรในการปกครองท้องที่ ทั้งระดับอำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพ สร้างความเจริญ ความเข้มแข็ง ความสามัคคีนำมาซึ่งความสงบสุขของสังคม ชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2. คำถามในการวิจัย

1. สภาพการปกครองท้องที่ในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นอย่างไร
2. หลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คืออะไร
3. การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องที่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นอย่างไร

1.3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาหลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครอง
ท้องที่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1.4. ของเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครอง
ท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยโดยศึกษาจากเอกสาร
ต่าง ๆ เพื่อศึกษาหาข้อมูลโดยมีรายละเอียดดังนี้

1.4.1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาข้อมูลทั่วไปของอำเภอเมืองสกลนคร สภาพหรือรูปแบบการปกครองในพื้นที่
ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11)
พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นต้น

2. ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง
ท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร อันได้แก่ ปลัดอำเภอ เกษตรอำเภอ ผู้ช่วยสาธารณสุขอำเภอ กำนันผู้ใหญ่
บ้าน และประชาชนในพื้นที่ ในการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครอง
ท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร

1.4.2. ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในชั้นปฐมภูมิ ทุตติภูมิ
และตำราที่เกี่ยวข้องได้แก่

ศึกษาเอกสารและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่

1.1 พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับหลวง พุทธศักราช 2525 กรมการศาสนา

1.2 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไข
เพิ่มเติม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2535

2. เอกสารชั้นทุติภูมิ (Secondary Source) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจาก หนังสือ
ตำรา เอกสารสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแหล่งข้อมูลจากสื่อ
อินเทอร์เน็ต

1.4.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านข้อมูล
สำคัญ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการบริหารงานของการปกครองท้องที่โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก
ผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร
จังหวัดสกลนคร จำนวน 25 คน

1.5. วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1.5.2 ประชากรของพื้นที่การวิจัย

ประชากรของพื้นที่การวิจัย ได้แก่ ผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครจังหวัดสกลนคร โดยคัดเลือกบุคคลจากหน่วยงาน/อาชีพ ดังนี้

1. กลุ่มข้าราชการประจำ ได้แก่ ปลัดอำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ ท้องถิ่นอำเภอ ผู้ช่วยสาธารณสุขอำเภอ และเจ้าหน้าที่ปกรอง จำนวน 7 คน
2. กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ ประเภทผู้นำหมู่บ้านหรือชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 คน

3. กลุ่มประชาชนในพื้นที่ จำนวน 8 คน

1.5.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับสัมภาษณ์ผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของการปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

2. การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพ

- 1) ศึกษา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการบริหารงานของการปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

- 2) ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

- 3) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 5 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารงานและสภาพของการปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการบริหารงานในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการบริหารงานของการปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ ในการประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการบริหารงานของการปกรองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1.5.4 นำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของภาษา ประเด็นคำถามว่า ครอบคลุมเนื้อหา ภาษาชัดเจนเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่อย่างไร

1.5.5 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ ประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาความสอดคล้อง IOC (Item Objective Congruence Index) เป็นรายชื่อ แล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2532: 62) และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความชัดเจนของภาษา และครอบคลุมตามกรอบการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยเสนอผู้เชี่ยวชาญ

1.5.6 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำไปใช้ในการสัมภาษณ์

1.5.7 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ ภาษาไทย ฉบับหลวง พุทธศักราช 2525 กรมการศาสนา

2. รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากคัมภีร์อรรถกถา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา วารสารต่าง ๆ และจัดลำดับความเกี่ยวข้อง ความสอดคล้องและความสำคัญในเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย

1.5.7 แนวคิดการใช้หลักการบริหารนิยธรรมเพื่อใช้ในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1. ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานและสภาพการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

2. ศึกษาเอกสารหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความหมาย ประเภท และความสำคัญ

3. รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เป็นผลงานการค้นคว้าของท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท อันเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการและบุคคลทั่วไป

4. รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.5.8 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การจัดทำข้อมูล แยกประเภทข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ ดังนี้

1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ถึงกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์

นัดหมายเวลาในการเข้าพบกลุ่มตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์

ส่งหนังสือขอความร่วมมือก่อนวันนัดหมายสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างน้อย 1 สัปดาห์

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ตามเวลาที่นัดหมายด้วยตนเอง

2) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเอกสาร

การวิเคราะห์เนื้อหาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ค้นคว้าเกี่ยวกับการบริหารงานปกครองของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร และหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการถอดเทปสัมภาษณ์ แล้วนำมาทำการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

2. นำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์ จัดประเภทตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้สอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของการวิจัยและประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เกี่ยวกับการบริหารงานและสภาพการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร หลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยพรรณนาวิเคราะห์

4. ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป

5. ขั้นตอนการนำเสนอผลงานวิจัย ในการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเป็นแบบวิธีพรรณนาวิเคราะห์ แล้วนำมาเขียนเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

1.6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ได้นำเอกสารสำคัญและเอกสารทั่วไปที่สอดคล้องกับการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น จากเอกสารและงานวิจัยทั่วไปเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย และได้นำหลักการเหล่านั้นมากล่าวในที่นี้พอสังเขปดังต่อไปนี้

สุขุม นวลสกุลและวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ (2535) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์การเมืองการปกครองที่ปรากฏในคัมภีร์ทศชาติชาดกและนำผลของการศึกษาไปประยุกต์ ในเรื่องการเมืองการปกครองของไทย โดยนำข้อมูล จากพระไตรปิฎกและอรรถกถา เอกสารงานวิจัย ทางพระพุทธศาสนาและเอกสาร

ทางรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลงานของท่านผู้รู้ทั้งหลายอันเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาทั่วไป นำมาศึกษาวิเคราะห์แล้วสรุปผลการวิจัยและนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า การเมืองการปกครองมี แนวคิด ปรัชญา ลัทธิ จนกระทั่ง พัฒนา ไปสู่ระบอบการปกครองนั้นเป็นการพัฒนามาอย่างยาวนาน ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ใน ประวัติศาสตร์ ของมนุษยชาติ จนกระทั่งเป็นการปกครองในปัจจุบัน ที่แบ่งออกเป็น 2 แบบแตกต่างกัน คือ การปกครองระบอบเผด็จการ/คอมมิวนิสต์ที่ให้ความสำคัญกับผู้นำ เป็นอย่างมากและ ระบอบ ประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมากเช่นกัน แม้ว่าจะมีการปกครอง ที่แยกย่อยออกไปอีก แต่หลักการที่สำคัญอยู่ที่การปกครอง 2 ระบอบนี้

ในความเชื่อของนักปราชญ์สมัยโบราณ ใน คัมภีร์ทางศาสนาและคติทางวรรณกรรม พระพุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญแก่พระราชาและอภิชน เป็นอย่างมากว่าสามารถเป็นผู้ปกครองที่ดี ด้วยการ ปกครองในแบบราชาธิปไตยและอภิชนาธิปไตย ที่ผู้ปกครองมาจากชนชั้นสูง มีการศึกษาดี เป็นชนส่วนน้อยของสังคม แต่ได้รับการยอมรับจากประชาชน ส่วนใหญ่ให้ปกครองเพราะเชื่อว่าจะ สามารถนำความสุขมาให้แก่ประชาชนได้มากกว่าการปกครองในแบบอื่น

หลักการเมืองการปกครองที่ปรากฏในคัมภีร์ทศชาดกพบว่า รูปแบบการปกครองในคัมภีร์ นั้น ทั้งหมดเป็นแบบราชาธิปไตย ซึ่งมีพระราชาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของรัฐ ใน 3 รูปแบบที่สำคัญ คือ แบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่พระราชาทรงอยู่เหนือกฎหมาย แบบสมมติเทพที่พระราชาเปรียบเสมือน เทพจากสวรรค์ลงมาเกิดในมนุษย์เพื่อปราบยุคเข็ญ และแบบสมมติราชาที่พระราชาทรงได้อำนาจจาก ประชาชนยกขึ้นเป็นพระราชา แต่ประชาชนยังคงถืออำนาจที่จะถอดจากความเป็นพระราชาได้ ถ้าไม่ ทรงประพฤติธรรมอันสมควร

ทั้งนี้ พระโพธิสัตว์ที่ทรงเกิดในแต่ละชาติของทศชาดกนั้นมี 4 ชาติที่มีส่วนในการปกครอง บ้านเมือง ในฐานะพระราชาและราชโอรสและ อีก 2 ชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นบุโรhitสำคัญที่มีส่วน อย่างยิ่งในการปกครองบ้านเมือง แม้ว่าที่เหลืออีก 4 ชาติ พระโพธิสัตว์จะไม่ได้มีส่วนในการปกครอง โดยตรงแต่ก็ได้มีโอกาสในการแสดงธรรมสำคัญแก่พระราชาอันเกี่ยวกับการปกครองทั้งนี้เพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต่อความผาสุกของประชาชน

ในคัมภีร์ทศชาดกซึ่งเป็น 10 ชาติสุดท้ายก่อนที่พระโพธิสัตว์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้น พระโพธิสัตว์ได้สั่งสมบารมีมาทั้ง 10 ประการ 30 ทศ เกือบจะเต็มบริบูรณ์โดยพระโพธิสัตว์ได้กระทำ บารมีเต็มครบถ้วนบริบูรณ์หลังจากที่ได้เกิดเป็นพระเวสสันดรที่ได้ทรงบำเพ็ญทานบารมีแสดงให้เห็น ว่าผู้ที่มีความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าและทำสำเร็จนั้นมียุ่จริง

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺโกล) (2549) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสำนัก ปฏิบัติธรรม ผลการศึกษาพบว่า

1. พระสงฆ์มีต้นทุนของความศรัทธา พระสงฆ์จึงมีหน้าที่เป็นผู้นำโดยจะนำพาประชาชนเข้าสู่ระเบียบของการปฏิบัติธรรม ทั้งการพัฒนาด้านร่างกายโดยใช้ศีลและการพัฒนาด้านจิตใจโดยใช้สมาธิ ประกอบกับปัญญาทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นองค์ความรู้ที่จะนำพาจิตใจของประชาชนให้ละเว้นสิ่งที่ไม่ดีแนะนำในสิ่งที่ดีและทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส

2. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม 3 ด้าน คือ 1) ด้านสถานที่มีการจัดปฏิบัติธรรมในวัดโดยสถานที่ที่มีความพร้อม อาคารสถานที่ อาหารและวิทยากร 2) ด้านวิทยากร พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณนำพาประชาชนปฏิบัติให้เข้าถึงสภาวะธรรมตามความเป็นจริงตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและ 3) การบริหารจัดการซึ่งในแต่ละวัดมีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป โดยภาพรวมเน้นปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 เรื่องของ กาย เวทนา จิต และ ธรรม

3. ผลที่ได้จากการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมคือประชาชนมีการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ เห็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรม และประเทศชาติเกิดความร่มเย็นสันติสุข

เมื่อนำผลของการวิเคราะห์มาเทียบเคียงกับเหตุการณ์ปัจจุบันจะพบว่าลักษณะที่แสดงออกอย่างประจักษ์ถึงเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ในทศชาติกอย่างชัดเจน ทั้งนี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยที่จะได้นำเอาผลของการศึกษาวิเคราะห์และเทียบเคียงเหตุการณ์นั้น ๆ ไปใช้

ดังนั้น เมื่อได้นำการศึกษาเชิงวิเคราะห์การเมืองการปกครองที่ปรากฏในคัมภีร์ทศชาติชาดกไปใช้ให้ ถูกต้องเหมาะสมแล้วจะทำให้สังคมเกิดสันติสุขและทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการเมืองการปกครอง

พระปลัดสุรพงษ์ ฐิตญาโณ (แก้วกอ) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการบริหารนิยม: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลตำบลขามใหญ่ได้ประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยม ดังนี้ 1) มีการประชุมกันเนืองนิตย์ คือประชุมสามัญปีละ 4 ครั้ง และเมื่อมีปัญหาเร่งด่วนสามารถประชุมวิสามัญได้และมีการประชุมประจำเดือนของเจ้าหน้าที่ พนักงาน ลูกจ้างของเทศบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งทุกการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน 2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำร่วมกันโดยเฉพาะมีกำหนด ระเบียบวาระประชุม ภายหลังประชุมมีการมอบหมายภาระที่ต้องรับผิดชอบ โดยจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผล 3) เคารพปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกฎหมายบ้านเมืองและยึดหลักปรัชญาดั้งเดิมมาเป็นแนวทางการบริหาร 4) เคารพนับถือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมและผู้สูงอายุ เคารพเชื่อถือความคิดเห็นของท่าน พร้อมทั้งช่วยเหลือเกื้อกูลท่านเหล่านั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุขและเบี้ยเลี้ยงชีพ เป็นต้น 5) คุ้มครองสิทธิเด็กและสตรีจากการดูหมิ่นเหยียดหยามหรือการ

ใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิด 6) เจตีย์หรือพุทธศาสนสถานเป็นเครื่องสัญลักษณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาได้รับการดูแลและบูรณปฏิสังขรณ์ 7) สนับสนุนส่งเสริมคนปฏิบัติดีปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งให้ความอารักขาและคุ้มครอง

อนุวัฒน์ ศรีษะเกษ (2563) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 เพื่อการทำงาน : กรณีศึกษา อำเภอนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การทำเพื่อให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจะต้องอาศัยหลักการทำงานโดยในทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมที่สำคัญสำหรับการประยุกต์ใช้คือหลักอปริหานิยธรรม 7 โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลกุดธาตุ อำเภอนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลกุดธาตุ อำเภอนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลกุดธาตุ จำนวน 67 คน นำมาวิเคราะห์ประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) พบว่าการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลกุดธาตุ อำเภอนองนาคำ จังหวัดขอนแก่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านพร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุมและทำภารกิจอื่น ๆ ให้พร้อมกัน อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติหรือลบล้างข้อบัญญัติต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านเคารพนับถือผู้บังคับบัญชาและรับฟังคำแนะนำจากท่าน อยู่ในระดับมากที่สุด 5) ด้านไม่ข่มเหงหรือล่วงเกินสตรี อยู่ในระดับมากที่สุด 6) ด้านเคารพสักการะปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุและรูปเคารพต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 7) ด้านให้ความคุ้มครองพระสงฆ์สามเณรและนักบวชอื่น ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด

รัชฎา โชตะชะมาและคณะ (2566) ศึกษาเรื่อง การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการให้บริการแก่ประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรต้องมีหลักธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ด้วยการนำหลักอปริหานิยธรรมและแนวทางในการพัฒนาของการบริหารงานของตามหลักอปริหานิยธรรมเทศบาลเมืองม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ประชากร ได้แก่ บุคลากรของเทศบาลเมืองม่วงงาม จำนวน 174 คน ในงานวิจัยนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม 5 คนเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้หลักอปริหานิยธรรมต่อการบริหารงานของเทศบาลเมืองม่วงงาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($p = 3.96, 0 = 0.76$) โดยด้านการพร้อมเพรียงของการประชุม ($u = 4.14, O = 0.63$) และ ด้านการสนับสนุนคนมีความสามารถและคุณธรรมเป็นผู้นำ ($U = 3.73.73, 0 = 0.84$)

มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และ 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักปธานิธรรม ได้แก่ 1) เปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น อธิบายหรือชี้แจงการปฏิบัติงาน 2) สร้างความตระหนักเกี่ยวกับของสำคัญการประชุม 3) ทวนและประเมินผลการปฏิบัติงานโดยยึดเกณฑ์การปฏิบัติงานที่ชัดเจน 4) ให้เกียรติและยอมรับผู้นำขององค์กร 5) รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายอย่างกัลยาณมิตร 6) ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมการปฏิบัติกิจกรรมกับศาสนสถานอย่างสม่ำเสมอและ 7) ครอบงำองค์กรที่ปฏิบัติงานด้วยความมีคุณธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจและเป็นตัวอย่างให้กับเพื่อนร่วมงาน

จรัญ พุทธิดอนและพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า (2567) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต รองลงมา คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านการเมืองและการบริหารด้านเศรษฐกิจ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อม 2) ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ และระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนจำแนกตามอายุและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 นอกนั้นไม่แตกต่างกัน 3 ข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ควรนำหลักอปริหานิธรรมมาใช้โดยจัดให้มีการจัดประชุมผู้นำชุมชน

รัฐกรณ์ ชูยกปิ่น (2567) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันไฟป่าและหมอกควันของที่ทำกรปกครองอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ผลการวิจัย แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันไฟป่าและหมอกควันโดยการประยุกต์ตามหลักอปริหานิธรรม พบว่า 1) การประชุมเป็นนิตย นัดประชุมเป็นประจำ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม ให้ความสำคัญในการประชุมในแต่ละครั้ง 3) ไม่บัญญัติหรือไขข้อบัญญัติตามอำเภอใจ ควรถือปฏิบัติตามกฎหมาย กติกา ที่กำหนดไว้ 4) เชื้อฟังผู้บังคับบัญชา ประธานควรทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่หวังผลตอบแทน 5) ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี ควรมีการรับฟังความเห็นของสตรี 6) ส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณี อันดีงามควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและ 7) อารักขาคุ่มครองปกป้องอันชอบผู้นำทางศาสนา ควรมีการแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกันและกัน

พระมหาสงวน สีละวงค์ (2564) ได้ศึกษา เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมของ ศูนยสงเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม อำเภोजेरญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมของศูนยสงเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม อำเภोजेरญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ด้านวิถีชีวิตชุมชนบ้านกุดนาขาม อำเภोजेरญศิลป์ จังหวัดสกลนคร พบว่าสมาชิกศูนยสงเสริมศิลปาชีพเป็นชาวบ้านส่วนใหญ่และมีอาชีพเกษตรกร มีการทำนาและเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก มีการเลี้ยงปศุสัตว์แบบครัวเรือน ไม่ได้เลี้ยงเป็นฟาร์มมีแหล่งน้ำเรียกว่าอ่างเก็บน้ำห้วยนกเค้า เป็นแหล่งน้ำในการดำรงชีวิต วิถีชีวิตของชาวบ้านกุดนาขามเป็นวิถีชีวิตแบบพอเพียงแสวงหาความรู้โดยสมาชิกของศูนยสงเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขามได้พัฒนาฝีมือทางอาชีพของตนบวกกับวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน การสร้างผลงานทางศิลปะบวกกับความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์ผลงานต่าง ๆ เช่น ผ้าทอขึ้นใหม่ ตุ๊กตาเซรามิค โถเซรามิค งานแกะสลักผลไม้และงานปักลายโชน ทำให้บ้านกุดนาขามได้รับความนิยมจากผู้คนต่างถิ่น

ทิพวรรณ กันยาประสิทธิ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา การนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ดีเพราะอปริหานิยธรรมนั้นก็คือธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม ผู้บริหารในฐานะที่เป็นตัวแทนของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารคือผู้ที่แบ่งงานให้ตามความสามารถของแต่ละบุคคลและให้คำแนะนำการทำงานนั้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ปัญหาในการบริหารสถานศึกษานั้นมีมากหากไม่จัดการให้ดีก็จะทำให้ สถานศึกษาไม่เดินไปข้างหน้า เช่น ปัญหาการบริหารงานที่ไม่แบ่งหน้าที่กันทำไม่มีการพูดคุยกันหรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เป็นต้น การบริหารโรงเรียนโดยหลักของพุทธศาสนานับเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความลุ่มลึกมีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าได้สอนคนให้เป็นคนดีให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ สอนให้ทุกคนเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานจะเกิดความอ่อนนุ่มและการบริหารงานมากขึ้นและเกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้ จึงได้นำหลักอปริหานิยธรรมมาช่วยในการบริหารการศึกษาเพื่อเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับคนในสังคมไทยได้มีความเจริญงอกงามสืบไป

พระมหาอุทธรพิชัย สิริชโยและจิตวิฑูหมั่น (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรม ผลการศึกษาพบว่า อปริหานิยธรรมเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญไม่มีความเลื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมี

ประสิทธิภาพเพื่อสร้างชุมชน องค์กรหรือสถาบันให้เข้มแข็งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในสังคมทั้งฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคมไทย

ธงชัย สิงอุดม (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามหลักอภิธานิธรรม” พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามหลักอภิธานิธรรม ประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ 1.การประชุมกันบ่อยๆ จะต้องปลูกฝังความรู้ความรับผิดชอบให้ประชาชนในการเข้าร่วมรับรู้ รับฟังการแสดงความคิดเห็น 2.การประชุมและเลิกประชุมอาจจะมีการร่วมกันเพื่อปกป้องหลักการที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติได้ซึ่งผู้นำจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี 3. การไม่สร้างกฎ กติกา กฎหมายใหม่ที่ทุกคนไม่รับรู้ รับทราบร่วมกันและไม่ทำลายประเพณี กติกา และวัฒนธรรมที่ทุกให้ความเคารพอยู่แล้ว 4.การให้ความเคารพต่อประธานหรือผู้นำซึ่งเป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมชาวพุทธที่ยอมรับฟังเหตุผล 5.การให้ความคุ้มครอง ปกป้องสตรีรวมทั้งการส่งเสริมให้สตรีสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำชุมชนอย่างสง่างามได้ 6.การให้ความเคารพสักการะบูชาต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของทุก ๆ คนและ 7.การให้ความคุ้มครอง ปกป้องและดูแลรักษาผู้มีศีลธรรมเพื่อสั่งสอนให้ประชาชนหรือพลเมืองของรัฐต่อไป

เสนอ อัครมณฑา (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอภิธานิธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี มีการบริหารงานตามหน้าที่การบริหารการวางกรอบแผน ยุทธศาสตร์ การจัดองค์กร การบริหารงาน บุคคลการบริหารงาน การประสานงาน การติดตาม รายงานผลและการจัดทำงบประมาณ ปัญหาการประชุมบางครั้งมีการเข้าประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน การทำงานบางครั้งไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้า ทำให้สับสนในขั้นตอนการทำงาน การควบคุมปฏิบัติงานตามระเบียบ คำสั่ง บางคนไม่เข้าใจมีการก้าวล่วงงานของผู้อื่น การจัดสรรงบประมาณ บางโครงการอาจเกินความจำเป็นต่อการบริหารงาน งานบางอย่างมีความสลับซับซ้อน ปัญหาด้านอุปสรรคเป็นจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงของเมืองอย่างรวดเร็ว ผลมาจากการขยายตัวที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรสูง เกิดความหนาแน่นและแออัดมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ทำการเกษตรแนวโน้มนลดลงเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัย ปัญหาการคมนาคม ปัญหาด้านการบริการระบบสาธารณสุข ปัญหา น้ำท่วม ปัญหาน้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอย

ดังนั้น การบริหารจัดการต้องมีการวางกรอบแผนงานยุทธศาสตร์ การจัดองค์กรตรวจสอบ ควบคุมประเมินผลโดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมเพื่อให้องค์กรเป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน เพื่อความคล่องตัวในทางปฏิบัติในอนาคต 2) การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรมในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี สามารถนำหลักอภิธานิธรรมไปบูรณาการเข้าไปในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีม(Teamwork) และสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับการบริหารงานทั้งในด้านการบริหารจัดการบุคลากร (Staffing) การประสานงาน (Coordinating) และการจัดองค์กร (Organizing) โดยการร่วมแรงร่วมใจเป็นคณะแต่ละฝ่าย เป็นการผนึกกำลัง(Synergy) 3) แนวทางการนำหลักการบริหารนิยธรรมไปบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี พบว่า หลักการบริหารนิยธรรม เป็นแนวทางในการบริหารงานเพื่อให้การทำงานเป็นระบบ ระเบียบ/คำสั่งสามารถนำไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีองค์ประกอบด้วย การวางแผนยุทธศาสตร์ การจัดองค์กรการบริหารบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การตรวจสอบควบคุมงบประมาณเข้าไปกำกับดูแล โดยยึดหลักคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและส่งเสริมระบบคุณธรรม ให้มีการทำงานเป็นทีม ความสมัครสมานสามัคคี เคารพผู้ใหญ่อาวุโส ไม่รู้ทั้งกฎเกณฑ์ระเบียบที่ถูกต้องชอบธรรม อารมณ์รักประเพณีวัฒนธรรม จริยธรรมอันดีงามขององค์กร และร่วมรับผลประโยชน์สูงสุดจากการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลทางปฏิบัติต่อไปอย่างยั่งยืน และพบว่าอำนวยการนิยธรรม 7 เป็นหลักป้องกันความเสี่ยงเป็นไปเพื่อความเจริญขององค์การฝ่ายเดียวองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี สามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติด้านการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

ประยงค์ พรหมมา (2557) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุตั้งแต่ 40 - 49 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี อยู่ในภาคส่วนราชการ กองช่าง มีตำแหน่งข้าราชการ มีรายได้ ตั้งแต่ 20,001 บาทขึ้นไป มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง 1 - 5 ปี 2) พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.56) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าพนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน โดยเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านการเคารพเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา ด้านการให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี ด้านการส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ด้านการอารักขาคุ้มครองปกป้องอันชอบ ด้านการพร้อมเพรียงกันประชุม ด้านการประชุมกันเองนิตย และด้านการไม่บัญญัติ หรือไม่ล้มเลิกข้อบัญญัติตามอำเภอใจ ตามลำดับ 3) พนักงานที่มีเพศและส่วนราชการที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตามหลักการบริหารนิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพนักงานที่มี อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน รายได้ต่อเดือน และอายุการทำงานที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 4) แนวทางในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น พบว่าควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่พนักงาน ในด้านการนำหลักการบริหารนิยธรรม มาใช้กับการทำงานให้มากยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมให้มีการทำงานเพื่อประโยชน์

ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่การงาน ควรคัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ตรงตามลักษณะของงาน ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้พนักงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงานทั้งในองค์การ และนอกองค์การมากยิ่งขึ้นและควรสร้างบรรยากาศ พัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการทำงานตลอดจนการพัฒนาการจัดกิจกรรมขององค์การให้มีความทันสมัยและให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

1.7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพการบริหารงานของการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
2. ได้ทราบถึงหลักอภินิหารธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. ได้ทราบแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอภินิหารธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องที่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1.8. คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

การบริหารงาน หมายถึง การบริหารงานของการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยมีนายอำเภอเมืองสกลนครเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในอำเภอ โดยมีผู้ช่วยเหลือ คือ 1) ปลัดอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ 2) กำนันเป็นผู้ปกครองในตำบลมีกรรมกรตำบลคอยปรึกษาช่วยเหลือ 3) ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านและเป็นประธานกรรมการหมู่บ้าน มีกรรมกรหมู่บ้านให้คำปรึกษาและคอยช่วยเหลือ

สภาพการปกครองท้องที่ หมายถึง รูปแบบหรือระบบการบริหารจัดการบริหารราชการในระดับพื้นที่ของอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ซึ่งประกอบด้วย การปกครองระดับตำบล 15 ตำบล มีกำนันเป็นนายตำบล ในระดับหมู่บ้าน 173 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำของหมู่บ้านขึ้นตรงต่อนายอำเภอ

หลักอภินิหารธรรม หมายถึง หลักธรรมสำหรับผู้นำ ผู้ปกครองหรือผู้บริหารนำมาเป็นหลักในการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับตนและบ้านเมืองที่พระพุทธองค์ได้ประทานแก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลายแห่งแคว้นวัชชี เพื่อความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นของชาววัชชี หรือเรียกอีกอย่างว่าวัชชีอภินิหารธรรม

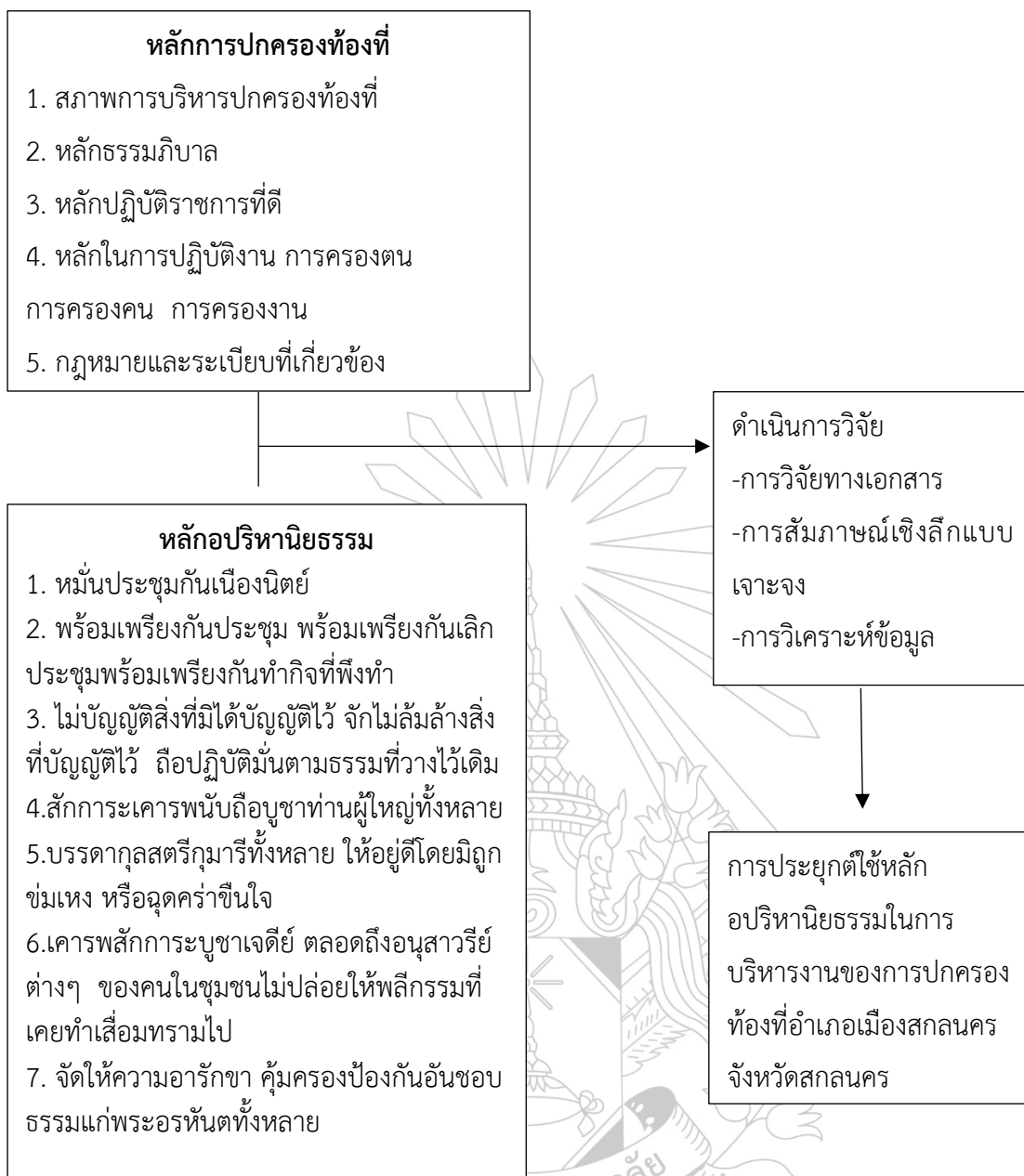
การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำหลักอภินิหารธรรมมาปรับใช้ในการบริหารงานของการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ทั้งกฎระเบียบวิธีการการปกครอง การแก้ปัญหาในการบริหารความขัดแย้ง ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน

อำเภอเมืองสกลนคร หมายถึง การปกครองส่วนภูมิภาคในระดับอำเภอโดยอำเภอเมืองสกลนคร เป็น 1 ใน 18 อำเภอของจังหวัดสกลนคร

1.9. กรอบแนวคิดในงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นของอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้นำโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นที่กำหนดในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมและหลักคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท อปริหานิยธรรม 7 เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงตามแผนภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

ศึกษาสภาพการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพการบริหารของการปกครองท้องถิ่นเพื่อเป็นการสะท้อนกรอบความคิด ทิศทางการ พัฒนาการบริหารงานการปกครองนับแต่สมัยโบราณที่ผ่านมา รวมทั้งแนวโน้มแห่งการบริหาร สมัยใหม่ตามกรอบธรรมาภิบาล เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารนิยธรรมในการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง สร้างการมีส่วนร่วม ความสามัคคี การยอมรับและความศรัทธาเชื่อมั่นสร้างความเข้มแข็ง และความสงบสุขในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

2.1. แนวคิดทฤษฎีการบริหารงานปกครอง

2.1.1 การบริหารตามแนวทางพระพุทธศาสนา

การบริหาร หมายถึง การกระทำเกี่ยวกับการบริหาร ซึ่งหมายถึงการจัดกิจกรรมทางการ บริหาร การส่งการหรือการควบคุมทางการบริหารหรือใช้กระทำทางการบริหาร (เรื่องวิทย์ เกษ สุวรรณ, 2556)

อุทัย เลาหวิเชียร (2549) เห็นว่าการบริหารหมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่มีคนตั้งแต่ สองคนขึ้นไป ร่วมกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดการบริหารเป็นกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคมเช่นมีการบริหารในกิจกรรมการเกษตร การสาธารณสุข การศึกษาการทหาร การพาณิชย์ การอุตสาหกรรม ฯลฯ นอกจากนี้ การบริหารก็เป็นกระบวนการ อย่างหนึ่งด้วยซึ่งหมายความว่ามีความซับซ้อนต่าง ๆ ในการบริหารเรียกว่า " กระบวนการบริหาร" ตาม หลักทฤษฎีและแนวความคิดทางการบริหาร ของ ลูเธอร์ กุลลิด(Luther Gulick) และลินดัล เออร์วิค (Lyndal Urwick) ในปี ค.ศ.1937 กระบวนการบริหาร เป็นแนวความคิดที่ได้มีการพัฒนาตั้งแต่อดีต ซึ่งรู้จักกันในอักษรย่อว่า " POSDCORB" (พิมลจรรย นามวัฒน์และกิติ ดยัคคานนท์, 2539) สามารถ ขยายความได้ดังนี้ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3)การจัดการ บุคคล (Staffing) 4) การอำนวยการ (Directing) 5) การประสานงาน (Coordinating) 6) การรายงาน (Reporting) 7) การงบประมาณ (Budgeting)

ธงชัย สันติวงษ์ (2540) ได้กล่าวการบริหารจัดการที่เป็นคู่มือในการบริหารจัดการภายใต้ความซับซ้อนของระบบข้อมูลข่าวสาร ได้ชี้ประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการให้ประสบความสำเร็จ 7 ด้าน ได้แก่ 1) การใช้เทคนิควิธีที่มีขอบเขตครอบคลุมวัตถุประสงค์ มีกลยุทธ์และมีคุณภาพ 2) การบริหารจัดการในลักษณะเป็นกระบวนการแก้ปัญหา 3) การมีคณะผู้บริหารที่มีศักยภาพในการตัดสินใจสูง 4) การมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการของผู้บริหาร 5) การนำผลจากการตัดสินใจมาใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็ว 6) การมีระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการที่เหมาะสม 7) การบริหารจัดการให้เหมาะสมแต่ละสถานการณ์

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2535) การบริหารจัดการ หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นซึ่งนักบริหาร มีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การ อำนาจการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง 5 ประการจะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตามแต่เมื่อกันทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็คงบริหารแบบนี้มานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามค่านิยมนี้การ บริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือใน วันอาสาฬหบูชาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้ เกิดพระสังฆรัตนะขึ้นเมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ คือ การบริหารจัดการ มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การการตระหนักความสามารถ ความต้องการ ความถนัดและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตาม เป้าหมายที่กำหนดได้ กล่าวถึงการบริหารตามหลักพุทธวิธี ว่าเป็นการบริหารที่สามารถนำเอาศาสตร์การบริหารสมัยใหม่และสมัยพุทธกาลมาบูรณาการในการใช้ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ไม่ว่าจะเป็นพุทธวิธีในการวางแผน สิ่งสำคัญคือ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพุทฺธยาปาปณิกสูตร ผู้บริหารต้องมี จักขุมา

แปลว่า สายตาที่ยาวไกล คือมีปัญญามองการณ์ไกล (อง. ดิก 20/459/146) ซึ่งสามารถทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้สมาชิกได้ปฏิบัติได้แนวทางและบรรลุเป้าหมายยกตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดคือ วิมุตติ (ความหลุดพ้น พ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ว่า “เปรียบเทียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็มฉ่ำใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติรส ฉะนั้น” (วิ.จุล 7/462/291) การบริหารตามพุทธวิธีบริหารได้ใช้กรอบในการพิจารณาหน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า "POSDC" ดังนี้ คือ

1. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

3. S คือ Staffing หมายถึง งานด้านบุคลากร และการพัฒนาบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

5. C คือ Controlling หมายถึง การการกวดขัน เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน ภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาในการดำเนินงาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2553) ได้ให้ทัศนะของคำสอนพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนิน ชีวิตว่า พระพุทธศาสนาสอนแนวทางความประพฤติตามหลักสัจธรรมที่เป็นอภิปรัชชาว่าด้วยประโยชน์สุขที่พึงได้อันเกิดจากการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญาด้วยเมตตากรุณาและพร้อมกันนั้นก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดหมายสูงสุดถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก ฉะนั้น หลักของพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ในองค์กร พุทธศาสนากับคนไทยจึงมีความผูกพันกันมานานไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยและเจริญมั่นคงในประเทศไทย หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนคติในด้านความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของคนไทยจะมีหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของผู้บริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารงานทุกด้านย่อมเป็นการประสานความเชื่อแนวคิดในเชิงจริยธรรมของสังคมเข้ากับการปฏิบัติหน้าที่ตามทฤษฎีการบริหารซึ่งทำให้การดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับองค์กรนั้นอยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเชื่อถือการยอมรับของสังคม ตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ใน

องค์กรที่สามารถทำงานภายใต้กรอบหลักธรรมอันจะสร้างศรัทธาทำให้องค์กรสามารถ พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างดี

พระมหาวิชัย วชิรเมธี (ว.วิชิรเมธี) (2550) ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้องธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร

พระมหาเวชยันต์ กิตติโสภโณ (แก้วพวง) (2544) กล่าวถึง การปกครองแบบธรรมรัฐตามแนวพระพุทธศาสนาว่า “การบริหารปกครองจะอยู่ในรูปแบบหรือระบบใดก็ตาม นอกจากจะต้องให้มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันและความต้องการของสังคมแล้วสิ่งหนึ่งที่ขาดเสียไม่ได้สำหรับการบริหารปกครองนั้นคือต้องมีธรรมเป็นปทัสถาน โดยเฉพาะผู้บริหารปกครองที่มีอำนาจหรือผู้นำในสังคมยิ่งจำเป็นต้องมีธรรมเป็นแบบอย่างในการประพฤติเพื่อนำสังคมไปสู่เป้าหมายหรือทิศทางที่ถูกต้อง

2.1.2 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่ปรากฏอยู่ในหลายพระสูตรแต่โดยภาพรวมหมายถึงเอากการปกครองที่ประกอบด้วยธรรมะเป็นใหญ่หลักฐานจากพระสูตรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. หลักอริปไตย 3 คำสอนเรื่องอริปไตย 3 มีกล่าวในสังคีตสูตร ได้แก่

1.1 อัตตาริปไตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับบุคคลคนเดียว ซึ่งหมายความว่า บุคคลคนเดียวเป็นศูนย์รวมแห่งอำนาจการปกครองบ้านเมืองทั้งหมด กล่าวคือ อำนาจ 3 ทาง (1) อำนาจบริหาร (2) อำนาจตุลาการ (3) และอำนาจนิติบัญญัติ รวมอยู่ที่บุคคลคนเดียวกัน บุคคลอื่นเพียงเป็นผู้รับสั่งหรือนโยบายไปปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าของอำนาจเท่านั้น เช่น ในระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาสิทธิราชย์ องค์พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครอง หากเป็นระบบสาธารณรัฐ ประมุขหรือประธานประเทศหรือประธานาธิบดีจะเป็นศูนย์รวมอำนาจซึ่งมักจะเรียกระบบนี้ว่าเป็นระบบเผด็จการ

1.2 โลกาธิปไตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับความเห็นของคนหมู่มากของคนส่วนใหญ่ซึ่งหมายความว่าประชาชน คนส่วนใหญ่ มีความเห็นอย่างไรก็ถือเอาตามนั้น โลกาธิปไตยนี้ปัจจุบันมีใช้ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ถ้าเป็นประเภทประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ก็จะทำให้ประชาชนทั้งประเทศมาประชุมปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับนโยบายการจัดการบริหารบ้านเมือง กับกิจกรรม การบ้านการเมืองการปกครอง ประชาธิปไตยโดยตรงจะนำมาใช้ในประเทศเล็ก ๆ เช่น แวนคูเวอร์ในแคนาดา นครรัฐต่าง ๆ ในอินเดีย ประเทศจีน ของกรีกโบราณ เป็นต้น

และประเภทประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) ซึ่งเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน กล่าวคือ เมื่อไม่สามารถนำประชาชนมาประชุมแสดงความคิดเห็นพร้อมกันได้ทั้งประเทศก็ให้ประชาชนเหล่านั้นเลือกตัวแทนของตนขึ้นมาทำหน้าที่แทนตน ตัวแทนเหล่านั้นออกเสียงหรือลงคะแนนเสียง จับสลาก แสดงความคิดเห็นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ถือว่าเป็นความคิดเห็นของบุคคลหรือมติมหาชนที่คัดเลือกผู้ใดในชุมชนของตนเองที่คัดเลือกของประชาชนส่วนใหญ่ที่เลือกกันเข้ามาหรือเลือกตนมา

1.3 ธัมมาธิปไตย อำนาจสูงสุดอยู่กับ “ธรรมะ” คือความถูกต้องโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นความเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อยหรือแม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว (ปัจเจกชน) ถ้าเป็นความเห็นที่ชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้องก็ ถือเอาตามนั้น

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธัมมาธิปไตยว่าประเสริฐสุดดีที่สุดในส่วนโลกาธิปไตยก็ยังดีกว่าเอกราธิปไตยจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้เอกราธิปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง มีความรักความเมตตาต่อประชาชนเหมือนพ่อปกครองลูกและมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือ โลกาธิปไตยนั้นประเสริฐสุดหรือดีที่สุดในการปกครอง แม้นักปรัชญาเมธีทางการปกครองยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้าโดย กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด

2. จักรวรรดิวัตร จักกวัตติสูตรหรือพระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ได้ปรากฏข้อความแสดงถึงวัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ ในการรักษาความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป วัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ ดังที่ท้าวพเนมิณฯได้กล่าวถึง “จักรวรรดิวัตร” ว่า

“ลูกเอ๋ย ถ้าเช่นนั้น ลูกจงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม ทำความเคารพธรรม นับถือธรรมบูชาธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันเป็นธรรมในชนภายใน (พระมเหสี พระราชโอรส และพระราชธิดา) ในกำลังพล ในพวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ ในพวกราชโอรสและกษัตริย์ ในชาวนิคมน และชาวชนบททั้งหลาย ในพวกสมณพราหมณ์ ในเหล่าเนื้อและนก ลูกเอ๋ย การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผน อย่าให้มีได้ในแว่นแคว้นของลูกเลย อนึ่ง บุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นของลูก ไม่มีทรัพย์ ลูกพึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วย อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นของลูกงดเว้นจาก ความเมาและความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกตนแต่ผู้เดียว สงบตนแต่ผู้เดียว ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว พึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยกาลอันควรแล้วได้ถามสอบถามว่า ท่านขอรับ กุศลคืออะไร ท่านขอรับ อกุศลคืออะไร กรรมมีโทษคืออะไร กรรมไม่มีโทษคืออะไร กรรมอะไรควรเสพ กรรมอะไรไม่ควรเสพ กรรมอะไรอันข้าพเจ้ากระทำอยู่ พึงมีเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนานหรือว่ากรรมอะไรที่ข้าพเจ้ากระทำอยู่ พึงมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน ลูกได้ฟังคำของสมณพราหมณ์

เหล่านั้นแล้ว สิ่งใด เป็นอกุศล พึงละเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศลพึงถือนั้นประพลติ ลูกเอ๋ย นี่แล คือจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐนั้น”

ในขณะที่คัมภีร์ชั้นอรรถกถาได้ย้าในประเด็นนี้ว่า ผู้ที่จะได้ชื่อว่า “ธรรมราชา” จะต้องประกอบด้วยคุณธรรมที่เป็นจักรวรรดิวัตร 10 ประการ ดังคัมภีร์ได้แสดงรูปวิเคราะห์ว่า “ธมเมว ทสฺวิ เชน จกฺกวัตเตน ราชา ชาโตติ ธมฺมราชา” แปลว่า “บุคคลใด เป็นผู้ยังบุคคลอื่นให้ยินดีโดยธรรมคือ จักรวรรดิวัตร 10 ประการ เหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ธรรมราชา

จากนัยดังกล่าวข้างต้นอธิบายได้ว่า การปฏิบัติของนักปกครองที่ยิ่งใหญ่ ที่ช่วยดำเนิน ในทางการเมืองอันเป็นวัตถุประสงค์ของหลักจักรวรรดิวัตรนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง ของสังคมโดยรวม โดยมุ่งสอนให้ผู้ปกครอง ใช้อำนาจเพื่อสร้างสรรค์ความสงบสุขและระบบ เศรษฐกิจที่ดีของราษฎรและจุดมุ่งหมายสำคัญ คือการอธิบายถึงวิธีการที่จะใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อราษฎรโดยเข้าไปปรึกษา สมณะพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ นักปราชญ์ นักวิชาการผู้ทรง คุณธรรมเพื่อให้รู้ชัดในรัฐประศาสนโยบาย อันดีชั่วนโยบายที่ควรประกอบหรือไม่ควรประกอบ เพื่อที่จะปกครองหรือบริหารบ้านเมือง ให้มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งจักรวรรดิวัตรข้างต้นนั้นพระอรรถ กถาจารย์ได้แบ่งออกเป็น 12 ข้อ คือ

(1) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องให้ความคุ้มครองรักษาอันเป็นธรรมแก่อันใดชนหรือชน ภายในเช่น พระมเหสี พระโอรส พระธิดา ตลอดถึงบุคคลที่ใกล้ชิด หรือผู้ปรนนิบัติรับใช้ผู้ปฏิบัติ ราชการในพระองค์ทั้งหมดโดยการอบรมสั่งสอนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงาม อีกทั้งต้องให้ความ คุ้มครองรักษาแก่กำลังพล เช่น ทหาร ข้าราชการ ตำรวจ โดยเป็นธรรม สงเคราะห์เหล่าทหารให้มี ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่พร้อมทั้งจัดหาทุโธปกรณ์ไว้ให้พร้อม (อนโธชนสมิ พลกายสมิ)

(2) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องเอาใจใส่เจ้าหัวเมืองต่าง ๆ คือ ต้องให้ความคุ้มครอง เอาใจใส่ดูแลเจ้าเมืองที่เป็นเมืองขึ้น ให้สามารถดำเนินการปกครองไปได้อย่างราบรื่น ตลอดถึงชนชั้น ผู้ปกครองชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย ให้สามารถดำเนินการปกครองด้วยตนเองได้ เมื่อเกิดมีปัญหาก็ สามารถให้ความช่วยเหลือ ตลอดถึงเป็นที่ปรึกษาได้อย่างทันท่วงที (ชตติเยสุ)

(3) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องให้ความคุ้มครองแก่นุยนต์หรือข้าราชการผู้ตาม เสด็จ ว่าเขามีปัญหาอะไรบ้างในทางปฏิบัติพร้อมทั้งหาความช่วยเหลือ ด้วยการลงพื้นที่ติดตามผลงาน อย่างใกล้ชิด (พราหมณคหปติเกสุ)

(4) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องให้ความอนุเคราะห์นักปราชญ์และคฤหบดี คือส่งเสริม นักวิชาการและผู้ประกอบอาชีพวิชาการพ่อค้า เกษตรกร ด้วยวิธีการจัดหาทุนทรัพย์และอุปกรณ์ใน การประกอบอาชีพให้ เป็นต้น (เนคมชานปเทสุ)

(5) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องเอาใจใส่ชาวชนบท คือให้ความคุ้มครองแก่ราษฎรทั้งปวง ทั้งในเมือง ในท้องถื่นห่างไกลตลอดถึงชายแดนก็ไม่ทอดทิ้งให้อยู่ตามยถากรรมต้องให้ความเป็นธรรมเสมอเหมือนกัน (สมณพราหมณสูตร)

(6) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องให้ความอุปถัมภ์ คุ้มครองแก่ พระสงฆ์ บรรพชิต นักบวช สมณะชีพรามณ์ ด้วยการทำนุบำรุงพระศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ให้ความความอุปถัมภ์ คุ้มครองตามสมควรแก่สมณะวิสัยพอควร (มคคปทิสสูตร)

(7) พระราชาหรือผู้ปกครอง ต้องให้ความคุ้มครองแก่ นกและเนื้อ สัตว์ที่ควรสงวนทั้งหลาย เพื่อมิให้สูญพันธุ์ ป้องกันการทำร้ายจากพวกที่ไม่หวังดี (อธมมการปฏิทเนป)

(8) พระราชาหรือผู้ปกครอง ป้องกันมิให้เกิดการอันธพาลทุกชนิดเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักรปราบปราม ผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ มิให้มีการกระทำความทุจริต ผิดกฎหมายบ้านเมืองอันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนอยู่ในรัฐโดยเด็ดขาด เช่น พวกมิฉฉาชีพ พวกฆาตกร ที่มีขึ้นในราชอาณาจักรหรือเขตการปกครองของตน สิ่งที่เป็นเหตุนำมาซึ่งความชั่วร้าย ไม่ดี ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน ต้องป้องกันมิให้บังเกิดขึ้นในแว่นแคว้น ในประเทศของตน ผู้ปกครองต้องกำจัดอย่างเด็ดขาด (ธนานัน ธนานุปปทาน)

(9) พระราชาหรือผู้ปกครองต้องแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้มีผู้ขัดสนขาดแคลนอยู่ในแว่นแคว้นโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือตามสมควร หรือการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนสม่าเสมอกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ปล่อยให้ความเจริญกระจุกอยู่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศเท่านั้น โดยที่ผู้ปกครองต้องหาอาชีพที่อิสระ สุจริต ให้แก่พวกเขา ให้พวกเขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ด้วยการให้คำปรึกษาอยู่เบื้องหลัง (สมณพราหมณ อุปสงกมิตวา ปญหปุจฉน)

(10) พระราชาหรือผู้ปกครองต้องขยันเข้าหาสมณพราหมณ์ ให้มีความสนใจศาสนาและศีลธรรมหมั่นปรึกษาไต่ถามสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ นักวิชาการผู้ที่มีความรู้ดีความสามารถดี ต้องแสวงหาปัญญา ความรู้และคุณธรรมอยู่เสมอมีที่ปรึกษาที่ดี บริสุทธิ์ มีคุณธรรมเพื่อให้รู้ชัด รู้แจ้งและรู้อย่างถูกต้อง ในการวินิจฉัยข้อปัญหาต่างๆ ในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ควรเว้น

(11) ควรเว้นจากความกำหนัดในกามโดยอาการไม่เป็นธรรม (อธมมราคสูตร ปทาน)

(12) ควรเว้นจากความโลภที่มากเกินไป ไม่เลือกว่าอะไรควรไม่ควร (วิสมโลกสูตร ปทาน)
เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นใหญ่ คือ (1) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ ยึดความถูกต้องเป็นธรรมเป็นหลักในการปกครอง (2) ธรรมการึกษา จัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันชอบธรรมแก่คนทุกหมู่เหล่า (3) ธรรมการนิเสธนา จัดการป้องกันและแก้ไขการกระทำความผิดต่างๆในบ้านเมือง (4) ธนานุประทาน เฉลี่ยทรัพย์ให้แก่คนยากไร้ มิให้ราษฎรขัดสน (5) ปริปัจฉา

ปรึกษาสอบถามปัญหาต่างๆ กับสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบ รวมถึงนักปราชญ์ ผู้รู้ เพื่อให้รู้ชัดแจ้ง การควรประกอบ และประเด็นใดเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของราษฎร

3. ทศพิธราชธรรม คือ ราชธรรม ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน (นิยมเรียกว่า ทศพิธราชธรรม) คุณสมบัติของนักปกครองที่ดีสามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรมและยังประโยชน์สุข ให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี มี 10 ประการ (ขุ.ชา. 28/240/36) คือ

1) ทาน ให้หมั่นช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขา ได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสะดวกหยาบหนา ให้ประชากรราษฎร ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2) ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำนึกกายและจิต พกบแต่การ สุจริตรักษากิตติคุณ ประพฤติให้คนเป็นตัวอย่างและเป็นที่เคารพนับถือของประชากรราษฎรมิให้มิชข้อที่ ผู้ใดจะดูแคลน

3) ปริจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4) อาชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงไร้มารยา ปฏิบัติการกิจโดยสุจริต มีความ จริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5) มัทวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัยไมเย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือ องค์กร มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดีแต่ มีขาดยาเกรง

6) ตบะ หันหัวเมาด้วยเผากิเลส คือ แผลดเผากิเลส ตัณหา มิให้เข้าครอบงำจิต ระวัง ยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่ อย่างง่ายๆ สามัญ มุ่งมั่นและจักบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

7) อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำ การด้วยความ โกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ ระวังความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิต สุขุม ราบเรียบตามธรรม

8) อวิหิงสา มือหิงสา รมเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบคั้นกดขี่ มีความ กรุณา ไม่หาเหตุผลเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชากรราษฎรผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9) ขันติ ชนะเสียด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำอดทนต่อความเหนื่อย ยากถึง จะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วจะหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีกลางอย่างใดก็ไม่หมกมุ่นใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10) อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรมก็ไม่ขัดขึ้น การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลัก หนักแน่นใน ธรรมคงที่ ไม่มี ความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้าย ลากสักการะหรืออภิชฌากรรม อนิภิชฌากรรมใดๆ สถิตมั่นใน ธรรมทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือ ระเบียบ แบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม กิติ ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

จากหลักธรรมเหล่านี้ ที่ประกอบขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึง บทบาท หน้าที่และคุณธรรมของ พระราชา หรือนักปกครองที่มีระดับสูง ตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้นสามารถให้กล่าวได้ว่า ผู้ปกครองเป็นนักปกครองที่เข้าใจถึงปัญหาของผู้ใต้ปกครองหรือบุคคลทั่วไปและมีวิธีการแก้ปัญหา เหล่านั้น ด้วยความถูกต้อง และตั้งอยู่ในธรรม ทำให้ประชาชนส่วนมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจ สังคมในประเทศที่ตนปกครองนั้นพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วทุกคนมีความสุข ประเทศชาติมั่นคง เพราะ เกิดจากการที่ผู้ปกครองตั้งอยู่ในจักรวรรดิวัตร

2.2. หลักธรรมาภิบาล (Good Governance)

หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) หมายถึง หลัก ในการปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแล กิจการต่างๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม ประกอบด้วย องค์ประกอบ 10 หลัก ได้แก่ หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักการตอบสนอง หลักการรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักการมุ่งฉันทามติ ซึ่ง สำนักงาน ก.พ. ได้มีการกำหนดความหมายสำคัญ ของหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ทั้ง 10 องค์ประกอบ ไว้ดังนี้

1. หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลการปฏิบัติราชการที่บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแผนการปฏิบัติราชการตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการโดยการปฏิบัติราชการ จะต้องมียุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ที่ชัดเจน มีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็น มาตรฐาน รวมถึง มีการติดตาม ประเมินผล และพัฒนา ปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ)

2. หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การบริหารราชการตามแนวทางการกำกับดูแล ที่ดีที่มีการออกแบบกระบวนการปฏิบัติงานโดยการใช้เทคนิคและเครื่องมือการบริหารจัดการที่ เหมาะสมให้องค์กรสามารถใช้ทรัพยากรทั้งด้านต้นทุนแรงงานและระยะเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อการพัฒนา ชีตความสามารถในการปฏิบัติราชการตามภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของ ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม

3. หลักการตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง การให้บริการที่สามารถดำเนินการได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดและสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ รวมถึง ตอบสนองตามความคาดหวัง/ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่าง

4. หลักการรับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยความรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในระดับที่สนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการแสดงถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ

5. หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจนได้เมื่อมีข้อสงสัยและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรีโดยประชาชนสามารถรู้ทุกขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ และสามารถตรวจสอบได้

6. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง กระบวนการที่ข้าราชการ ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม มีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

7. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากรและภารกิจ จากส่วนราชการส่วนกลาง ให้แก่หน่วยการปกครองอื่น (ราชการบริหารท้องถิ่น) และภาคประชาชนดำเนินการแทน โดยมีอิสระตามสมควรรวมถึงการมอบอำนาจและความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินการให้แก่บุคลากรโดยมุ่งเน้นการสร้างคามพึงพอใจในการให้บริการต่อผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียการปรับปรุงกระบวนการและเพิ่มผลผลิตภาพเพื่อผลการดำเนินงานที่ดีของส่วนราชการ

8. หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

9. หลักความเสมอภาค (Equity) หมายถึง การได้รับการปฏิบัติและได้รับการบริการอย่างเท่าเทียมกันโดย ไม่มีการแบ่งแยกด้าน ชาย/หญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา การฝึกอบรม และอื่นๆ

10. หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) หมายถึง การหาข้อตกลงทั่วไป ภายในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการใช้กระบวนการเพื่อหาคำคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งต้องไม่มี

ข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญโดยฉันทามติไม่จำเป็นต้องหมายความว่าเห็นพ้องโดยเอกฉันท์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552)

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2545) กล่าวว่า ธรรมภิบาล เป็นเรื่องของหลักการบริหารแนวใหม่ที่มีแก่นหลักการบริหาร โดยมิใช่หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริหารงานแต่เป็นหลักการทำงานซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้วจะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด คือ ความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.3. หลักในการปฏิบัติราชการที่ดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ได้ทรงพระราชนิพนธ์ถึงแนวทางในการปฏิบัติราชการที่ดีไว้ 10 ประการ

1. ความสามารถ หมายถึง การใช้ความรู้ของตนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ขวนขวายในการทำงานโดยไม่จำเป็นต้องมีผู้มาคอยชี้แนะหรือสั่งการ ผู้มีความสามารถจะทำงานได้ดีเป็นผลสำเร็จยิ่งกว่าคนอื่น ๆ ที่มีโอกาสเท่าเทียมกัน
2. ความเพียร หมายถึง ความไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มีความบากบั่น มุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความวิริยะอุตสาหะมิได้ลดหย่อน เมื่อได้รับมอบหมายให้กระทำการใดๆ ก็ตั้งใจปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพื่อให้กิจการนั้นๆ บรรลุผลสำเร็จด้วยดี
3. ไหวพริบ หมายถึง รู้จักคิด และสังเกตเห็นได้ด้วยตนเอง โดยต้องไม่มีผู้ใดมาคอยเตือนว่าควรทำสิ่งใด เพื่อให้เกิดผลดีที่สุดและรีบทำการนั้นโดยฉับพลันทันท่วงที ไหวพริบเกิดขึ้นจากการฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ
4. ความรู้เท่าถึงการ หมายถึง หมายถึง รู้จักปฏิบัติกิจการหรืองานทั้งปวงให้เหมาะสม คือ เหมาะแก่เวลา สมเหตุสมผล เกิดประโยชน์ดีที่สุด
5. ความซื่อตรงต่อหน้าที่ หมายถึง ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรืองานในหน้าที่โดยสุจริต ด้วยความอุตสาหะวิริยภาพเต็มสติกำลังโดยมุ่งหมายให้งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จด้วยหนทางที่ดีที่สุดที่พึงจะทำได้
6. ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป หมายถึง การรักษาคำพูดให้เป็นที่ยึดถือของบุคคลทั้งหลาย มีวาจาเชื่อถือได้ ไม่คิดเอาเปรียบผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่หาดีใส่ตัวชั่วใส่คนอื่น ไม่ทรยศต่อบุคคลโดยสม่ำเสมอ

7. รู้จักนิสัยคน หมายถึง ถ้าเป็นผู้น้อยต้องหมั่นศึกษาสังเกตให้รู้นิสัยของผู้ใหญ่แล้ววางความประพฤติ แนวทางการทำงานของตนให้ต้องตามอัธยาศัย ถ้าเป็นผู้ใหญ่บังคับบัญชาคนมาก ๆ ต้องรู้จักนิสัยของผู้ใต้บังคับบัญชาและใช้คนให้ถูกต้องตามอุปนิสัยจะใช้วิธีการอย่างเดียวกันหมดเป็นไปไม่ได้

8. ความรู้จักผ่อนผัน หมายถึง การไม่ยึดถือสิ่งใด เคร่งครัดจนเกินไป จนอาจเสียงานใหญ่ได้ และไม่ปล่อยปละละเลยหรือเพิกเฉยเสียทุกอย่างจนอาจเสียระเบียบ วินัย แบบแผนแต่ต้องรู้จักปฏิบัติให้เหมาะสมไม่ต้องดั่งหรือละเลยจนเสียงาน

9. ความมีหลักฐาน หมายถึง การมีที่อยู่แน่ชัด มีครอบครัวอบอุ่นมั่นคง ตั้งตนไว้ในที่ชอบ คือไม่ประพฤติตนส่ำมะเลเทเมา หมกมุ่นในอบายมุข

10. ความจงรักภักดี หมายถึง ยอมสละความสุขส่วนตัว เพื่อมุ่งประโยชน์อันแท้จริงให้บังเกิดแก่ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ซึ่งหลักในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานดังกล่าว กำนันผู้ใหญ่บ้านสารณนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมได้เพื่อให้บรรลุถึงความเป็นนักปกครองอย่างแท้จริง (กรมการปกครอง, 2555)

2.4. หลักในการปฏิบัติงาน การครองตน ครองคน ครองงาน

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จูตญาโณ) (2564) พระธรรมเมธาภรณ์ อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศฯ ได้แสดงแนวคิดและหลักปฏิบัติในเรื่อง การครองตน ครองคนและครองงานเพื่อประโยชน์ต่อผู้ที่ทำงาน ไม่ว่าจะเป็นระดับผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าแก่ตนได้อยู่เสมอ ดังนี้

หลักแห่งการ “ครองตน” หรือการบำรุงชีวิต จิตใจของตน กล่าวคือ การศึกษาดับดับรับฟังมากหรือพาสักจะ เมื่อบำรุงเข้าไปแล้วก็จะขจัดความไม่รู้ ความโง่เขลาให้หมดไป ความฉลาดในศิลปะ เมื่อศึกษาแล้ว ก็จะทำให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ดี ความมีวินัยในตนเองเมื่อมีแล้วก็จะช่วยให้รู้จักควบคุมตนเอง และเป็นคนเคารพกติกากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ส่วนการมีวาจาดี ก็จะทำให้คนอื่นรู้สึกเป็นมิตรและสบายใจเมื่ออยู่ใกล้เราเพราะเราไม่พูดเท็จ หลอกลวง หรือยุยง เสียดสี จนเกิดศัตรูโดยไม่รู้ตัวบุคคลจะครองตนให้ได้ดีมีสุข จำเป็นต้องอาศัยความสำนึกเห็นคุณค่าของตน เห็นความรับผิดชอบที่ตนจะต้องมีต่อตนเอง พระพุทธองค์ได้ทรงเคยกล่าวไว้ว่า “ความรักอื่นเสมอด้วยตนไม่มี” ถ้าบุคคลรู้ตนเป็นที่รัก หรือพูดง่าย ๆ ว่ารักตนเองแล้ว ก็ต้องคุ้มครองรักษาตน ไว้ให้ดีและมีการเตือนตนด้วยตนพิจารณา ตรวจสอบตนด้วยตน บุคคลผู้ปรารถนาความเจริญก้าวหน้าในชีวิต จะต้องทราบอุปกรณ์อันเป็นปัจจัยที่จะก่อให้เกิดผลดังที่ตนมุ่งหมาย ซึ่งในที่นี้ได้ให้หลักไว้ 4 เรื่อง คือ

1. พาหุสัจจะ ได้แก่ การศึกษาและการสดับตรับฟัง ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ สุตะ ได้แก่ การฟังมาก หรือการมีประสบการณ์ตรงนั่นเอง ใครฟังมาก รู้มาก ก็ได้เปรียบเพราะสามารถนำประสบการณ์หรือการได้ยินได้ฟังนั้น ๆ มาปรับใช้ในงานได้มากกว่าผู้อื่น ธตา หรือการทรงไว้ซึ่งประสบการณ์นั้นๆ หมายถึง เมื่อเราฟังหรือมีประสบการณ์นั้นแล้ว สามารถทรงจำไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อมาได้ มิใช่แค่ฟังแล้วผ่านไป วจสาปรีจिता คือการสั่งสมด้วยวาจาหรือท่องได้ เพราะกฎเกณฑ์ทฤษฎีที่สำคัญบางอย่างนั้น จำเป็นต้องจำเอาไว้มิให้ผิดพลาด จินตามยปัญญาคือปัญญาที่เกิดจากการพิจารณา หมายถึง การนำเอาประสบการณ์ทั้งสามอย่างตามที่กล่าวมาข้างต้นมาพิจารณาพิจารณาจนสามารถเข้าใจแจ่มแจ้ง จนกลายเป็นความรู้ ความเข้าใจที่จะนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง หรือนำไปอบรมแนะนำบุคคลอื่น ๆ ได้

2. ความฉลาดในศิลปะ พระพุทธเจ้าได้จำแนกวิชาและศิลปะไว้ว่า วิชาคือการศึกษาในทางโลกไม่ว่าจะเป็นวิชาอะไรก็ตาม ส่วนศิลปะถือเป็นอุบายในการเลี้ยงชีวิต การดำรงชีวิตและเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้น ข้อสำคัญบุคคลจะประกอบอาชีพใดก็ตามจำเป็นต้องมีความเฉลียวฉลาดในศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งและให้รู้จริง จนสามารถทำได้อย่างที่เขารู้ว่า "รู้อะไรให้กระจำงแต่อย่างเดียวแต่ให้เชี่ยวชาญเถิดจะเกิดผล"

3. การมีวินัยในตนเอง คือสามารถควบคุมตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไข กติกาทางสังคมเข้าไปควบคุมหรือบังคับบัญชา เป็นความสำนึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลจนสามารถแยกแยะได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรเป็นบาป บุญ คุณโทษ อะไรควรประพฤติปฏิบัติ อะไรควรละเว้น เหล่านี้สามารถปฏิบัติและควบคุมตัวเองได้ โดยไม่ต้องให้ใครมาสั่งการ ซึ่งการสร้างวินัยให้เกิดขึ้นภายในตนเองนั้น ก็คือการเสริมสร้างคุณธรรม ในเรื่อง "hiriและโอตตปปะ" หรือ ความเกรงกลัวและละอายต่อบาป ให้บังเกิดในจิตใจนั่นเอง เพราะคนที่มีหิริและโอตตปปะ เป็นเครื่องควบคุมจิตใจ จะเป็นผู้ที่ไม่กระทำความผิดบาปหรืออกุศลทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพราะถือว่าแม้คนอื่นไม่เห็น แต่ตนเองหรือผีสางเทวดาก็ย่อมเห็น ซึ่งใครก็ตามที่มีหลักธรรมข้อนี้ในจิตใจ ย่อมสามารถคุ้มครองตนและผู้อื่นได้ด้วย

4. การกล่าววาทาเป็นสุภาสิตหรือปิยวาจา นั่นก็คือ การพูดดี และพูดมีประโยชน์ เพราะคนที่พูดจาดี พูดไพเราะ อ่อนหวานน่าฟัง และมีประโยชน์ ใครฟังแล้วย่อมรื่นหู ไปที่ไหน คนก็ยินดีต้อนรับ เพราะไม่กล่าววาทาให้ระคายหู และไม่ก้าวร้าวระรานใคร

"การครองคน" เป็นเรื่องปฏิกริยาของบุคคล ผู้ที่ปรารถนาจะครองใจคนอื่น จะต้องสร้างกริยาเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนต้องการ ดังนั้น พื้นฐานจิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องมีความ "พรหมวิหาร 4" ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อุเบกขา แต่หลักธรรมที่ว่านี้ แม้พูดง่าย จำง่าย และเข้าใจง่าย แต่กลับเป็นธรรมะที่ปฏิบัติยากมาก เพราะคนเรามักจะมีเจือด้วยอคติ ราคะต่าง ๆ กล่าวคือ

เมตตา มีความหมายว่า ความปรารถนาที่จะเห็นคนอื่น สัตว์อื่นเป็นสุข เป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่น หรืออาจกล่าวได้ว่า คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เมื่อเราไม่ต้องการความทุกข์ฉันทใด คนอื่นและสัตว์อื่นก็ไม่ต้องการฉันทนั้น อย่างไรก็ดี ความเมตตาบางครั้งก็เจือด้วยราคะกำหนดอยู่ด้วย เช่น บางคนใส่ใจสอนงานน้องฝึกงานคนหนึ่งอยู่เสมอซึ่งดูเหมือนมีเมตตาต่อเด็กแต่จริง ๆ แล้วเพราะชอบที่เด็กหน้าตาดี เป็นต้น

กรุณา หมายถึง ความสงสาร ต้องการที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นทุกข์ เช่น เห็นคนประสบภัย เราก็บริจาคทรัพย์สิ่งของช่วยเหลือแต่ความกรุณาบางครั้งของคนเราก็ก่อกวนด้วยอคติ เช่น ช่วยเหลือบ้านนั้น ๆ เพราะเป็นญาติของเพื่อนฝูง แบบนี้ถือเป็นคนหาคติ คือ ช่วยด้วยความชอบความผูกพันส่วนตัว

มุทิตา หมายถึง ความพลอยยินดี เมื่อบุคคลอื่นเขาได้ดี ไม่อิจฉาริษยา แต่มีใจว่าไปแสดงความยินดีเพราะมีสิ่งแอบแฝง เช่น นำของขวัญไปร่วมแสดงความยินดีกับเพื่อนที่ได้เลื่อนตำแหน่ง เพราะหวังว่าเขาจะช่วยเหลือเราในภายหน้า

อุเบกขา คือ การทำใจเป็นกลาง ไม่แสดงความเสียใจหรือดีใจเมื่อบุคคลอื่นประสบความวิบัติ กล่าวคือ หากคนที่เราชอบประสบความวิบัติเพราะความผิดของเขาก็ไม่เสียใจ เศร้าโศกจนเกินเหตุหรือคนที่เราไม่ชอบประสบความพินาศเสียหาย ก็ไม่ดีใจ สะใจ

หลักพรหมวิหาร 4 นี้ ถือเป็นหลักครองคนที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นหลากหลายและมีพื้นเพแตกต่างกัน ผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชาจะต้องมีความอดทน อย่างไรก็ดีท่านบอกให้อดทน ใน 4 กรณีเท่านั้น

การครองคนนี้ ท่านบอกว่าผู้บริหาร หัวหน้า ฯลฯ ตั้งแต่ระดับครอบครัวเป็นต้นไป ต้องเป็นคนประพฤติปฏิบัติธรรมด้วย จึงจะสามารถกล่าวตักเตือนผู้อื่นได้ เพราะหากเป็นคนไม่มีธรรมะเมื่อตนบกพร่อง ก็ยากที่จะให้คนอื่นเชื่อถือหรือปฏิบัติตาม ดังนั้น การครองคน จึงต้องครองให้เข้าถึงใจ เพราะหากครองด้วยกฎเกณฑ์ ระเบียบ กฎหมาย คนก็ให้ความเคารพนับถือตามธรรมดา แต่หากครองด้วยใจแล้ว โอกาสจะให้ความร่วมมือ ร่วมความคิดและร่วมทำประโยชน์ที่พึงประสงค์ก็จะบังเกิดขึ้นโดยง่าย ไม่เกิดการต่อต้านทั้งต่อหน้าและลับหลัง

"ครองงาน" ให้เริ่มด้วยความขยันหมั่นเพียร แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเป็นแบบอย่างของความเพียรก่อนจะสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งการครองงานนี้มีขั้นตอน คือ

- ทำงานที่มาถึงให้สำเร็จลุล่วงไป หมายถึง วันนี้มีอะไรต้องทำก็พยายามทำงานนั้นให้สำเร็จเสร็จสิ้นไป ไม่ค้างค้ำ ผัดวันประกันพรุ่ง

- งานที่แทรกซ้อนขึ้นมา แม้จะเป็นงานจร ก็ควรทำให้สำเร็จด้วยเพื่อมิให้งานพอกพูน

- ให้ทำงานด้วยความขยันเอาจริงเอาจัง ไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอก เช่น ไม่อ้างว่าหนาวไป ร้อนไป เลยไม่ทำงานนั้นๆ แต่ถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมชาติที่จะต้องอดทน

- มีสติในการทำงานอยู่เสมอ คือ ก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำ รู้ว่าตนกำลังทำอะไร หากมีสติตลอดเวลาในการทำงานทั้งสามช่วงดังกล่าว กิจกรรมงานต่างๆก็จะเป็นความบกพร่องเกิดขึ้น เพราะรู้ตัวตลอดเวลา ว่าทำอะไรอยู่

- งานที่จะต้องเป็นงานที่ "สะอาด" คือเป็นสัมมาชีพ หมายถึงอาชีพที่ถูกต้องดีงาม เพราะสามารถทำได้อย่างยั่งยืน มั่นคง และไม่ผิดศีลธรรม

- ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงกระทำ หมายถึง งานทุกอย่างควรมีการวางแผน ศึกษาข้อมูล และประเมิน สรุปผล ซึ่งจะสามารถทำให้เห็นแนวทางการปฏิบัติ ไม่เสียเวลาและเกิดผลดี

- ธรรมชีวิน คือ มีชีวิตโดยธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนให้สมกลมกลืนอยู่กับธรรมชาติ เพราะคนเราทุกคนล้วนอยากให้คนอื่นเห็นคุณค่าของตน ซึ่งคุณค่าในที่นี้ก็คือ คุณภาพหรือคุณสมบัติ ที่บุคคลนั้นๆมีอยู่ อันหมายถึง คุณธรรมนั่นเอง เพราะชีวิตต้องมีหลักศีลธรรมไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ๆ เป็นตัวหล่อเลี้ยง เป็นตัวคุ้มครองรักษา และเป็นตัวสร้างคุณค่าอันควรแก่การยกย่องสรรเสริญ

หลักการครองตน ครองคน และครองงาน ข้างต้น อันที่จริงแล้ว ส่วนใหญ่ก็เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปพอจะทราบกันดีอยู่แล้ว แต่อาจจะปล่อยปละละเลยกันไปบ้างด้วยเหตุปัจจัยบางอย่าง แต่หากเรารักตนเองและประสงค์จะเป็นที่รักของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชา เพื่อนฝูง หรือญาติมิตร หลักดังกล่าวคงไม่ยากที่เราจะประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในชีวิตประจำวัน เพราะหลักธรรมเหล่านี้ ปฏิบัติเมื่อใด ก็ให้ผลดีเมื่อนั้น และเป็นสิ่งที่เราต้องทำด้วยตนเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า "อัตตาหิ อัตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน"

2.5. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

2.5.1. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534

ราชการส่วนภูมิภาค หมายถึง ราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ซึ่งได้แบ่งแยกออกไปดำเนินการในเขตการปกครองของประเทศ เพื่อสนองความต้องการของประชาชนในเขตการปกครองนั้น ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนกลางซึ่งได้รับการแต่งตั้งออกไปประจำในพื้นที่การปกครองต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคเป็นผู้ปฏิบัติราชการ โดยอยู่ใต้การบังคับบัญชาของราชการส่วนกลางที่ได้แบ่งมอบอำนาจให้ไปดำเนินการแทน โดยทั่วไปแล้วราชการส่วนภูมิภาค มีลักษณะสำคัญที่พอจะสรุปได้ ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 108 (4 กันยายน 2534), 2534)

1. การปกครองแบบราชการส่วนภูมิภาค เป็นการแบ่งอำนาจการปกครองจากส่วนกลางให้แก่ผู้แทนราชการบริหารส่วนกลางซึ่งประจำอยู่ในส่วนภูมิภาค มิใช่เป็นการกระจายอำนาจปกครอง

2. เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคยังอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของส่วนกลาง โดยเฉพาะในเรื่องการแต่งตั้ง ถอดถอน มีวินัยเป็นเครื่องบังคับและผู้มีอำนาจบังคับบัญชามีความรับผิดชอบในราชการที่ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติไปตามคำสั่งของตนทุกประการ

3. ราชการส่วนภูมิภาคได้รับมอบอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการเฉพาะบางเรื่องบางประการเท่านั้น ราชการส่วนกลางมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำวินิจฉัยสั่งการของส่วนภูมิภาคได้ ฉะนั้น ผู้มีอำนาจสั่งการขั้นสุดท้ายก็คือราชการส่วนกลางนั่นเอง

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 51 บัญญัติไว้ว่าให้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค ดังนี้

1. จังหวัด
2. อำเภอ

สำหรับ กิ่งอำเภอ ตำบลและหมู่บ้านนั้น มิได้มีการกำหนดให้เป็นราชการบริหารส่วนภูมิภาคตามกฎหมายนี้ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 68 บัญญัติว่า “การจัดการปกครองอำเภอ นอกจากที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น” ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 ดังนั้น กิ่งอำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน จึงจัดเป็นการปกครองท้องถิ่น

จังหวัด

จังหวัดมาจากการรวมท้องที่หลายๆ อำเภอ ตั้งขึ้นเป็นจังหวัด การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัดต้องตราเป็นพระราชบัญญัติ จังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล จังหวัดมีอำนาจภายในเขตจังหวัดตามพระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2524 ดังต่อไปนี้

1. การกิจของรัฐและนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์
2. ดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและเป็น ธรรมในสังคม
3. จัดให้มีการคุ้มครอง ป้องกัน ส่งเสริมและช่วยเหลือประชาชนและชุมชนที่ด้อยโอกาส เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง
4. จัดให้มีการบริการภาครัฐเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอหน้า รวดเร็วและมีคุณภาพ
5. จัดให้มีการส่งเสริม อุดหนุน และสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้มีขีดความสามารถพร้อมที่จะดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนจากกระทรวง ทบวง กรม
6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นของรัฐมอบหมาย หรือที่มีกฎหมายกำหนดให้แบ่งส่วนราชการของจังหวัดดังนี้

1) สำนักงานจังหวัด มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปและการวางแผนพัฒนาจังหวัดของจังหวัดนั้น มีหัวหน้าสำนักงานจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานจังหวัด

2) ส่วนต่าง ๆ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรม ได้ตั้งขึ้น มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวง ทบวง กรม นั้น ๆ มีหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดนั้น ๆ เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา รับผิดชอบ

อำเภอ

ในจังหวัดหนึ่งให้มีหน่วยราชการบริหารรองจากจังหวัดเรียกว่าอำเภอ การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงอำเภอ ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ให้อำเภอมีอำนาจหน้าที่ภายในเขตอำเภอตามพระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 ดังต่อไปนี้

1. อำนาจและหน้าที่ตามที่กำหนดในมาตรา 52/1 (1) (2) (3) (4) (5) และ (6) โดยให้ความหมายในมาตรา 52/1 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม
2. ส่งเสริม สนับสนุน และจัดให้มีการบริการร่วมกันของหน่วยงานของรัฐในลักษณะศูนย์บริการร่วม
3. ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการให้มีแผนชุมชน เพื่อรองรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด และกระทรวง ทบวง กรม
4. โกล่เกลี่ยหรือจัดให้มีการไกล่เกลี่ยประณอมข้อพิพาทเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมตาม มาตรา 61/2 และมาตรา 61/3 ให้แบ่งส่วนราชการของอำเภอดังนี้

1) สำนักงานอำเภอ มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของอำเภอนั้น ๆ มีนายอำเภอเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบ

2) ส่วนต่าง ๆ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรม ได้ตั้งขึ้นในอำเภอนั้น มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวง ทบวง กรม นั้น ๆ มีหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอนั้น ๆ เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา รับผิดชอบ

2.5.2 พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

การจัดการปกครองท้องที่ ได้เริ่มต้นมาจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงมีพระราชดำริให้มีการฟื้นฟูการปกครองระดับหมู่บ้านที่มาแต่เดิมขึ้นใหม่ เพราะทรงเล็งเห็นว่าการปกครองในระดับนี้จำเป็นและสำคัญยิ่งในการบริหารราชการแผ่นดิน เนื่องจากเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด โดยได้ทรงมีการทดลองจัดระเบียบ

การปกครอง ตำบล หมู่บ้าน ขึ้นที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ ร.ศ.111 (พ.ศ. 2435) โดยให้ราษฎรเลือกกันเองเป็นผู้ใหญ่บ้านแทนการแต่งตั้งโดยเจ้าเมือง ตั้งแต่ก่อนนับแต่นั้นมา จึงได้มีการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน ตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและได้มีการใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 31 (17 กรกฎาคม 2457), 2457) และ กรมการปกครอง (2555)

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 กำหนดการจัดการปกครอง ท้องที่ ดังนี้ หมู่บ้าน ตำบล กิ่งอำเภอและอำเภอ การจัดระเบียบการปกครองหมู่บ้านตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พ.ศ.2457 การบริหารงานของหมู่บ้าน มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้ใหญ่บ้าน
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. คณะกรรมการหมู่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้าน

หมู่บ้านหนึ่งมีผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ทำหน้าที่ปกครองราษฎรในเขตหมู่บ้าน โดยมาจากการ เลือกของราษฎรในหมู่บ้านนั้น

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ประเภทของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มี 2 ประเภท คือ

1. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง มีหมู่บ้านละ 2 คน เว้นแต่หมู่บ้านใดมีความ จำเป็นต้องมีมากกว่า 2 คน ต้องขออนุมัติกระทรวงมหาดไทย
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ หมู่บ้านใดจะมีได้ต้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัด คุณสมบัติของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน มีที่มาจากผู้ใหญ่บ้าน และกำนันท้องที่เป็นผู้ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกราษฎรที่มีคุณสมบัติแล้วให้กำนันรายงานไปยัง นายอำเภอเพื่อออกหนังสือสำคัญแต่งตั้ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี ถ้าตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านว่างลง ผู้ที่ได้รับคัดเลือกขึ้นมาแทนจะอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ที่ตนแทน

ตำบล

ตำบลเป็นหน่วยการปกครองท้องที่ ที่รองลงมาจากอำเภอหรือกิ่งอำเภอ การจัดการ ปกครองตำบล เป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ซึ่งกำหนดให้ตำบล ประกอบด้วยหลาย ๆ หมู่บ้านรวมกัน

การจัดระเบียบปกครองตำบล

การบริหารราชการตำบล มีพนักงานปกครองตำบล ดังนี้ คือ

1. กำนัน
2. แพทย์ประจำตำบล
3. สารวัตรกำนัน

กำนัน

ในตำบลหนึ่ง มีกำนันคนหนึ่งเป็นผู้ปกครองและรับผิดชอบในการดูแลทุกข์สุข ของประชาชนทุกหมู่บ้าน ทัวทั้งตำบลนั้น ให้นายอำเภอเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลนั้น เพื่อปรึกษาหารือคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งในตำบล ขึ้นเป็นกำนัน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการคัดเลือกกำนันพ.ศ.2551 กำนันได้รับเงินค่าตอบแทนรายเดือน ซึ่งมีใช่เป็นเงินเดือน เพราะไม่ได้มีฐานะเป็นข้าราชการแต่เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง

แพทย์ประจำตำบล

การดำรงตำแหน่งของแพทย์ประจำตำบล ต้องให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านประชุมพร้อมกัน เลือบบุคคลผู้มีคุณสมบัติต่อไปนี้ คือ บุคคลผู้มีสัญชาติไทยและมีความรู้ในวิชาแพทย์แผนปัจจุบันหรือแผนโบราณ ตลอดจนเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้น เว้นแต่ผู้ที่เป็แพทย์ประจำตำบลใกล้เคียงกันและยอมกระทำการรวมเป็นสองตำบลและต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัด

เมื่อเลือกผู้มีคุณสมบัติแล้ว จึงเสนอชื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัด แต่งตั้งเป็นแพทย์ประจำตำบล แพทย์ประจำตำบลมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับ การช่วยเหลือกำนันผู้ใหญ่บ้านคิดอ่านและจัดการรักษาความสงบเรียบร้อยในตำบล ป้องกันและตรวจตราความเจ็บไข้ได้ป่วยที่เกิดขึ้นแก่ราษฎรในตำบลนั้น และตำบลใกล้เคียง ตลอดจนรายงานโรคระบาดร้ายแรงแก่กำนันและนายอำเภอท้องที่

สารวัตรกำนัน

ในตำบลหนึ่ง ๆ ให้มีสารวัตรกำนันจำนวน 2 คน ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยและรับใช้สอยของกำนัน ผู้ที่จะเป็นสารวัตรกำนันนี้แล้วแต่กำนันจะร้องขอให้เป็นแต่ต้องได้รับความเห็นชอบ ของผู้ว่าราชการจังหวัดด้วยจึงเป็นได้และกำนันมีอำนาจเปลี่ยนสารวัตรกำนันได้

คณะกรรมการหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน คือ ตัวแทนของประชาชนผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนา สร้างความสุข จัดความทุกข์ให้พี่น้องประชาชนในหมู่บ้านในหมู่บ้านเสมือนรัฐมนตรีประจำหมู่บ้านหมู่บ้านซึ่งเป็นฐานรากของประเทศเอกเช่นเดียวกันประเทศต้องมีรัฐบาลหมู่บ้านต้องมี กม.มีบทบาทหน้าที่ในการ

ช่วยเหลือแนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือที่ไหนอำเภอมอบหมายหรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอรวมทั้งเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและบริหารจัดการกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่นทุกภาคส่วน

ประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ในชนบทของไทยเราแต่เดิมมานั้นมีลักษณะเป็นสังคมที่ประชาชนอาศัยกันเป็นกลุ่มในแต่ละกลุ่มมีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองคอยดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในกลุ่มอย่างใกล้ชิดต่อมาเมื่อประชาชนมีจำนวนมากขึ้นปัญหาต่าง ๆ ก็มากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนก็เปลี่ยนไปทำให้อยู่ร่วมกันเป็นหลักแหล่งเป็นชุมชนมากขึ้น มีอาณาเขตแน่นอนและมีแบบแผนการจัดการปกครองอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น

จากหลักฐานที่มีอยู่พอสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยสุโขทัยนั้นแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑลแต่ละมณฑลมีเมืองในสังกัดซึ่งแยกออกเป็นเมืองเอก เมืองโท ตรี และจัตวา โดยแต่ละเมืองมีการปกครอง ดังนี้

- เจ้าเมือง (มีตำแหน่งต่างกันตามชั้นของเมือง) ปกครองหลายหมื่นหลังคาเรือนและมีพลัดเมืองเป็นผู้ช่วย

- นายแขวงหรือนายอำเภอ ปกครองราวหมื่นหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อเจ้าเมือง

- นายแคว้นหรือกำนัน ปกครองคนราวพันหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแขวง

- นายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน ปกครองราวร้อยหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแคว้น

ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงของไทยมีหลักฐานปรากฏแน่ชัด ได้มีการจัดระเบียบการปกครองประเทศแยกย่อยลงไปอีก กล่าวคือ มีการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ภายในเมืองหนึ่ง ๆ ทั้งหัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองชั้นใน โดยแบ่งเมืองออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล ตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน ซึ่งเป็นที่รวมของหลาย ๆ ครัวเรือน แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนคนหรือจำนวนบ้านไว้ นอกจากนี้ยังให้มีผู้ปกครองโดยเฉพาะ ได้แก่ บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านซึ่งเจ้าเมืองแต่งตั้งเป็นหัวหน้าเมื่อหลายบ้านรวมกันเป็นตำบลก็มีกำนันเป็นหัวหน้า และมักได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พัน” และหลายตำบลรวมกันเป็นแขวง มีหมื่นแขวงเป็นผู้ปกครอง หลายแขวงรวมกันเป็น “เมือง” มีผู้รั้งหรือพระยามหานครเป็นผู้ปกครอง เมืองนี้มีลักษณะคล้ายจังหวัดในปัจจุบัน ส่วนแขวงเทียบเท่าอำเภอ การปกครองรูปแบบนี้เป็นหลักที่ยึดถือมาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครองของราชอาณาจักรไทยครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น ได้มีการทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปีพ.ศ.2435 ทั้งนี้ เพื่อศึกษา

ปัญหาและแนวทางปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการจัดการปกครองหมู่บ้านและตำบลใหม่นี้ มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ โดยเฉพาะในด้านกระบวนการ ซึ่งปรากฏในเนื้อหาจดหมายของพระยามหาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิริยศิริ) ครั้นยังเป็นหลวงเทศาภิตรวิจารณ์ ผู้ได้รับมอบหมายให้ทดลองตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ความว่า

“ในขั้นต้นทำบัญชีสำมะโนครัวบ้านที่จะจัดเป็นหมู่บ้านและตำบลก่อน เสร็จแล้วจึงลงมือจัดตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ต่อไป คือไปจัดครอบครัวที่เป็นเจ้าของบ้านใกล้ชิดติดต่อกันราว 10 เจ้าของเจ้าของหนึ่งจะมีเรือนกี่หลังก็ตามรวมเข้าเป็นหมู่บ้าน แล้วเชิญเจ้าของบ้านมาประชุมกันในวัดพร้อมด้วยราษฎรอื่น ๆ เมื่อถามทราบว่ามีใครผู้ใดเป็นเจ้าบ้านแล้วก็ให้มาร่วมกันขอให้เลือกกันในหมู่ของเขาที่มาประชุมว่า ควรจะให้ใครเป็น “ผู้ใหญ่” สังเกตดูเขาตรึงตรองกันมากซุบซิบปรึกษาหารือกันเห็นจะเป็นด้วยเรื่องเกรงใจกัน แต่ในที่สุดก็ได้ความเห็น โดยมากกว่าใครในพวกของเขาที่มาประชุมนั้นควรจะเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วข้าพระพุทธเจ้าก็เขียนใบตั้งชั่วคราวให้เขาถือไว้ จนกว่าจะได้มีหมายตั้งออกให้ใหม่ตามทางราชการ

เมื่อได้จัดตั้งผู้ใหญ่บ้านได้พอสมควรที่จะจัดตั้งเป็นตำบลไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ไปประชุมที่ศาลาวัดพร้อมด้วยราษฎรในท้องที่นั้น เชิญผู้ใหญ่บ้านในตำบลที่ข้าพระพุทธเจ้าให้เลือกตั้งไว้แล้วมาประชุมพร้อมกัน แล้วขอให้ผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้นเลือกผู้ใหญ่คนหนึ่งในหมู่ของเขาว่าใครจะควรได้รับเลือกตั้งเป็นหัวหน้าว่าการตำบล เมื่อเขาพร้อมกันเห็นควรผู้ใดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ออกหมายตั้งชั่วคราวให้เขาเป็นกำนันตำบลนั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าไปทำอย่างเดียวกันต่อ ๆ ไปทุกตำบล ตำบลใดที่ข้าพระพุทธเจ้าไปจัดตั้งกำนันในวันแรกในวัดใด ข้าพระพุทธเจ้าอาราธนาพระภิกษุในวัดนั้นมาประชุมอยู่ด้วย พอใครได้รับเลือกตั้งแล้ว ก็นิมนต์ให้สวดชัยนโตให้พร”

นอกจากทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีการศึกษาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม โดยดูสภาพท้องที่และความเป็นอยู่ทั่วไปของประชาชน โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดี คนแรกของกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จออกตรวจราชการหัวเมืองต่าง ๆ และยังทรงมอบหมายให้หลวงเทศาภิตรวิจารณ์เดินทางไปดูงานการปกครองของประเทศพม่าและมลายู หลังจากนั้นได้จัดประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อปรึกษาความเห็นและรับฟังข้อเท็จจริงของแต่ละท้องที่ เมื่อปรากฏว่าโครงการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี จึงได้วางรูปแบบการปกครองระดับหมู่บ้านตำบลเรียกว่า “การปกครองท้องที่” อย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 ขึ้นใช้บังคับทั่วประเทศโดยประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) ข้อความและหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัตินี้ ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองท้องที่ของประเทศไทยสืบมา นับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรก ที่ได้กำหนดการจัดระเบียบตำบลและหมู่บ้านรวมทั้งกำหนดหน้าที่ไว้อย่างละเอียดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรตามท้องที่ต่าง ๆ ต่างพระเนตรพระกรรณ สร้างความเป็น

ธรรมในการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นเพราะราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว ที่จะให้ราษฎรมีโอกาสใช้สิทธิในการปกครองตนเองด้วย

หลังจากที่ได้ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 มาเป็นเวลานานประมาณ 17 ปี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงได้ทรงประกาศยกเลิก และประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้

การแต่งตั้งและพ้นจากตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ได้กล่าวถึงการแต่งตั้งและพ้นจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสารวัตรกำนันไว้ ดังนี้

ก. ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกของราษฎร โดยคุณสมบัติของราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน ประกอบด้วย

1. มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือก
2. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
3. ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
4. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนจนถึงวันเลือก

สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับเลือกผู้ใหญ่บ้าน จะต้องมียุทธศาสตร์และไม่อยู่ในลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันรับเลือก
3. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีจนถึงวันเลือกและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน
4. เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
5. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ ติดยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

7. ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงาน เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือลูกจ้างของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ

8. ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม

9. ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

10. ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันพ้นโทษ

11. ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิด ที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

12. ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (6) หรือ (7) และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก

13. ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนและยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

14. มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ใดไม่อาจเลือกผู้มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษายกเว้นหรือผ่อนผันได้

15. ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างเสียสิทธิในกรณีที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

การเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้นมีสาเหตุที่มา 2 ประการ คือ

1. มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่
2. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านว่างลง

ซึ่งจะต้องมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านใหม่ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านนั้นว่างลง

วิธีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ให้กระทำโดยวิธีลับ โดยคณะกรรมการเลือก ซึ่งนายอำเภอทำหน้าที่ประธานและเป็นเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือก กรรมการซึ่งแต่งตั้งจากราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นในอำเภอนั้น จำนวนไม่เกิน 9 คน และกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอีก 1 คน ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2551 เมื่อเลือกผู้ใดแล้ว นายอำเภอจะเป็นผู้ออกคำสั่งแต่งตั้ง และรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

การพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านจะต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังต่อไปนี้

1. มีอายุครบหกสิบปี
2. ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดให้ลาอุปสมบทหรือบรรพชาตามประเพณี มิให้ถือว่ามิลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 (5)
3. ตาย
4. ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก
5. หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ
6. เมื่อราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 ในหมู่บ้านนั้นจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 ทั้งหมดเข้าชื่อกันขอให้ออกจากตำแหน่ง ในกรณีเช่นนั้นให้นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง
7. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนของนายอำเภอว่าบกพร่องในหน้าที่ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง
8. ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองติดต่อกันเกินสามเดือน เว้นแต่เมื่อมีเหตุอันสมควรและได้รับอนุญาตจากนายอำเภอ
9. ขาดการประชุมประจำเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นายอำเภอเรียกประชุมสามครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันควร
10. ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง เนื่องจากกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง
11. ไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งต้องทำอย่างน้อยทุกห้าปีนับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งตาม (8) ให้นายอำเภอรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบโดยเร็วด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดตาม (11) ต้องกำหนดให้ราษฎรในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านด้วย

ข. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หมู่บ้านหนึ่งจะประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง 2 คน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบตามจำนวนที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด การเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ให้ผู้ใหญ่บ้านร่วมพิจารณากับกำนัน เมื่อผู้ใดได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ให้กำนันรายงานไปยังนายอำเภอเพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐานโดยให้ถือว่าดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่นายอำเภอออกหนังสือสำคัญ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี ถ้าตำแหน่งว่างลง ให้มีการคัดเลือกแทนโดยผู้ที่ได้รับคัดเลือกแทนนี้จะอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

การพ้นจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12
2. มีเหตุเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (2) ถึง (7)
3. เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วย
4. ครบวาระการดำรงตำแหน่ง

การรักษาการแทนผู้ใหญ่บ้าน

ถ้าผู้ใหญ่บ้านจะทำการในหน้าที่ไม่ได้ในครั้งหนึ่ง ให้มอบหน้าที่ให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทน จนกว่าจะทำการในหน้าที่ได้และต้องรายงานให้กำนันทราบ และถ้าเกิน 15 วัน ก็ให้กำนันรายงานนายอำเภอทราบด้วย

ค. กำนัน

นายอำเภอจัดให้มีการประชุมคัดเลือกกำนัน โดยเปิดเผยและต้องมีผู้ใหญ่บ้านมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งจึ่งครบองค์ประชุม ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งมีสิทธิเสนอชื่อผู้ใหญ่บ้านหรือเสนอชื่อตนเองเป็นกำนันได้หนึ่งคน และต้องอยู่ในที่ประชุมและต้องยินยอมด้วย ถ้ามีการเสนอชื่อมากกว่าหนึ่งคนให้ออกเสียงลงคะแนนด้วยวิธีลับ

วิธีการคัดเลือกกำนัน เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการคัดเลือกกำนัน พ.ศ. 2551 และเมื่อที่ประชุมลงคะแนนเสียงส่วนมากเลือกผู้ใด ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกำนันและให้นายอำเภอรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

กำนันจะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อ

1. เมื่อต้องออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน
2. ลาออก
3. ตำบลที่ปกครองถูกยุบ
4. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะพิจารณาเห็นว่ามีความบกพร่อง

ในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เพียงพอกับตำแหน่ง

5. ถูกปลดหรือถูกไล่ออกจากตำแหน่ง

ทั้งนี้ การออกจากตำแหน่งตาม ข้อ 2,3 และ 4 ไม่ถือว่าต้องออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ด้วยถ้าตำแหน่งกำนันว่างลง ต้องมีการคัดเลือกกำนันขึ้นใหม่ภายใน 45 วัน นับแต่วันที่นายอำเภอ ทราบการว่างนั้น

การทำการแทนกำนัน

ถ้ากำนันทำการในหน้าที่ไม่ได้ในชั่วคราวเวลาใด ให้มอบอำนาจและหน้าที่ไว้แก่ ผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่งซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกันให้ทำการแทน และให้ผู้แทนนี้มีอำนาจเต็มที่ใน ตำแหน่งกำนัน แต่การที่กำนันจะมอบหมายหน้าที่แก่ผู้ใหญ่บ้านทำการแทนเช่นนี้ ให้บอกผู้ใหญ่บ้าน ทั้งหลายในตำบลเดียวกันและบอกนายอำเภอให้ทราบด้วย

ง. สารวัตรกำนัน

ตำบลหนึ่งจะมีสารวัตรกำนันเป็นผู้ช่วยและรับใช้สอยของกำนัน จำนวน 2 คนสารวัตร กำนันมาจากการคัดเลือกของกำนัน แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัด กำนันมี อำนาจเปลี่ยนสารวัตรกำนันได้

จ. แพทย์ประจำตำบล

แพทย์ประจำตำบลมาจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น ประชุมพร้อมกันเลือกผู้มีความรู้ในวิชาแพทย์ เป็นแพทย์ประจำตำบล 1 คน มีหน้าที่จัดการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บของราษฎรใน ตำบลนั้นเมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับรายงานการเลือกแพทย์ประจำตำบลแล้ว ให้พิจารณาแต่งตั้ง โดยผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจะต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยและมีถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้น เว้นแต่ผู้ที่เป็นแพทย์ ประจำตำบลใกล้เคียงกันยอมกระทำการรวมเป็นสองตำบล ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรก็แต่งตั้ง ได้เหตุที่แพทย์ประจำตำบลต้องออกจากตำแหน่ง เหมือนกับเหตุที่กำนันต้องออกจากตำแหน่งทุก ประการ

บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ปัจจุบัน บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่มเติม สามารถจำแนกออกมาได้เป็น 8 หมวด ดังนี้

1. การใช้อำนาจหน้าที่ปกครองราษฎร ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากราษฎร ให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขราษฎร อำนาจหน้าที่ ในการปกครองราษฎร ประกอบด้วย

1.1 ผู้ใหญ่บ้านมี อำนาจหน้าที่ ปกครองบรรดาราษฎร ที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน (มาตรา 10)

1.2 ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน (มาตรา 27)

1.2.1 อำนวยความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย ให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน (มาตรา 27 ข้อ 1)

1.2.2 สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านรวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น (มาตรา 27 ข้อ 2)

1.2.3 ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 27 ข้อ 3)

1.2.4 รับฟังปัญหาและความเดือดร้อน ทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ (มาตรา 27 ข้อ 4)

1.2.5 ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ หรือการให้บริหารส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 27 ข้อ 5)

1.2.6 ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบ แบบแผนของทางราชการ โดยกระทำให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ (มาตรา 27 ข้อ 6)

1.3 ปฏิบัติตามภารกิจ หรืองานอื่นตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผน ของทางราชการหรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ มอบหมาย (มาตรา 27 ข้อ 11)

2. การรายงานต่อทางราชการ ในการดูแลรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน ตลอดจนการป้องกันและระงับเหตุร้าย การรายงานเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน ซึ่งอาจเป็นคุณหรือโทษแก่ชุมชนประชาชนหรือต่อประเทศชาติให้ทางราชการทราบ เป็นหน้าที่สำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะเป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบ เขตปกครองนั้น ๆ เพื่อจะได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดเหตุลุกลามใหญ่โตขึ้นหรือเป็นการปราบปรามเหตุร้ายนั้นได้โดยเด็ดขาดรวดเร็ว การรายงานต่อทางราชการ ประกอบด้วย

2.1 ถ้าความทุกข์ภัยเกิดแก่ลูกบ้าน ซึ่งจะต้องขอความป้องกันจากรัฐบาลเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะนำความแจ้งต่อเจ้าพนักงานปกครอง ตั้งแต่กำนัน นายอำเภอ เป็นต้นขึ้นไป โดยลำดับ (มาตรา 27 ข้อ 2)

2.2 ถ้าผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดอันใดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน หรือในลูกบ้านของตน ซึ่งอาจจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ราชการบ้านเมืองก็ดีแก่ประชาชน ในที่นั้นก็ติดตัวอย่างข้างฝ่ายโทษ ดังรู้เห็นว่า ผู้คนมีทรัพย์สินของแปลกประหลาดอันน่าสงสัยว่าเป็นของที่ได้มาโดยทางโจรกรรมก็ดีหรือว่าถ้าเห็นผู้คนล้มตาย หรือมีบาดแผลอันควรสงสัยว่าจะมีผู้อื่นกระทำเอาโดยทุจริตหรือไปกระทำทุจริตต่อผู้อื่นแล้วจึงเกิดเหตุขึ้นก็ตีเหล่านี้เป็นต้น ให้รับนำความแจ้งต่อกำนันนายตำบลของตน (มาตรา 27 ข้อ 5)

2.3 ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย (มาตรา 27 ข้อ 18)

2.4 ถ้ากำนันรู้เห็นเหตุทุกข์ร้อนของราษฎร หรือการแปลกประหลาดเกิดขึ้นในตำบล ต้องรับรายงานต่อกรรมการอำเภอให้ทราบ (มาตรา 36)

2.5 ในการที่จะทำรายงานประจำ หรือรายงานจรอย่างใด ๆ ยื่นต่อกรรมการอำเภอ กำนันจะเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลในตำบลนั้น พร้อมกับตรวจสอบก่อนและจะให้ลงชื่อเป็นพยานในรายงานก็ได้ (มาตรา 58)

3. การนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร หรือการประชุมอบรมชี้แจงข่าวสารแก่ราษฎร เป็นสิ่งสำคัญทางการปกครอง เนื่องจากการทำความเข้าใจร่วมกันเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ถือว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวกลางระหว่างราชการและประชาชนในการที่จะนำข่าวสารข้อมูลทางราชการทราบ หน้าที่ตามข้อนี้ ได้แก่

3.1 จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง (มาตรา 27 ข้อ 9)

3.2 ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย (มาตรา 27 ข้อ 10)

3.3 ในเวลาที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอมีหมายให้ประกาศข้อราชการอันใดแก่ราษฎร กำนันจะเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น พร้อมกับชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจข้อราชการอันนั้นแล้ว ให้รับข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎรอีกชั้นหนึ่งก็ได้ (มาตรา 59)

4. การจัดทำทะเบียน การจัดทำทะเบียนในท้องที่ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญ ด้านการปกครองที่จะต้องจัดทำเพื่อให้ได้ทราบเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ภายในเขตปกครองอันเกี่ยวกับจำนวนประชาชน จำนวนครอบครัว จำนวนสัตว์พาหนะและลักษณะพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ ข้อมูลรายละเอียดดังกล่าว นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองและงาน

ในหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้วยังสามารถประสานงานกับทางราชการเมื่อเกิดเหตุและชี้แนะเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่ทางราชการทราบโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญในเชิงสถิติข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาต่าง ๆ ของทางราชการ

4.1 อบรมหรือชี้แจงในราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการสามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามสมควรอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานทะเบียน ได้แก่

4.1.1 เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้านของตนและคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ (มาตรา 27 ข้อ 4)

4.1.2 ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัยเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถามให้รู้จักตัว และรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัยถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดยสุจริตให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน (มาตรา 27 ข้อ 6)

4.1.3 ให้กำนันดูแลคนเดินทางซึ่งไม่มีเหตุสมควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้ายให้ได้มีที่พักตามสมควร (มาตรา 38)

4.1.4 ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการต้องการคนนำทางหรือขาดแคลนพาหนะเสบียง อาหารลงในระหว่างทางและจะต้องขอต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์ กำนันต้องช่วยจัดทำให้ตามที่จะทำได้ ถ้าหาว่าการที่จะช่วยเหลือนั้นจะต้องออกราคาจ้างเพียงใดให้กำนันเรียกเอาแก่ผู้เดินทางนั้น (มาตรา 39)

4.1.5 กำนันต้องรักษาบัญชีสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีของรัฐบาล ในตำบลนั้น และคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 41)

4.1.6 เมื่อผู้ใหญ่นำคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวตำบลมาส่งกำนันให้กำนันปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้าน เมื่อเห็นสมควรจะขับไล่ผู้นั้นออกไปเสียจากท้องถิ่นที่ตำบลนั้นก็ได้ (มาตรา 53)

4.1.7 การที่จะสำรวจสำมะโนครัวและจดทะเบียนบัญชีต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในราชการ เช่น การที่จะสำรวจสำมะโนครัวและบัญชีไร่นาและสิ่งของ ต้องพิศุติภาชีอากรในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงประชุมกันตรวจบัญชีให้ถูกต้องและให้ลงชื่อพร้อมกันเป็นพยานในบัญชีที่จะยื่นต่อเจ้าพนักงานก็ได้ (มาตรา 57)

5. กิจการสาธารณประโยชน์ ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ได้รับเลือกจากราษฎรในตำบล หมู่บ้านนั้นมีอำนาจปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรเป็นหน้าที่โดยตรงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นผู้ค้ำคูณเคียงกับสภาพท้องที่ที่จะต้องรู้ความต้องการและปัญหาของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็น

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา ปิดเปาความเดือนร้อนแก่ราษฎรและปฏิบัติการตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัด อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจสาธารณะ ประโยชน์ ได้แก่

5.1 ถ้าเกิดจลาจล ฆ่ากันตาย ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ไฟไหม้หรือเหตุร้ายสำคัญใด ๆ ในตำบล หรือมีเหตุควรสงสัยว่าลูกบ้านคนใดในตำบลนั้น บางคนจะเกี่ยวข้องเป็นโจรผู้ร้ายเป็นหน้าที่ของกำนันต้องเรียกผู้ใหญ่บ้าน และลูกบ้านในตำบลออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายหรือติดตามเอาของกลางคืน หรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นตามสมควรแก่การโดยเต็มกำลัง (มาตรา 37)

5.2 ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใดแสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดีหรือเป็นคนจรจัด ไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็นความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาไต่ถามและว่ากล่าวสั่งสอนถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 27 ข้อ 8)

5.3 กำนันต้องร่วมมือและช่วยเหลือนายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินและสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นอันอยู่ในตำบลนั้น (มาตรา 40)

5.4 ถ้าลูกบ้านผู้ใดไปตั้งหับกระท่อมหรือเรือนโรงอยู่ในที่เปลี่ยวในตำบลนั้นซึ่งน่ากลัวจะเป็นอันตรายด้วยโจรผู้ร้าย หรือน่าสงสัยว่าจะเป็นสำนักโจรผู้ร้าย การอย่างนี้ให้กำนันกับผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นประชุมปรึกษากันดู เมื่อเห็นเป็นการสมควรแล้วจะบังคับให้ลูกบ้าน คนนั้นย้ายเข้ามาอยู่เสียในหมู่บ้านราษฎรก็ได้ และให้หาความแจ้งต่อกรมการอำเภอด้วย (มาตรา 54)

5.5 ในเวลาใดจะมีอันตรายแก่การทำมาหากิจของลูกในตำบลนั้น เช่น โรคภัยไข้เจ็บติดต่อเกิดขึ้น หรือน้ำมากหรือน้ำน้อยเกินไป เป็นต้น ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ปรึกษาหารือกันในการที่จะป้องกันแก้ไขเยียวยาอันตรายด้วยอาการที่แนะนำลูกบ้านให้ทำอย่างไรหรือลดแรงช่วยกันได้ประการใด กำนันมีอำนาจที่จะบังคับการนั้นก็ได้ ถ้าเป็นการเหลือกำลังให้ร้องเรียนต่อ กรมการอำเภอและผู้ว่าราชการเมืองของกำลังรัฐบาลช่วย (มาตรา 56)

5.6 ในเวลาใดมีการนัดขัดทุกข์ หรือประชุมชนเป็นการใหญ่ในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านช่วยพิทักษ์รักษาความเรียบร้อยในที่อันนั้น ถ้าแลเป็นการจำเป็นแล้วจะขอแรงราษฎรช่วยก็ได้ (มาตรา 60)

6. การป้องกันโรคติดต่อ การรักษาสุขภาพอนามัยของราษฎรนับเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของการรักษาความสงบเรียบร้อย เพราะสุขภาพของราษฎรย่อมเป็นรากฐานและบ่อเกิดแห่งความสุขสมบูรณ์ ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านผลิตและการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามทางสังคม

6.1 จัดการป้องกันโรคติดต่อ หรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อมิให้ติดต่อลูกหลานมากไป (มาตรา 27 ข้อ 15)

- แพทย์ประจำตำบล มีหน้าที่ดังกล่าวต่อไปนี้ คือ (มาตรา 48)

1. ที่จะช่วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านคิดอ่านและจัดการรักษาความสงบเรียบร้อยในตำบลดังกล่าวไว้ในมาตรา 36 และ 52 แห่งพระราชบัญญัตินี้

2. ที่จะคอยสังเกตตรวจตราความไข้เจ็บที่เกิดขึ้นแก่ราษฎรในตำบลนั้นและตำบลที่ใกล้เคียง ถ้าเกิดโรคภัยร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรคก็ตีกาฬโรคก็ตี ไข้ทรพิษก็ตี ต้องคิดป้องกันด้วยแนะนำกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้สั่งราษฎรให้จัดการป้องกันโรค เช่น ทำความสะอาด เป็นต้นและแพทย์ประจำตำบลต้องเที่ยวตรวจตราชี้แจงแก่ราษฎรด้วย

3. การป้องกันโรคภัยในตำบลนั้น เช่น ปลุกทรพิษ ป้องกันไข้ทรพิษก็ตีที่จะมียาแก้โรคไว้สำหรับตำบลก็ตี ดูแลอย่าให้ในตำบลนั้นมีสิ่งโสโครกอันเป็นเชื้อโรคก็ตีสิ่งเหล่านี้อยู่ในหน้าที่แพทย์ประจำตำบล ๆ จะต้องคิดอ่านกับแพทย์ประจำเมืองและกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลนั้นให้สำเร็จตลอดไป

4. ถ้าโรคภัยร้ายกาจ เช่น อหิวาตกโรค กาฬโรค ไข้ทรพิษโรคระบาดปศุสัตว์เกิดขึ้นในตำบลนั้น แพทย์ประจำตำบลต้องรับรายงานยังกรมการอำเภอให้ทราบโดยทันทีและต่อไปเนื่อง ๆ จนกว่าจะสงบโรค

7. การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ดังนี้

7.1 จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและต้องด้วยสุลักษณะ (มาตรา 27 ข้อ 16)

7.2 ถ้าราษฎรคนใดทิ้งให้บ้านเรือนชำรุดรุงรัง หรือปล่อยให้โสโครกโสมนอาจจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ผู้อยู่ในท้องถิ่นนั้น หรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียง หรือผู้ที่ไปมาหรือให้เกิดอัคคีภัยหรือโรคภัย ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านปรึกษากันถ้าเห็นสมควรจะบังคับให้ผู้อยู่ที่นั้นแก้ไข เสียให้ดีกว่าบังคับได้ถ้าผู้นั้นไม่ทำตามบังคับก็ให้กำนันนำความร้องเรียนต่อกรมการอำเภอ (มาตรา 55)

8. การที่เกิดด้วยความอาญา การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในทางคดี อันเป็นการปฏิบัติการต่อเนื่องเพื่อการปราบปรามผู้กระทำความผิดทางอาญา อันเป็นผลกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพราะถ้าแม้ถึงว่ากฎหมายจะบัญญัติโทษหนักเพียงใด หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีสมรรถภาพดีอย่างก็ตาม ก็ไม่อาจป้องกันการกระทำความผิดมิให้เกิดขึ้นได้ ทุกกรณี เนื่องจากกระทำความผิดนั้นเป็นปรากฏทางสังคมหรือเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากสังคมอยู่เสมอ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนี้พอเพียงที่จะสามารถทำหน้าที่ทั้งป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความอาญา ดังนี้

8.1 ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่และอำนาจในการเกี่ยวข้องกับความอาญาดังต่อไปนี้คือ (มาตรา 28)

8.1.1 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลให้ทราบ

8.1.2 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านนั้นให้ทราบ

8.1.3 ตรวจพบของกลางที่ผู้กระทำความผิดกฎหมายมีอยู่ก็ดีหรือสิ่งของที่สงสัยว่าได้มาโดยกระทำความผิดกฎหมายหรือเป็นสิ่งของสำหรับใช้ในการกระทำความผิดกฎหมายก็ดีให้จับสิ่งของนั้นไว้และรับนำส่งต่อกำนันนายตำบล

8.1.4 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังจะกระทำความผิดกฎหมายก็ดีหรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดกฎหมายก็ดีให้จับตัวผู้นั้นไว้ และรับนำส่งต่อกำนันนายตำบล

8.1.5 ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะจับผู้นั้น และรับส่งต่อกำนันหรือกรรมการอำเภอตามสมควร

8.1.6 เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด ผู้ใหญ่บ้านต้องจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

8.2 กำนันมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวข้องกับความอาญา ดังต่อไปนี้ คือ (มาตรา 35)

8.2.1 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในตำบลที่ใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อกรรมการอำเภอให้ทราบ

8.2.2 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในตำบลที่ใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลนั้นให้ทราบ

8.2.3 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำความผิดกฎหมายก็ดีหรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับผู้นั้นไว้ และรับนำส่งต่อกรรมการอำเภอ

8.2.4 ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในตำบลนั้นเป็นหน้าที่ของกำนันที่จะจับผู้นั้นแล้วรับส่งต่อกรรมการอำเภอ

8.2.5 เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด กำนันต้องจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

8.2.6 ถ้ามีผู้มาขออายัดตัวคนหรือสิ่งของก็ดีหรือผู้ต้องโจรกรรมจะทำหมายตราสินหรือมีผู้จะขอทำการชันสูตรบาดแผลก็ดี ทั้งนี้ให้กำนันสืบสวนฟังข้อความแล้วรับนำตัวผู้ขอและผู้ต้องอายัด และทรัพย์สินของบรรดาที่จะพาไปด้วยนั้น ไปยังกรรมการอำเภอ ถ้าสิ่งของอย่างใดจะพาไปไม่ได้ก็ให้กำนันชันสูตรให้รู้เห็นแล้วนำความไปแจ้งต่อกรรมการอำเภอในขณะนั้น

9. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบอื่น ๆ ได้แก่ การทะเบียนราษฎร บัตรประจำตัวประชาชน ทะเบียนครอบครัว ทะเบียนสัตว์พาหนะ ทะเบียนอาวุธปืน การรับราชการทหาร การป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ การคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืช การชลประทานการบริหารจัดการใช้น้ำและการบำรุงรักษาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ภาษีบำรุงท้องที่ โรคติดต่อการกำจัดผักตบชวา การประณีประนอมข้อพิพาท

นอกจากนี้ กำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการประสานและ ปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ เช่น การวางแผนพัฒนาตำบล การประชาคมต่าง ๆ เป็นต้น

2.5.3 ประมวลจริยธรรมสำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 76 วรรคสาม บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรม ดังกล่าว และพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 5 ได้กำหนดมาตรฐาน ทางจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อใช้ เป็นหลักสำคัญในการจัดทำประมวลจริยธรรมของหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว ข้างต้น อาศัยอำนาจตามมาตรา 6 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐาน ทางจริยธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดทำประมวลจริยธรรม ข้อกำหนดจริยธรรม และกระบวนการ รักษาจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2563 ประกอบกับมติที่ประชุมคณะกรรมการมาตรฐาน ทางจริยธรรม (ก.ม.จ.) ครั้งที่ 2/2563 เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2563 มีมติให้กรมการปกครอง ในฐานะหน่วยงานต้นสังกัดของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน จัดทำประมวลจริยธรรมสำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตน ดังต่อไปนี้

1. ยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประกอบด้วย (1) เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ แสดงออกถึงความภูมิใจในชาติและรักษาผลประโยชน์ของชาติ ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ เคารพในความแตกต่างของการนับถือศาสนา (2) ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย โดยมีจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยและดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางทางการเมือง ทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับท้องที่ (3) สนับสนุนการ

ปฏิบัติงานของส่วนราชการ องค์กรอิสระหรือองค์กรที่รับผิดชอบ ในการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม ตามที่กฎหมายกำหนด

2. ชื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี และรับผิดชอบต่อหน้าที่ ประกอบด้วย

(1) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตรงไปตรงมาตามกฎหมายและตาม ทำนองคลองธรรม โปร่งใส เปิดเผยข้อมูลและตรวจสอบได้ ไม่แสดงออกถึงพฤติกรรมที่มีนัยเป็นการ แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถตรวจสอบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐได้ โดยไม่ต้องร้องขอ

(2) มีจิตสำนึกที่ดีโดยคำนึงถึงประเทศชาติ สังคม สิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชนและ เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(3) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ รับผิดชอบต่อในสิ่งที่ได้กระทำมีความพร้อมรับ การตรวจสอบ และพร้อมที่จะแก้ไขเมื่อเกิดข้อบกพร่อง

3. ยึดมั่นในอุดมการณ์นักปกครอง กล่าวตัดสินใจและยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ประกอบด้วย

1) ยึดมั่นในอุดมการณ์นักปกครอง มุ่งมั่นบำเพ็ญทุกข์ บำรุงสุข เพื่อให้ประชาชนทุกซ์ น้อยลง และสุขุมมากขึ้นด้วยความจริงใจ เสียสละ ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติงาน

2) ยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง กล่าวคัดค้านในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ยอมกระทำให้ในสิ่งที่ไม่ เหมาะสมกล้าเปิดเผยหรือรายงานการทุจริตประพฤติมิชอบต่อผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ

4. คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและมีจิตสาธารณะ ประกอบด้วย

1) แยกเรื่องส่วนตัวออกจากตำแหน่งหน้าที่และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมของ ประเทศชาติ เหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน

2) ละเว้นจากการแสวงหาประโยชน์ที่มิชอบโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่และไม่กระทำการ อันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม

3) มีจิตสาธารณะ เสียสละ ร่วมแรงร่วมใจดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เพื่อประโยชน์ ของหมู่บ้าน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

5. มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ประกอบด้วย

(1) ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ของงาน อย่างมีวิสัยทัศน์ มีประสิทธิภาพ คุณภาพ รวดเร็วทันต่อเวลาและสถานการณ์ คำนึงถึงประโยชน์และความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร ของประเทศชาติ

(2) ปฏิบัติงานเชิงรุกเข้าถึงประชาชนและพื้นที่ โดยศึกษางานที่รับผิดชอบให้เกิด ความเข้าใจชำนาญอย่างถ่องแท้และปฏิบัติงานโดยไม่จำกัดเวลา สถานที่และเงื่อนไขอื่นใด

(3) ปรับปรุงกระบวนการทำงาน วิธีการทำงานและใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

6. ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ ประกอบด้วย (1) เคารพและให้เกียรติประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาค เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกันของบุคคล (2) ให้บริการและช่วยเหลือประชาชน ที่มาติดต่อขอรับบริการอย่างเท่าเทียมด้วยคุณภาพ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

7. ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ ประกอบด้วย

(1) ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี สร้างความเชื่อถือศรัทธาแก่ประชาชนปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน

(2) ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ตามหลักคุณธรรม 4 ประการ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลักศาสนาและวิถีวัฒนธรรมมาใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิต

(3) มีความเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม

8. เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาตนเอง หมู่บ้าน ชุมชน และประชาชน ประกอบด้วย

(1) ปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพและขีดความสามารถในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(2) พัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนและประชาชน โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิสังคม ภูมิปัญญาในท้องถิ่นและความสอดคล้องกับปัญหาในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เกิด การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ซึ่งหากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใดไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมนี้ อันมิใช่เป็นความผิดทางวินัยหรือความผิดทางอาญาให้ผู้บังคับบัญชาว่ากล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือนำไปประกอบการพิจารณาให้บำเหน็จความชอบ หรือสั่งให้ได้รับการพัฒนาตามที่เห็นสมควร การไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมนี้ อันเป็นเหตุให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะต้องพ้นจากตำแหน่งหรือออกจากตำแหน่ง ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช 2457 หรือเป็นความผิดทางวินัย ให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่หรือตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ข้อ 4 การจัดทำกระบวนการรักษาจริยธรรม และแนวทางการปฏิบัติตนสำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตามประมวลจริยธรรมนี้ให้เป็นไปตามที่กรมการปกครองกำหนด

2.6. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ในการวิจัย

อำเภอเมืองสกลนคร เป็นอำเภอ 1 ใน 18 ของจังหวัดสกลนคร เป็นอำเภอขนาดใหญ่ อำเภอพิเศษ เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด มีส่วนราชการสังกัดทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ระดับจังหวัด เขต ภาค ตั้งอยู่จำนวนมาก มีขนาดพื้นที่ประมาณ 904 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 565,503 ไร่ มีจำนวนบ้าน 82,135 หลัง มีประชากร 187,627 คน (ไม่รวมประชากรแฝง) ประกอบด้วยหลายชนเผ่าหลายเชื้อชาติและวัฒนธรรม อาทิ ไทยลาว(อีสาน) ภูไท ญ้อ ไส้ กะเลิง คนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยเชื้อสายเวียดนาม เป็นต้น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก มีรายได้เฉลี่ย 82,958.05 บาท/คน/ปี (ข้อมูลรายได้เฉลี่ยครัวเรือน/รายคน ปี 2567 ระดับอำเภอจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสกลนคร),(2567)

สภาพการบริหารงานอำเภอเมืองสกลนคร

การบริหารงานของการปกครองอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร มี นายอำเภอเมืองสกลนคร เป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในอำเภอและรับผิดชอบในการบริหารราชการของอำเภอ ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 62 และมาตรา 64 ที่บัญญัติให้ นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ การบริหารราชการตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมายหรือตามที่นายกรัฐมนตรีสั่งการในฐานะหัวหน้ารัฐบาล การบริหารราชการตามคำแนะนำและคำชี้แจงของผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้มีหน้าที่ตรวจการอื่นที่ คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรมและผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายในเมื่อไม่ขัดต่อกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่ง กระทรวง ทบวง กรม มติของคณะรัฐมนตรีหรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรีสั่งการและการควบคุมดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นตามกฎหมาย

นายอำเภอเมืองสกลนคร มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาและควบคุมการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตท้องที่อำเภอ โดยมีผู้ช่วยเหลือ คือ 1) ปลัดอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ 2) กำนัน เป็นผู้ปกครองในตำบล 3) ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้าน ส่วนการพัฒนาและขับเคลื่อนวาระงานอำเภอใช้รูปแบบคณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ (ก.บ.อ.)

ส่วนพื้นที่นอกเขตการปกครองท้องที่ คือเขตเทศบาลนครอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด และ การบริหารงานขึ้นกับนายกเทศมนตรีนครและมีประธานชุมชนเป็นผู้นำชุมชนมีหน้าที่ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยคณะกรรมการชุมชนของเทศบาล พ.ศ. 2564 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนพิเศษ 45 ง วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564)

สภาพการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร

อำเภอเมืองสกลนคร ได้จัดการปกครองท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ออกเป็นระดับตำบลประกอบด้วย 15 ตำบล มีกำนันเป็นผู้ปกครองในเขตตำบลที่ตนรับผิดชอบและระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วย 173 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองในเขตหมู่บ้านซึ่งตนรับผิดชอบ และยังมีแพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ช่วยเหลือซึ่งในตำบลมีคณะกรรมการตำบล (กต.) คอยเสนอแนะ ปกษาและช่วยเหลือกำนัน ส่วนในหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านและเป็นประธานกรรมการหมู่บ้าน มีกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ให้คำปรึกษาแนะนำ ซึ่งได้แบ่งการปกครองท้องที่ ดังนี้

1. ตำบลโคกก่อง	ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน
2. ตำบลม่วงลาย	ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน
3. ตำบลโนนหอม	ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน
4. ตำบลพังขว้าง	ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน
5. ตำบลหนองลาด	ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน
6. ตำบลเชียงเครือ	ประกอบด้วย 17 หมู่บ้าน
7. ตำบลท่าแร่	ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน
8. ตำบลเหล่าปอแดง	ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน
9. ตำบลดงชน	ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน
10. ตำบลยางโอง	ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน
11. ตำบลธาตุนาเวียง	ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน
12. ตำบลห้วยยาง	ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน
13. ตำบลจันทวน	ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน
14. ตำบลขมิ้น	ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน
15. ตำบลดงมะไฟ	ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน

นอกจากนี้อำเภอเมืองสกลนครยังแบ่งการปกครองในรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็น 3 รูปแบบคือ 1) รูปแบบเทศบาลนคร 1 แห่ง 2) รูปแบบเทศบาลตำบล 9 แห่ง และ 3) รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปกครองท้องที่ของอำเภอเมืองสกลนคร

ด้วยอำเภอเมืองสกลนคร เป็นอำเภอพิเศษและมีขนาดใหญ่ มีพื้นที่ส่วนหนึ่งพื้นที่ปกครองตามลักษณะปกครองท้องที่ประกอบด้วย 15 ตำบล 173 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ที่อยู่ในเขตชนบทบางส่วนมีความเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบทและมีบางส่วนอยู่ห่างไกล เช่นในที่สูง ในพื้นที่ป่า ภูเขา พื้นที่ปกครองบางหมู่บ้านมีขนาดใหญ่ยังไม่มี การแบ่งแยกหมู่บ้านมีผลต่อการบริหารงานปกครองของผู้นำคือ ผู้ใหญ่บ้านท้องที่รวมถึงประชากรมีหลายชนเผ่าและความหลากหลายแตกต่างทางด้านประเพณีวัฒนธรรม ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและความเจริญทางเทคโนโลยีโลกไร้พรมแดนหรือโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและเกิดปัญหาต่างในสังคมชุมชนบางปัญหาเป็นปัญหาใหญ่ระดับอำเภอ บางปัญหาเป็นปัญหาเฉพาะในระดับพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน อาทิ ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กเยาวชน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาด้านสุขภาพจากโรคภัยต่าง ๆ ปัญหาการบาดเจ็บและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนน ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากขยะหรือการเผา เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดสกลนคร กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2567)

2.7. สรุป

อำเภอเมืองสกลนคร มีสภาพการปกครองคือ เป็นอำเภอขนาดใหญ่ มีพื้นที่กว้างขวาง มีทั้งชุมชนเขตเมืองที่เจริญเป็นที่ตั้งศูนย์กลางจังหวัด มีส่วนราชการหลายหน่วยตั้งอยู่ มีเขตพื้นที่ปกครองตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่อยู่ในเขตชนบท คือ ตำบลหมู่บ้านรอบนอกซึ่งมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ขึ้นตรงต่อนายอำเภอซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาในการบริหารราชการในอำเภอ และมีส่วนราชการประจำอำเภอและปลัดอำเภอเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอและยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งในเขตชุมชนกลางใจอำเภอที่มีการปกครองตามกฎหมายท้องถิ่น คือ เทศบาล รูปแบบเทศบาลนครซึ่งมีนายกเทศมนตรี เป็นผู้บริหาร อำเภอเมืองสกลนครมีประชากรประกอบด้วยหลายชนเผ่า มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและในพื้นที่มีสภาพปัญหาหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ความมั่นคงปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ผู้นำหรือผู้ปกครองท้องที่ทุกระดับตั้งแต่ต่อนายอำเภอซึ่งเป็นผู้บริหารจัดการปกครองสูงสุดในอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมถึง กรรมการตำบล และกรรมหมู่บ้าน จำเป็นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม ยึดหลักประมวลจริยธรรมของผู้นำในการปฏิบัติราชการที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระเบียบ กฎหมายกำหนดและเป็นแบบอย่างที่ดี และในการบริหารงานปกครองท้องที่ ต้องศึกษาเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ของอำเภอต้อง “รู้คน รู้งาน และรู้พื้นที่” ทราบถึงปัญหาความต้องการของราษฎรในปกครอง และยังต้องบูรณาการในการแก้ไขปัญหา ร่วมกับทุกภาคส่วน เพื่อ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข “ ให้แก่ราษฎรในปกครองของตนเองอย่างยั่งยืน

บทที่ 3

หลักอปินานิชธรรมในพระพุทศาสนาเถรวาท

การศึกษาหลักธรรมอปินานิชธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้ศึกษาและขอเสนอหลักวัชชี อปินานิชธรรมที่เป็นบรรทัดฐานวัตรระดับเพื่อประโยชน์เป็นแนวทางส่งเสริมและพัฒนาการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ให้มีประสิทธิภาพซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

3.1. ความหมายของหลักอปินานิชธรรม

อปินานิชธรรม เป็นหลักธรรมที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทศาสนา คือ พระไตรปิฎกในพระสุตตันตปิฎก มีกล่าวอยู่หลายหมวดด้วยกัน เช่น ในทีฆนิกาย มหาวรรคและในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต

ในอรรถกถาทีฆนิกาย มหาวรรค ได้ระบุความหมายของหลักอปินานิชธรรมว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความเจริญโดยส่วนเดียว ไม่มีความเสื่อม มี 2 ประเภท คือ ราขออปินานิชธรรม และภิกขุอปินานิชธรรม (ที.ม.อ.(ไทย) 2/134-136/116-128) อปินานิชธรรมเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นนักบริหารปกครองโดยตรงและเกี่ยวข้องกับพุทธบริษัทในฐานะที่เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทศาสนาด้วย โดยความหมายแล้ว มีผู้รู้ได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้คือ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2557) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับอปินานิชธรรม ว่าเป็นธรรมไม่เป็นที่ต้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ชื่อว่า อปินานิชธรรมจากความหมายข้างต้น พอสรุปหลักอปินานิชธรรมได้ว่า เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อม แบ่งเป็นสองคือหลักอปินานิชธรรมสำหรับคฤหัสถ์ครองเรือนและอปินานิชธรรมสำหรับบรรพชิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2553) ได้ให้ความหมายของอปินานิชธรรม ว่า "เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ต้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง"คือการถือธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวไม่มีเสื่อมเลย

พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูยาโณ) (2544) ได้ให้ความหมายของอปินานิชธรรมไว้ว่า หมายถึง ศิลปะในการใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขความเจริญ เช่น รู้จักฐานะของตนเองและผู้อื่น (เด็ก-ผู้ใหญ่) รู้จักวิธีการปฏิบัติต่อผู้อื่น (ให้เกียรติ-ให้ความเคารพ) ตลอดจนให้ความสำคัญกับสิ่งดีงามทั้งหลายที่มหาชนให้ความเคารพนับถือซึ่งเป็นเหตุก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความเจริญไม่ให้เกิดความเสื่อมขึ้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ,ดร. (เรียบเรียง) (2548) ให้ความหมายของอปริหานิยธรรมไว้ว่า “อปริหานิยธรรมของภิกษุหรือภิกษุอปริหานิยธรรม 7 หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

อุดร จันทวัน (2547) ได้ให้ความหมายของคำว่า อปริหานิยธรรม ไว้ว่า "อปริหานิยธรรมในความหมายนั้นหมายถึงธรรมที่ประพฤติปฏิบัติแล้วจะไม่ทำให้องค์กรและสังคมนั้น ๆ เสื่อมทรามลง คือ มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว"

และในพระไตรปิฎก ในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ได้ให้ความหมายของอปริหานิยธรรมไว้ว่า

อปริหานิยธรรม หมายถึง ธรรมของผู้ปกครองหรือของผู้บริหารอันเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีเสื่อม ประกอบด้วยธรรม 7 ประการ คือ

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. เมื่อเข้าประชุมก็เข้าประชุมพร้อมเพรียงกัน เมื่อเลิกประชุมก็เลิกพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติไว้และไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้วด้วยการประพฤตินั้นอยู่ในธรรมครั้งโบราณตามที่ท่านบัญญัติไว้
4. สักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งหลายและให้ความสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟัง
5. ไม่ข่มขืนบังคับ ปกครองหญิงในสกุล ตามอำนาจของกิเลสตัณหา
6. สักการะเคารพ นับถือ บูชาเจตีย์สถานที่ควรเคารพ ทั้งภายในและภายนอก ไม่ลบหลู่พิธีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้และเคยทำแก่สถานที่สำคัญเหล่านั้น
7. ถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ทะนุบำรุงผู้ทรงศีลหรือพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี และหวังว่า พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มาจะมาสักวันนี้ และที่มาแล้วจะอยู่อย่างมีความสุข

อปริหานิยธรรม 7 หมายถึง ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว หมายถึง ธรรมที่ถือปฏิบัติแล้วไม่ก่อให้เกิดความเสื่อม ผู้ถือปฏิบัติทั้งส่วนตนเองหรือส่วนรวมก่อให้เกิดความเจริญนำความสุขความเจริญสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว เพราะเป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวมทำให้เกิดความสามัคคีในสังคม พร้อมทั้งมีการเคารพนับถือกันเป็นหลักธรรมที่สอนให้เรารู้จักหลักการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างพื้นฐานของสังคมให้มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านชุมชนองค์กรหรือสถาบันนำไปใช้ได้ทั้งประชาชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

3.2. ความเป็นมาของหลักอภิธานิธรรม

วัสสพราหมณ์มหาอำมาตย์ แคว้นมคธ ทูลถามเรื่อง พระเจ้าอชาตศัตรู มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งเรียกพระอานนท์มาตรัสถามเรื่อง อภิธานิธรรม ทั้ง 7 ข้อ คือ 1) เจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ 2) เจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) เจ้าวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติไว้ 4) เจ้าวัชชีเคารพนับถือผู้ใหญ่ในแคว้นวัชชี 5) เจ้าวัชชีไม่ฉุดคร่าขึ้นใจกุลสตรีหรือกุลนารี 6) เจ้าวัชชีสักการะเคารพนับถือเจดีย์ในแคว้นวัชชี 7) เจ้าวัชชีจัดการรักษาคุ่มครองป้องกันพระ พิงได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย (ที.ม. 134-135/38)

มหาปริณิพพานสูตร คัมภีร์พินนิกาย มหาวรรค ได้กล่าวถึงหลักอภิธานิธรรม 7 ประการ 5 หมวด ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายในสมัยใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน นอกจากนี้แล้วหลักอภิธานิธรรมยังปรากฏอยู่ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ข้อความที่เป็นข้อธรรมเหมือนกันทั้ง 5 หมวด ตรงกับข้อความที่มาในมหาปริณิพพานสูตร มีข้อแตกต่างกันที่ข้อความปรารภ การแสดงอภิธานิธรรมในมหาปริณิพพานสูตร เป็นข้อความต่อเนื่องจากการที่พระองค์ประทับอยู่บนเขาคิชฌกูฏ พระเจ้าอชาตศัตรู ได้ทรงส่งวัสสพราหมณ์มหาอำมาตย์เข้ามาเฝ้ากราบทูลเรื่องที่พระองค์จะยกทัพไปย่ำยีพวกวัชชี แล้วพระองค์ทรงแสดงอภิธานิธรรม (ที.ม. 10/134-135/78-81) แก่พระอานนท์ เพื่อแจ้งให้พระภิกษุทั้งหมดที่พักอยู่ในกรุงราชคฤห์ ท่านพระอานนท์ได้นิมนต์ภิกษุทั้งหมดมาประชุมกันที่อุปัฏฐานศาลา จากนั้นกราบทูลพระพุทธองค์ทรงทราบพระองค์ได้เสด็จไปยังอุปัฏฐานศาลาแสดงอภิธานิธรรม (ที.ม. 10/140/87-88) แก่ภิกษุทั้งหลายเป็นข้อความที่เป็นเหตุการณ์ติดต่อกัน ส่วนในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต พระสังคีติกาจารย์ท่านกล่าวแบบกว้างๆ ว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏได้ทรงแสดงอภิธานิธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย อภิธานิธรรม 7 ประการ 5 หมวด พระสังคีติกาจารย์ได้แยกเป็น 5 สูตร ตั้งชื่อว่า (1) ปฐมสัตตกสูตร (2) ทุตติยสัตตกสูตร (3) ตติยสัตตกสูตร (4) โภชณกสูตร (5) สัญญาสูตร ต่อจากวัสสการสูตร คือข้อความตอนที่ วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์เข้าเฝ้า ซึ่งท่านจัดเป็นสูตรหนึ่งเรียงลำดับไว้ก่อนระบุสถานที่แสดง เฉพาะปฐมสัตตกสูตร ส่วนสูตรที่ 2-5 ไม่ระบุความกับต่างเหตุการณ์ต่างวาระ

อภิธานิธรรม (อ+ปริ+หานิยะ ธัมมะ) แปลว่า ธรรม ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมแต่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวหรือธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวมนำความเจริญมาสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว กล่าวคือ ถ้าบุคคลใด หมู่ใด คณะใด ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ บุคคลนั้น หมู่ นั้น คณะนั้น จะมีแต่ความเจริญความก้าวหน้าในชีวิตไม่มีความเสื่อมความเสียหายเป็นธรรมที่มีอุปการะมากสำหรับผู้บริหารหมู่ชนหรือบ้านเมือง

อภิธานิยธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอภิธานิยธรรม 7 (ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง — things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare)

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (to hold regular and frequent meetings)
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (to meet together in harmony, disperse in harmony, and do their business and duties in harmony) ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมันตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม (to introduce no revolutionary ordinance, or break up no established ordinance, but abide by the original or fundamental Vijjan norm and principles)

4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นด้วยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (to honor and respect the elders among the vijjians and deem them worthy of listening to)

5. บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรืออุคร่าขึ้นใจ (the women and girls of the families are to dwell without being forced or abducted)

6. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพิธีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป (to honor and worship the Vajjian shrines, monuments and objects of worship, both central and provincial, and do not neglect those righteous ceremonies held before for them)

7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก (to provide the rightful protection, shelter and support for the Arahants and wish that the Arahants who have not come may enter the realm and those who have entered may dwell pleasantly therein)

อภิธานิยธรรม 7 ของภิกษุหรือภิกษุอภิธานิยธรรม 7 (ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย — things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare)

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (to hold regular and frequent meeting)
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ (to meet together in harmony, disperse in harmony, and do the business and duties of the Order in harmony)

ข้อนี้แปลอีกอย่างว่า : พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นจัดการแก้ไขสิ่งเสียหาย เหตุไม่งาม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ (to introduce no revolutionary ordinance, break up no established ordinance, but train oneself in accordance with the prescribed training-rules)

4. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสงฆ์บิดร เป็นสงฆ์ปณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (to honour and respect those elders of long experience, the fathers and leaders of the Order and deem them worthy of listening to)

5. ไม่ถูอำนาจตัณหาคือความอยากที่เกิดขึ้น (not to fall under the influence of craving which arises)

6. ยินดีในเสนาสนะป่า (to delight in forest retreat)

7. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงามซึ่งยังไม่มีมา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก (to establish oneself in mindfulness, with this thought, ‘Let disciplined co-celibates who have not come, come hither, and let those that have already come live in comfort.’) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ปยุตโต) ปี.ม 10/68/86 อก.สตตก. 23/20/18

อปปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคธรรม (republic) ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่าเมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้นอกจากจะทำการเกลี้ยกล่อมหรือแยกให้แตกสามัคคี

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สารันทพเจดีย์ ใกล้พระนครเวสาลี ครั้นนั้นแล้วเจ้าลิจฉวีหลายพระองค์ด้วยกัน พวกเข้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ พุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า “ ดูกรลิจฉวีทั้งหลาย เราจักแสดงอปปริหานิยธรรม 7 ประการ แก่ท่านทั้งหลายท่านทั้งหลายจงฟังจงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่าดูกรลิจฉวีทั้งหลาย อปปริหานิยธรรม 7 ประการเป็นไฉน คือ ชาววัชชีจักหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพียงใด

ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีเมื่อประชุมก็จักพร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและจักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น ชาววัชชีจักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ประพจน์มั่นอยู่ในธรรมของชาววัชชีครั้งโบราณ ตามที่ท่านบัญญัติไว้ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอนไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น ชาววัชชีจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านวัชชีผู้ใหญ่ทั้งหลายและจักสำคัญถ้อยคำได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีจักไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์สถานของชาววัชชี ทั้งภายในและภายนอกและไม่ลบหลู่พลีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้ เคยทำแก่เจดีย์สถานเหล่านั้นเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น ชาววัชชีจักถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า ไฉนพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มาพึงมาสู่แว่นแคว้นและที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุขเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรลิจฉวีทั้งหลาย อปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ จักตั้งอยู่ในชาววัชชี และชาววัชชียังปรากฏอยู่ในอปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอนไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น

มูลเหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสอปริหานิยธรรม

เมื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักอปริหานิยธรรมไว้ในพระสูตรเป็นจำนวนมาก เช่น อปริหานิยสูตรที่ 1 อปริหานิยสูตรที่ 2 ปฐมอปริหานิยสูตร ทุตติยอปริหานิยสูตรและมหาปรินิพพานสูตร เป็นต้น โดยพบว่ามีสาเหตุสำคัญในการตรัสเรื่องดังกล่าวนี้ ทรงมุ่งหวังประโยชน์ คือความอยู่ผาสุกของหมู่คณะ โดยตรัสให้เห็นถึงความเสื่อมและความเจริญ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. อปริหานิยสูตรที่ 1

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม 4 ประการไม่อาจเสื่อม ชื่อว่าอยู่ใกล้นิพพานแน่แท้ ธรรม 4 ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- 1) สมบูรณ์ด้วยศีล
- 2) คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย
- 3) รู้จักประมาณในการบริโภค
- 4) ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/37/60)

ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล คือภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาฏิโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล

ภิกษุคุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทั้งตัวแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีถึงความสำรวมในจักขุนทรี ฟังเสียงทางหูดมกลืนทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโณภูมิจิตทางกาย รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรี ถึงความสำรวมในมโนทรี ภิกษุคุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย

ภิกษุรู้จักประมาณในการบริโภค คือภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคาย แล้วจึงฉันอาหาร ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้ แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียนเพื่อบริโภคพรหมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่า “เราจักกำจัดเวทนาเก่าและจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มีโทษ และการอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา” ภิกษุรู้จักประมาณในการบริโภค

ภิกษุประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นเหตุขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นเหตุขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี นอนดุจราชสีห์โดยข้างเบื้องขวาซ้อนเท้า เหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ หมายใจว่าจะลุกขึ้นตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรีลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นเหตุขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี ภิกษุประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/37/61.)

ดังนั้นอปทานิยสูตรที่ 1 เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล คือ ภิกษุในธรรมวินัยมีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาฏิโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย และสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

ข. อปทานิยสูตรที่ 2

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปทานิยธรรม (ธรรมที่ไม่เป็นเหตุแห่งความเสื่อม) 6 ประการนี้ เธอทั้งหลายจงฟังอปทานิยธรรม 6 ประการ คือ

- 1) ความเป็นผู้ไม่ชอบการงาน
- 2) ความเป็นผู้ไม่ชอบการพูดคุย (อง.สตตก.อ. (ไทย) 3/24/343-344)
- 3) ความเป็นผู้ไม่ชอบการนอนหลับ
- 4) ความเป็นผู้ไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่

5) ความเป็นผู้ว่าง่าย

6) ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) (อง.ฉก. (ไทย) 22/22/452-453.)

อรรถกถาได้หมายความว่า ไม่ชอบการงานนั้น หมายถึงเมื่อพวกภิกษุทำกิจมีการทำ จีวร ประคตเอว ผ่ากรองน้ำ ไม้กวาดและผ้าเช็ดเท้า เป็นต้น ภิกษุปฏิเสธกิจเหล่านั้นเสียด้วยศรัทธา อนึ่ง หมายถึงทำกิจเหล่านั้นร่วมกับภิกษุทั้งหลาย แล้วเรียนอุทเทสในเวลาเรียนอุทเทส สาธยายในเวลาสาธยาย กวาดลานพระเจดีย์ในเวลากวาดลานพระเจดีย์ มนสิการในเวลามนสิการไม่ชอบการพุดคุยในที่นี้ หมายถึงไม่สนทนาเรื่องเกี่ยวกับบุรุษและสตรี เป็นต้น แต่สนทนาเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับ ธรรมในเวลากลางวันกลางคืนให้เป็นประโยชน์ ตอบปัญหาธรรมตลอดวันและคืน พุดน้อย พุดมีที่จบเพราะ พุทธพจน์ว่า

“ภิกษุผู้นั่งประชุมกันมีหน้าที่ 2 อย่าง คือสนทนาธรรมและเป็นผู้นั่งอย่างพระอริยะ” ไม่ชอบการนอนหลับ ในที่นี้หมายถึงจะยืนก็ตาม จะเดินก็ตาม จะนั่งก็ตาม มีจิตตกวังค์เพราะกรณีมีความเจ็บป่วยก็ตาม ก็ไม่ถูกถิ่นมิตถะครอบงำ เพราะฉะนั้นจึงมีพุทธพจน์ว่า “เรากลับจาก บิณฑบาต หลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว ปูลาดสังฆาฏิ 4 ชั้น มีสติสัมปชัญญะ หยั่งลงสู่การนอนหลับโดยพระปรีศ์เบื้องขวารู้ชัดอยู่” (อง.สตตก.อ. (ไทย) 3/24/251-252)

ดังนั้น อปริหานิยธรรม 5 ประการในอปริหานิยสูตรที่ 2 นี้ มีสาระสำคัญ คือภิกษุทั้งหลาย หรือชนทั้งหลายบางพวก ในอดีตหรือในอนาคตหรือในปัจจุบันไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลายเพราะ ธรรม 6 ประการนี้ คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ความเป็นผู้ไม่ชอบการพุดคุย ความเป็นผู้ไม่ชอบการนอนหลับ ความเป็นผู้ไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่ ความเป็นผู้ว่าง่ายและความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

ค. ปฐมอปริหานิยสูตร

ปฐมอปริหานิยสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยอปริหานิยธรรม 6 ประการ โดยกล่าวถึงบทสนทนาระหว่างเทวดาและพระพุทธเจ้าว่า ธรรม 6 ประการย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุได้แก่

- 1) ความเป็นผู้มีมีความเคารพในพระศาสดา
- 2) ความเป็นผู้มีมีความเคารพในพระธรรม
- 3) ความเป็นผู้มีมีความเคารพในพระสงฆ์
- 4) ความเป็นผู้มีมีความเคารพในสิกขา
- 5) ความเป็นผู้มีมีความเคารพในความไม่ประมาท
- 6) ความเป็นผู้มีมีความเคารพในปฏิสันถาร (อง.ฉก. (ไทย) 22/32/478.)

ธรรม 6 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดำรงอยู่ใกล้นิพพานทีเดียว

ง. อปฺริหานสูตร

อปฺริหานิยธรรมสูตรที่ 2 ว่าด้วยอปฺริหานิยธรรม 6 ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ คือ

- 1) ความเป็นผู้มีศีลในพระศาสดา
- 2) ความเป็นผู้มีศีลในพระธรรม
- 3) ความเป็นผู้มีศีลในพระสงฆ์
- 4) ความเป็นผู้มีศีลในสิกขา
- 5) ความเป็นผู้มีศีลในทิริ (ความอายบาป)
- 6) ความเป็นผู้มีศีลในโอตตปปะ (ความกลัวบาป) (อง.ฉก.ก. (ไทย) 22/33/480.)

ทั้งในปฐมอปฺริหานิยสูตรและทุติยอปฺริหานิยสูตร ได้กล่าวถึงสิ่งที่เหมือนกันคือ ความเป็นผู้มีศีลในพระศาสดา ความเป็นผู้มีศีลในพระธรรม ความเป็นผู้มีศีลในพระสงฆ์ และความเป็นผู้มีศีลในสิกขา ส่วนข้อที่ต่างกันนั้นในปฐมอปฺริหานิยสูตรในข้อ 5 ความเป็นผู้มีศีลในความไม่ประมาทและข้อ 6 ความเป็นผู้มีศีลในปฏิสันถาร ส่วน ในทุติยอปฺริหานิยสูตรในข้อ 5 จะว่าถึงความเป็นผู้มีศีลในทิริ (ความอายบาป) และในข้อ 6 ความเป็นผู้มีศีลในความกลัวบาป

จ. มหาปรินิพพานสูตร

มหาปรินิพพานสูตร เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงความเจริญอย่างเดียวยกโดยไม่มีเสื่อมซึ่งแบ่งออกเป็น 2 อย่าง อย่างที่หนึ่งสำหรับฆราวาสเรียกว่า ราชอปฺริหานิยธรรมและอย่างที่สองสำหรับพระภิกษุเรียกว่า ภิกขุอปฺริหานิยธรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้นพระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถุเวเทหบุตร มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี รับสั่งว่า “เราจะโค่นล้มพวกวัชชี ผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ ให้พินาศย่อยยับ”

พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถุเวเทหบุตร รับสั่งเรียกวัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธมาแล้วตรัสว่า มาเถิด พราหมณ์ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับกราบพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้าแล้วทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคาพาณน้อย กระปรีกระเปร่ามีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญตามคำของเราว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถุ เวเทหบุตร ขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียรทูลถามถึงพระสุภาพความมีพระโรคาพาณน้อย กระปรีกระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญ” และจงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

พระราชแห่งแคว้นมคธพระนามว่าอชาตศัตรูเวเทห์บุตร มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชีมีรับสั่งอย่างนี้ว่า

“เราจะโค่นล้มพวกวัชชีผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ให้พินาศย่อยยับ” พระผู้มี พระภาคทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านจึงจำคำพยากรณ์นั้นให้ดีแล้วมาบอกเรา เพราะว่า พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ตรัสคำเท็จ (ที.ม. (ไทย) 10/131-132/77.)

วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แคว้นมคธ ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เทียมยานพาหนะ คันงาม ๆ ขึ้นยานพาหนะคันงาม ๆ ออกจากกรุงราชคฤห์พร้อมด้วยยานพาหนะคันงาม ๆ ติดตามอีก หลายคันไปยังภูเขาคิชฌกูฏ จนสุดทางที่ยานพาหนะจะเข้าไปได้ ลงจากยานพาหนะเดินเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน จึงนั่ง ณ ที่ สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่า อชาตศัตรูเวเทห์บุตร ขอกราบพระยุคลบาทของพระโคตมด้วยพระเศียร ทูลถามถึงพระสุภาพความมีพระโรคาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญ พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่า อชาตศัตรู เวเทห์บุตร มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี มีรับสั่งอย่างนี้ว่า เราจะโค่นล้มพวกวัชชีผู้มีฤทธิ์ มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ ให้พินาศย่อยยับ (ที.ม. (ไทย) 10/133/78.)

รูปแบบที่พระพุทธเจ้าได้สอบถามกับพระอานนท์เกี่ยวกับ “หลักอปริหานิยธรรม” ที่ทำให้ สังคมของชาววัชชีหรือหลักการที่ร้อยรัดให้ชาววัชชีสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเพราะหลักการ นี้หมายถึงหลักการที่ทำให้องค์กรหรือสังคมไม่เผชิญหน้ากับความเสื่อม หากกลุ่มคนต่าง ๆ พวกกัน ประพฤติและปฏิบัติร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นหลักการที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่าง สมัค รสมานสามัคคีปรองดองระหว่างกันและกัน สิ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงสามัคคีธรรมในอปริหานิยธรรมใน แง่มุมนี้ พระองค์มุ่งเน้นที่จะย้ำเตือนทั้งวัสสการพราหมณ์และประชาชนในแคว้นวัชชีให้ตระหนักรู้ถึง คุณค่าและความสำคัญของอปริหานิยธรรมว่าเป็นหลักการที่จะนำไปสู่สันติสุขแก่มนุษย์และสังคมที่ อาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างไร แม้นักคิดบางท่านอาจจะตีความว่าสื่อสารของพระพุทธเจ้าในลักษณะ ดังกล่าวได้เปิดช่องทางให้วัสสการพราหมณ์ได้โอกาสและเห็นช่องทางที่จะยึดเมืองวัชชีตามความ ต้องการของพระเจ้าอชาตศัตรูก็ตาม

แต่หากมองในอีกมุมหนึ่งจะพบว่า พระพุทธเจ้าพยายามจะสื่อสารให้เห็นถึงความสำคัญ ของสามัคคีธรรมตามแนวของอปริหานิยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ได้อาศัยตัวอย่างของชาว วัชชีที่ปฏิบัติตามครรลองของอปริหานิยธรรมให้พระสงฆ์ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ได้ ปฏิบัติตนตามแนวของอปริหานิยธรรมเช่นเดียวกัน อปริหานิยธรรมจึงหมายถึง ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่ง ความเสื่อมธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว

สำหรับสังคมสงฆ์ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ให้กำเนิดมานี้ เป็นสังคมที่รวมผู้คนซึ่งมาจาก ภูมิหลังที่แตกต่างกันทั้งทางด้านฐานะ ชาติตระกูล ชนชั้นวรรณะ ความเชื่อและการศึกษาและสิ่ง ที่ช่วยให้สังคมสงฆ์ดำรงอยู่ได้นั้น นอกจากจะต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย แล้ว ก็คือความสามัคคีของสมาชิกในสังคมสงฆ์และหลักการปฏิบัติที่มุ่งให้เกิดความสามัคคีอันเป็นไป เพื่อความเจริญแก่หมู่คณะนี้ ก็คืออธิปไตยธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายไว้ เช่นเดียวกับหลักการปกครองของแคว้นวัชชี ผลที่เกิดขึ้นจากความสามัคคีของคณะสงฆ์ก็คือความสุข ดังพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าซึ่งตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายไว้ว่า “ความสามัคคีของหมู่ เป็นเหตุนำสุขมาให้” ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงสรรเสริญสามัคคีธรรมว่าเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขและเพื่อ ประโยชน์แก่คนหมู่มากเพราะฉะนั้นในการปกครองของคณะสงฆ์ หากพระสงฆ์สามัคคีกันความ ขัดแย้งแตกแยกกันก็จะไม่เกิดขึ้นและความสามัคคียังทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสในสงฆ์ก็เลื่อมใสส่วนคน ที่เลื่อมใสแล้วก็เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไปและได้ตรัสเป็นคาถาประพันธ์ไว้ว่า

ความสามัคคีแห่งสงฆ์ เป็นเหตุให้เกิดสุข
และบุคคลผู้นุเคราะห์สงฆ์ผู้สามัคคีกันแล้ว
ผู้ยินดีในความสามัคคีกัน ตั้งอยู่ในธรรม
ย่อมไม่พลาดจากธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ
ย่อมบันเทิงในสวรรค์ตลอดกับเพราะสมานสงฆ์ให้สามัคคีกัน (ขุ.อิติ. (ไทย)

25/19/363)

ในการดำเนินกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์ เมื่อคณะสงฆ์จะต้องตัดสินใจลงมติในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ นั้น สมาชิกในที่ประชุมสงฆ์จะต้องลงมติ อย่างเป็นเอกฉันท์ คือไม่มีเสียงคัดค้านจากสมาชิกในที่ประชุมเลย หากมีสมาชิกแม้เพียงบุคคลใด บุคคลหนึ่งคัดค้านขึ้น สังฆกรรมนั้นถือว่าไม่สำเร็จ โดยคณะสงฆ์จะต้องหันกลับมาเริ่มพิจารณาและทำ ความเข้าใจกันใหม่ จนสมาชิกสงฆ์ทั้งหมดสิ้นความสงสัยกลางแคลงใจแล้วจึงลงมติดัดสินใจอีกครั้ง ด้วยเหตุนี้ สังฆกรรมต่าง ๆ จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนในที่ประชุมมีความเห็นที่สอดคล้องเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันแล้วเท่านั้น ดังนั้น การปกครองการบริหารของคณะสงฆ์นั้นเมื่อมีการตัดสินใจลง มติเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ คณะสงฆ์จะต้องมีความเป็นเอกภาพ คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่มี ความคิดเห็นที่แตกแยกกัน

ครั้งเมื่อสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ แม้ว่าพระองค์จะทรงเป็นพระศาสดา ในฐานะที่ทรงทำหน้าที่เป็นประมุขปกครองคณะสงฆ์ แต่ก็ค่อย ๆ ทรงมอบภาระหน้าที่ต่าง ๆ ให้ พระสงฆ์สาวกต่าง ๆ และคณะสงฆ์ดำเนินการกันเองมาตามลำดับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์จะเสด็จดับ ขันธปรินิพพานก็ได้ทรงมอบให้พระสงฆ์สาวกรูปใดรูปหนึ่งเป็นพระศาสดาในฐานะผู้ปกครองแทน พระองค์ แต่ทรงมอบให้พระธรรมวินัยที่พระองค์แสดงและบัญญัติไว้แล้วนั่นเองเป็นพระศาสดาแทน

พระองค์ ดังพระดำรัสซึ่งตรัสสั่งไว้ว่า “อานนท์ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า “ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา” ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (ที.ม. (ไทย) 10/216/164.)

เพราะฉะนั้น ในการปกครองของคณะสงฆ์นี้ คณะสงฆ์จะดำเนินการกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม มีสังฆกรรมต่าง ๆ เป็นต้น จะต้องตัดสินใจและดำเนินการกิจกรรมนั้น ๆ ภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยเป็นหลัก ดังนั้น พระธรรมวินัยจึงเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารของการปกครองของคณะสงฆ์

พุทธจริยาต่อการเมืองการปกครอง

สืบเนื่องจากวัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์แคว้นมคธ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคขณะประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ กราบทูลตามรับสั่งของพระเจ้าอชาตศัตรูในเชิงขอทราบความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะเสด็จไปยึดแคว้นวัชชีเป็นเมืองขึ้นแต่พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสอะไรในเรื่องนี้ทำให้ทราบถึงพุทธจริยาที่พระพุทธรองค์ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและงดงาม

ในพระสูตรนี้ วัสสการพราหมณ์ ที่ขอเข้าเฝ้าตามพระบัญชาของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นเจ้าเมืองมคธเพื่อให้เห็นพุทธวิธีในการปฏิบัติที่แสดงออกถึงปฏิปทาของมหาบุรุษผู้ยิ่งประโยชน์ให้เกิดกับมนุษย์และเทวดาทั้งหลายพุทธจริยาที่มีต่อสถานการณ์บ้านเมืองจากการวางท่าทีของพระพุทธรเจ้าต่อข้อคำถามของวัสสการพราหมณ์ ซึ่งถามเกี่ยวกับพุทธศาสนการเมืองแทนที่พระองค์จะทรงชี้แนะเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การรบแต่กลับชี้แนะยุทธศาสตร์การสร้างคามเข้มแข็งของแคว้นวัชชีแทน แทนที่พระพุทธรองค์จะตรัสว่า ยุทธศาสตร์การรบคืออะไร พระองค์กลับบอกว่าการจะสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็งไปด้วยเมื่อเป็นเช่นนั้นจะไม่มีใครทำลายได้หรือไปทำลายเขาก็ไม่ได้โดยชี้แนะให้วัสสการพราหมณ์ เห็นตัวอย่างและเข้าใจยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งนั้น ผ่านการสนทนากับพระอานนท์ถึงอธิปไตยธรรมที่ชาวแคว้นวัชชีถือปฏิบัติมานอยู่

ในพุทธวิธีหรือยุทธศาสตร์การรบมี 3 วิธี คือการสู้รบแบบแตกหักโดยให้กำลังทหาร (ยุทธ) การปกครองทางการเมืองหรือเจรจาการเมือง (อุปปาปนา) และการยุยงให้แตกความสามัคคีกัน (มิตฺตเกท) พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า พระพุทธรองค์ทรงทราบล่วงหน้าว่าแม้ไม่ตรัสอะไร มคธก็จะบุกวัชชีเป็นแน่และมคธจะให้วิธีแรกคือการให้กำลังทหารยึดวัชชีซึ่งกองทัพมคธสามารถกระทำต่อแคว้นวัชชีได้อย่างง่ายดายและจะสำเร็จภายในเวลาไม่นานเลยแต่ก็จะนำความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างมากเพื่อเป็นการอนุเคราะห์แก่ทั้งสองฝ่ายพระองค์จึงทรงแสดงราชอธิปไตยธรรมเพื่อเป็นการชี้แนะให้มคธใช้แผนการรบแบบอื่น

โดยพุทธประสงค์น่าจะเป็นวิธี ที่ 2 คือการปรองดองทางการทูตหรือเจรจาทางการเมือง เพราะเนื้อหาในราชอปรินายกรรมเน้นความสามัคคีสอดคล้องกับคำสอนอื่น ๆ เช่น ในธรรมบทตรัสว่า

“สุโข พุทธานํ อุปปาโท สุขา สหम्मมเทสนา

สุขา สงฆสฺส สามคฺคี สมคคานํ ตโป สุโข”แปลว่า การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นเหตุนำสุขมาให้ การแสดงสัทธรรมเป็นเหตุนำสุขมาให้ ความสามัคคีของหมู่เป็นเหตุนำสุขมาให้ ความเพียรของคนที่สามัคคี กันเป็นเหตุนำสุขมาให้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/194/93) วิธีเช่นนี้เท่านั้น

ถ้าเราจะต่อสู้ทำให้มันยืดเยื้อ การปรองดองมิให้เกิดมีการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของทั้งสองฝ่ายและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแต่มีใครได้เลือกใช้วิธีมิตุเกทหรือยุยงให้แตกสามัคคีกันซึ่งทรงปฏิเสธไว้ในพรหมชาลสูตรว่า “พระสมณโคดมทรงละทิ้งวันชาติจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้นสมานคนที่แตกกันส่งเสริมคนที่ปรองดองกันขึ้นขมยินดีเพเลิดเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกันตรัสแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์สามัคคี” (ที.สี. (ไทย) 9/9/4)

พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า หากแม้ใครเลือกใช้วิธี (มิตุเกท) นี้ก็ยังดีกว่าวิธีแรกเพราะวิธีนี้จะต้องใช้เวลานานถึง 3 ปี จึงจะสำเร็จซึ่งระยะเวลา 3 ปีนั้น นานพอที่จะให้ทั้งสองฝ่ายเปลี่ยนใจ เจรจาทางการทูตจะนำไปสู่ความสามัคคีกันทั้งจะทำให้มีชีวิตต่อไปเพื่อจะได้มีโอกาสในการทำบุญกุศลได้ พระองค์จึงตรัสขึ้นาเช่นนี้

ฝ่ายวิสสการพราหมณ์เมื่อได้รับฟังพุทธมติแล้วก็ได้นัย คือมีแนวความคิดว่าบรรดา ยุทธศาสตร์ การรบ 3 อย่างนี้ จำเป็นต้องใช้การเจรจาทางการทูตหรือใช้วิธียุยงให้แตกความสามัคคีกันเท่านั้นก็จะสำเร็จได้ด้วยดีความเข้าใจของวิสสการพราหมณ์นี้เป็นไปตามพุทธประสงค์ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงทราบดี จากนั้นวิสสการพราหมณ์จึงได้นำความนี้ไปกราบทูลให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบแล้ววางแผนการบวชชีโดยเลือกให้วิธีมิตุเกทสามัคคีเกท (ทำลายมิตรหรือยุยงให้แตกสามัคคี)

ในอรรถกถาทีฆนิกาย (ที.ม. (บาลี) 135/12/123) ได้อธิบายว่า มคธเตรียมการบุกวิชฌมานานแล้วจนชาวเมืองมคธรัฐเข้าใจและทราบโดยทั่วกัน แม้พระพุทธองค์ขณะนั้นประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์เมืองมคธก็ทรงทราบดี พระเจ้าอชาตศัตรูส่งวิสสการพราหมณ์ไปกราบทูลพระองค์ก็เป็นเพียงการหาข้อมูลเพิ่มเติมในนาที่สุดท้ายเท่านั้นแม้พระพุทธองค์จะตรัสอะไรหรือไม่ก็ตามมคธต้องบุกวิชชีอยู่แล้วแต่จุดเปลี่ยนแปลงสำคัญ คือ พระพุทธเจ้าตรัสยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งของการปกครองจึงทำให้ไม่มีการรบกันไม่มีการสูญเสียชีวิตมาก

จะเห็นได้ว่า ตลอดพระชนม์ชีพของพระพุทธองค์ พระเจ้าอชาตศัตรูไม่ได้ยกทัพไปปราบแคว้นวัชชีเลยและชาวแคว้นวัชชียังอยู่กันเป็นปกติสุขเห็นได้จากตอนท้ายพระสูตรนี้ได้กล่าวถึงการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์จะมีผู้แทนของเมืองต่าง ๆ มารับมาแบ่ง เช่นกษัตริย์ลิจฉวี เมืองเวสาลี (เมืองหลวงของแคว้นวัชชี)

ฉะนั้น พุทธจริยาที่พระองค์ทรงวางอุเบกขาตอนนี้มีมาก พระพุทธองค์จึงไม่ได้ยุ่งและไม่ได้ส่งเสริมแต่อย่างใด แต่ตรงกันข้ามกลับให้กลับการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขแทน เราเรียกหลักนี้ว่า อปริหานิยธรรมหรือวัชชีธรรม คือหลักธรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อม การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่าจะทำให้ประสบความสำเร็จอกงามฝ่ายเดียวดังที่กล่าวมาข้างต้น

พระพุทธจริยาของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสถานการณ์การปกครองบ้านเมือง พระองค์ทรงทราบดีถึงหลักการปกครอง ทรงพยายามมุ่งแต่จะให้เกิดสันติภาพ ไม่ต้องการให้ผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือถูกเบียดเบียน ทรงพยายามใช้วิธีการนิ่งเฉยใช้การเจรจาและใช้เวลาเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของมันเองประกอบกับพระองค์ทรงพยายามตัดบทการสนทนาไม่ต่อความยาวสาวความยืดหรืออยู่แหยให้เกิดการกระทบกระทั่งกันจะเกิดการแตกหักไปข้างหนึ่ง นอกจากนี้พระองค์ยังใช้หลักเหตุผลและการคาดการณ์ เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องแม่นยำและเหมาะสมทั้งเวลาเป็นอย่างยิ่ง

3.3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับอปริหานิยธรรมว่าเป็นหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว มี 7 ประการ คือ

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน
- 3) ไม่ถืออำเภอใจต่อความสะอาด บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้วถือปฏิบัติมันอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ
- 4) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งมีอันพึงรับฟัง
- 5) ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มีให้มีการชมเชยเร่งแก

6) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติอันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เราให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี

7) จัดการให้ความรักษา บำรุง ค้ำครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงธรรม บริสุทธิ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

พระทวีป กลยาณธมโม (เล็กบัณฑิตย) (2550) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับหลักปธานิยธรรมว่าเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ซึ่งธรรมทั้ง 7 ประการนี้เป็นเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมือง และสงฆ์ ดังนี้

ก) ฝ่ายบ้านเมือง

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการพบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอเพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในสังคมซึ่งความเจริญไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาลูกไปติดยาเสพติดก็จะไม่เกิดขึ้น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำการที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่น ในครอบครัวมีอะไรปรึกษารือกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมือง จะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตนหรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยจะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้

4) เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟัง พ่อ แม่ ก็จะเป็นคนดีได้เพราะไม่มีพ่อแม่คนไหน อยากให้ลูกตนเองทำไม่ดี

5) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกขูดคร่ำข่มขืนมากขึ้น ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น

6) สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์

7) ให้การอารักขา คัมครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือการคัมครองบรรพชิตซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่นการทำบุญด้วยปัจจัย 4 เป็นต้น

ข) ฝ่ายสงฆ์

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ในกิจของสงฆ์ที่ต้องทำร่วมกันไม่ว่าเรื่องเล็กหรือใหญ่ เช่น การทำอุโบสถสังฆกรรม

2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและทำกิจที่สงฆ์ต้องทำการประชุมถือว่าเป็นกิจที่สงฆ์ต้องทำร่วมกัน แต่การที่จะให้สงฆ์ทุกรูปยอมรับซึ่งกันและกันเพื่อสามัคคีก็จะต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกันทุก ๆ ครั้ง เช่น การทำพิธีกรรมในงานมงคลนิยมใช้พระสงฆ์ 9 รูป ก็ต้องมาพร้อมกันจึงจะทำพิธีกรรมได้

3) ไม่บัญญัติในสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้ก็ดีไว้ถือว่าสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตาม

4) เคารพนับถือและรับฟังถ้อยคำของภิกษุผู้ใหญ่ ในการปกครองของพระสงฆ์จะให้อำนาจแก่ผู้ที่มีความสามารถตามบรรดาศักดิ์ เช่น ภิกษุผู้ใหญ่ สังฆบิดร สังฆปริณายก ภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

5) ไม่ล่ออำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้นเพราะพระสงฆ์ตัดแล้วซึ่งกิเลสตัณหา ความอยากมีอยากได้จะต้องไม่เกิดขึ้น จึงจะเป็นเพียงของคนทั่วไป

6) ยินดีในเสนาสนะอันควร คือพระสงฆ์ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรมเพื่อเผยแผ่ให้กับผู้อื่น

7) ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณร เป็นผู้ที่มีศีลซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มาที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข คือ พระสงฆ์ต้องใจกว้างยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่และมีความปรารถนาดีต่อสมาชิกเก่าเพื่อสังคมสงฆ์จะได้ไม่เกิดความเสื่อม

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล) (2553) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ อปรีหานิยธรรมว่า "หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาท อีกข้อหนึ่งที่ครอบคลุมการปฏิบัติสามัคคีธรรมทั้งทางกาย วาจาและทางจิตใจได้อย่างดีที่สุดประการหนึ่ง ก็คือ หลักอปรีหานิยธรรม 7 ประการ โดยแยกออกเป็น 2 หมวดตามเพศบรรพชิตและฆราวาส ดังนี้

ก) หลักอปรีหานิยธรรม 7 ประการ สำหรับบรรพชิต ได้แก่

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายความว่า ธรรมดาคนเราต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมวดเป็นหมู่เป็นคณะ จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ หมู่คณะจะเจริญอยู่ได้ ก็เพราะอาศัยการติดต่อกันไปมาหาสู่

กันมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างไร รู้ทั่วถึงกันหรือเมื่อมีกรณีเรื่องที่จะต้องทำเกิดขึ้น ผู้เป็นใหญ่ในหมู่ จะต้องเรียกประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อความเจริญและความพร้อมเพรียงของหมู่และผู้น้อยที่รับเรื่อง ในหมู่ ก็ต้องหมั่นเข้าประชุมตามวาระที่ถูกเรียกประชุม จึงจะมีความเจริญและพร้อมเพรียงกัน

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ จะต้องทำ หมายความว่า ในการประชุมนั้นย่อมมีกำหนดเวลา ทุกคนควรตรงต่อเวลาไม่ว่าต่างคน ต่างเข้าหรือต่างคนต่างออกตามชอบใจซึ่งเป็นการเสียระเบียบ เสียมารยาท อาจทำให้เวลาเมื่อเข้า ประชุมแล้ว ต้องพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำหมายความว่ากิจใดที่สงฆ์ คือ หมู่ชน จะต้องทำร่วมกันด้วยกำลังกายหรือกำลังวาจาหรือกำลังความคิดก็ต้องร่วมกันทำกิจนั้นช่วยกันทำ ช่วยกันพูด ช่วยกันคิดปรึกษาหารือกัน ช่วยแก้ไขสิ่งไม่ดีให้ดีขึ้นส่งเสริมสิ่งที่ดีให้ดียิ่งขึ้น ทำได้อย่างนี้ ก็ จะมีความเจริญ ความพร้อมเพรียงของชนทั้งปวงผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ" ด้วยว่าอันความ พร้อมเพรียงนั้น ย่อมยังความเจริญให้สำเร็จง่าย

3) การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธรเจ้าไม่พึงบัญญัติไว้ ไม่ล้มเลิกร้าง สิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติให้มาทำการศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงพระบัญญัติให้ หมายความว่าศีลหรือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุ - สามเณร - อุบาสกอุบาสิกาก็นับว่าพอดี พองาม พอแก่ความปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสที่หยาบ ๆ บาปที่หนา ๆ ตามสมควรแก่เพศบรรพชิตและ เพศคฤหัสถ์อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องบัญญัติเพิ่มเติมอีกเหมือนกฎหมายทางพระราชอาณาจักรที่ ประกาศใช้ในสมัยหนึ่งๆ ก็พอสมควรอยู่แล้ว ใคร ๆ ไม่ควรบัญญัติเพิ่มเติมตามลำพังตน เป็นกฎหมาย เกื้อหนุนอีก และสิกขาบททุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ใคร ๆ ไม่พึงถอน คือไม่ตัดออก ไม่ยกเลิกแม้บาง ข้ออาจไม่เหมาะแก่กาลสถานที่ภูมิประเทศก็มีพระพุทธานุญาตพิเศษไว้แล้วจึงไม่จำเป็นต้องถอน สิกขาบทใด ๆ ทั้งสิ้นเหมือนกฎหมายทางพระราชอาณาจักร ใคร ๆ ไม่พึงถอนเพราะถ้าต่างคนต่าง เลิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ตามความต้องการของตนผลสุดท้ายก็ไม่มีอะไรเหลือเป็นหลักไว้ ควบคุมหมู่พระศาสนาก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ต้องอันตรธานไปเหมือนกฎหมายถ้าต่างคนต่างถอนทีละมาตรา สองมาตราไม่ช้าก็หมดประเทศชาติบ้านเมืองไม่มีกฎหมาย ก็เหมือนบ้านเรือนไม่มีชื่อไม่มีแปกมีแต่ พินาศ ควรสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ หมายความว่า ต้องมีความ เคารพในพระวินัยสิกขาบททั้งปวง ถือสิกขาบทเป็นสิ่งสำคัญสนใจศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้อง ไม่แก้ตัวว่ายังไม่รู้ไม่มั่งง่าย ไม่ดูหมิ่นว่าเรื่องเล็ก พระวินัยมิได้ยกเว้นโทษผู้ทำผิดแม้ไม่รู้เหมือน กฎหมายของบ้านเมืองประชาชนทุกคนต้องเคารพต้องเข้าใจต้องรับรู้และปฏิบัติอย่าให้ผิดกฎหมาย มิได้ยกเว้นโทษแก่ผู้ทำผิดแม้ไม่รู้เพราะถ้ายกเว้นแก่ผู้ไม่รู้แล้วก็ไม่มีใครสนใจที่จะรู้มีแต่ทำผิดกันทั่วไป ฉะนั้นจึงต้องถือเป็นเรื่องสำคัญต้องศึกษาและปฏิบัติโดยดี

4) เคารพนับถือผู้บังคับบัญชา ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง หมายความว่าต้องเคารพไม่ฝ่าฝืนต่อต้านเป็นธรรมดาของคนที่อยู่รวมกัน เป็นหมู่ เป็นวัด เป็นบ้านจนถึงเป็นประเทศ ถ้าไม่มีหัวหน้า มีแต่คนวางท่าเสมอกันไม่มีใครเคารพยำเกรงใครก็มีแต่ความเสื่อมความยุ่งยากลำบากการอยู่ร่วมกัน คนที่เสมอกัน (ด้วยกิเลส) นำทุกข์มาให้ดังนี้ เพราะคนมีกิเลสกับคนมีกิเลส "เมื่อเอากิเลสมาใช้เป็นกำลังตัดกำลังคน ไม่มีใครยอมใคร ไม่มีผู้ใหญ่ ไม่มีผู้น้อย ไม่มีผู้นำ ไม่มีผู้ตาม ในที่สุดก็หมดกำลังพังพินาศไปด้วยกันเหมือนกองทัพบกที่ไม่มีแม่ทัพจะไปสู้กับใครได้ ฉะนั้น ทุกหมู่ ทุกคณะ ทุกประเทศ จำต้องมีหัวหน้าจะขาดเสียมิได้และผู้เป็นหัวหน้านั้นต้องไม่เป็นคนพาลเกรไม่เป็นคนโกงคนพาลหรือคนโง่ ไม่ควรเป็นหัวหน้า" เพราะหัวหน้าเป็นคนสำคัญหมู่ คณะ วัดหรือบ้านเมืองจะเสื่อมจะเจริญก็เพราะหัวหน้า คนโง่เป็นหัวหน้าก็พาวัดพาบ้านให้ฉิบหายเหมือนขุนโค่นาฝูงโคเดินคด โคในฝูงทั้งหมดก็เดินคดตามกันฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อหัวหน้าประพฤติคดโกงเกร ผู้ที่อยู่ร่วมหมู่ก็ประพฤติตาม ก็มีแต่ความเสื่อม ฉะนั้น ผู้เป็นหัวหน้าต้องเป็นคนดีมีความฉลาดสามารถองอาจกล้าหาญ เมื่อได้หัวหน้าเป็นคนดีก็เป็นหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ร่วมหมู่คณะ ร่วมวัด ร่วมบ้านร่วมเมือง ต้องเคารพนับถือเชื่อฟังคำของท่านผู้เป็นหัวหน้า หมู่คณะจึงจะเจริญมั่นคงอยู่ได้

5) ไม่ลุแก่อำนาจความอยาก ความเห็นแก่ตัว ไม่ลุอำนาจตัณหา คือ ความอยากที่เกิดขึ้น หมายความว่า ไม่ทำ ไม่พูด ไม่คิดอะไรตามอำนาจของความอยาก ตัณหา คือ "ความทะยานอยาก แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา"

6) เคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนั้นถือ รักสันติ ขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอ ยินดีอยู่ในเสนาสนะป่า หมายความว่าพอใจในที่นั่งอันเจียบสงัดในป่าหรือเหมือนอยู่ในป่า เช่น วัดที่ไม่พลุกพล่านด้วยหมู่ชนหรือกุฏิ ศาลา เรือนวาง โคนไม้ที่เจียบเสียบไม่มีใคร ๆ รบกวน ก็ควรยินดี พออยู่ในที่เช่นนั้น เมื่ออยู่ในที่สงัดเช่นนั้น ย่อมให้กายวิเวก สงัดทางกาย คือ ไม่คลุกคลีจับกลุ่มสรวลเสเฮฮาเมื่อได้กายวิเวกแล้วก็ย่อมได้ จิตตวิเวก สงัดจิต คือจิตย่อมสงบจากกามและจากอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย กลายเป็นสมาธิจิตหรือฌานจิต มีความสุขไม่อิงอาภิสเกิดขึ้นเป็นความสุขที่หวานใจเย็นนุกและจิตตวิเวกนั้นเป็นปัจจัยให้ได้อุปธิวิเวก สงัดอุปธิคือ "หมดจดจากกิเลสอันเป็นเหตุทุกข์ทั้งปวง"

7) เคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ตั้งสติระลึกรู้ในใจว่า "เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงดงามซึ่งยังไม่มาขอให้มาที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก" หมายความว่า "ให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อโอ้อวยอารีไม่หวงที่อยู่ไม่กีดกันคนดีมีศีลมีธรรมให้ตั้งใจต้อนรับผู้มีศีล มีสัจย์ ให้อยู่ร่วมหมู่ ร่วมวัด ร่วมบ้าน ร่วมงานตามควรแก่ภาวะและให้แผ่เมตตาต่อผู้ที่มาอยู่ร่วมกันว่า ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่าอยู่ร้อนนอนทุกข์เลย ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความคิดริษยาติดผู้ที่อยู่ร่วมกันเพราะถ้าเกิดริษยากันแล้วก็มีแต่ความเสื่อมความฉิบหายได้ ในพระธรรมภาษิตว่า อรติ โลกนาสิกา ความริษยา ทำโลกให้ฉิบหายแต่ตรงกันข้าม ถ้ามีเมตตาต่อกันก็ย่อมจะค้าประกันโลกไว้ให้เจริญสืบไปได้" ผู้ที่อยู่ร่วมหมู่คณะต้องมีเมตตาทั้ง

ทางกาย ทางวาจาและทางใจต่อกันความสามัคคีอันจะเป็นเหตุ นำความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ตามมาได้

อปทานิยธรรม 7 ประการ จัดเป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาสทุกหมู่เหล่าในสังคมที่พึงยึดถือปฏิบัติให้ได้ด้วยความเอาใจใส่ หากหวังความสมัคสมานของคนในชาติ ได้แก่

- 1) หมั่นประชุมกันเสมอ
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจการ
- 3) ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ไม่เลิกล้ม
- 4) เคารพนับถือผู้ใหญ่
- 5) ให้เกียรติแก่สตรี ไม่ล่วงละเมิด
- 6) เคารพสถานศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน
- 7) ให้ความคุ้มครองป้องกันบรรพชิตผู้ประพฤติปฏิบัติชอบในรัฐของตน

3.4. ประเภทของหลักอปทานิยธรรม

จากการศึกษาหลักสาระสำคัญของหลักอปทานิยธรรมสามารถสรุปได้ว่า อปทานิยธรรม 7 ประการ เป็นธรรมที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว โดยแบ่งออกเป็น สำหรับพระภิกษุและสำหรับฆราวาสซึ่งทั้งสองแบบมีสาระสำคัญที่เหมือนกันแต่จะมีการปรับให้เหมาะสมกับเพศและสถานะของกลุ่มคนนั้น ๆ

อปทานิยธรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ 2 ประเภท คือ อปทานิยธรรม สำหรับคฤหัสถ์และอปทานิยธรรม สำหรับพระสงฆ์

3.4.1 อปทานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์ (วัชชีอปทานิยธรรม) นั้นมีจำนวน 7 ข้อ

มีมูลเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมนี้มีเล่าไว้ในเริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ สารันทเจดีย์ ใกล้กรุงเวสาลี แห่งสาธารณรัฐ (ไพฑูรย์ นุ่มหันท, 2555) วัชชีทรงแสดงอปทานิยธรรม 7 อย่าง แก่เจ้าลิจฉวี โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. จัดประชุมกันเนืองนิตย์
2. จักพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และกระทำการที่ควรทำ
3. จักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังมิได้บัญญัติจักไม่ตัดรอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วยอมรับศึกษา ในธรรมะของชาวบ้านวัชชีตามที่บัญญัติไว้แล้ว
4. จักเคารพนับถือชาววัชชีที่เป็นผู้ใหญ่ผู้เฒ่า
5. จักไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี ข่มเหง ชื่นใจ ที่มีสามีแล้วและสตรีสาว
6. จักสักการะเคารพเจดีย์ของชาววัชชี

7. จักจัดแจงให้การอารักขาคุ้มครองอันเป็นธรรมเนียมในพระอรหันต์และปรารภนาให้พระอรหันต์ที่ยังไม่มาที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

สมัยนั้น พระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์แห่งรัฐมคธ ทรงต้องการจะตีสาธารณรัฐวัชชีให้อยู่ในอำนาจ จึงส่งวัสสการพราหมณ์มาอำมาตย์ของรัฐมคธให้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่เขาคิชฌกูฏใกล้กรุงราชคฤห์เล่าความให้ทรงทราบแล้วให้วัสสการพราหมณ์ฟังดูว่าพระพุทธรองค์จะทรงพยากรณ์อย่างไรเพราะทรงเชื่อว่าจะไม่ตรัสผิดความจริง

วัสสการพราหมณ์เข้าไปเฝ้ากราบทูลเรื่องนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามพระอานนท์ที่ละข้อถึงธรรม 7 ประการ ที่ชาววัชชีประพฤติกกัน อันจะหวังความเจริญได้โดยส่วนเดียวไม่มีเสื่อมว่าพระอานนท์เคยได้ฟังบ้างหรือเปล่าพระอานนท์ก็กราบทูลว่าเคยได้ฟังธรรม 7 ประการ นั้น ดังที่กล่าวมาข้างต้น ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ว่าพระองค์เคยตรัสแสดงวัชชีอุปทานิยธรรม 7 เมื่อประทับ ณ สารินทเจดีย์ใกล้กรุงเวสาลี

วัสสการพราหมณ์ก็กราบทูลว่า เพียงข้อใดข้อหนึ่งก็หวังความเจริญได้ไม่มีเสื่อมจะกล่าวไปถึง 7 ข้อ พระเจ้าอชาตศัตรูไม่ควรทำการรบกับชาววัชชีเว้นไว้แต่ใช้วิธียุแหย่และทำให้แตกกันแล้วกราบทูลลากลับไป

3.4.2 อุปทานิยธรรมสำหรับพระภิกษุ (ภิกขุอุปทานิยธรรม) มี 7 ข้อ

เมื่อวัสสการพราหมณ์กลับไปแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้เรียกประชุม พระภิกษุทั้งหมดที่อยู่ในกรุงราชคฤห์แล้วทรงแสดงภิกขุอุปทานิยธรรม (ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความไม่เสื่อมของภิกษุ) 7 อย่าง (ที.ม.10/70/90) ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายความว่า เป็นสมานไมตรีเพื่อจะปรึกษาหารือในกิจการที่ควรทำและแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ หมายความว่า เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุมเมื่อเลิกก็พร้อมเพรียงกันเลิกและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สมควรทำเพื่อให้ลุล่วงไปโดยลำดับ

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมานาศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ หมายความว่า ไม่บัญญัติเองและไม่เพิกถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้

4. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นสังฆบิดรเป็นสังฆปริณายกเคารพถือภิกษุเหล่านั้นเห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง หมายความว่า เชื่อฟังถ้อยคำของท่านผู้ใหญ่

5. ไม่ลู่อ่านาจดัณหา คือ ความอยากที่เกิดขึ้น หมายความว่า อดทนต่อความอยากที่เกิดขึ้นโดย ทมวิธิ (ข่มใจ) และสัญญาุมวิธิ (ระวัง)

6. ยินดีในเสนาสนะป่า หมายความว่า ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ

7. ตั้งสติระลึกไว้ว่าเพื่อนพรหมจารีผู้มีศีลงามซึ่งยังไม่มาขอให้มาที่มาแล้วขอให้อยู่ผาสุก หมายความว่าตั้งความปรารถนาดีในพระภิกษุสามเณร ผู้มีศีลงามมาสู่อาวาสเมื่อมาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

อปปริหานิยธรรม 6 แผน

แม้การจัดระบบองค์กร ในสมัยพุทธกาลจะมีชัดเจนแต่ที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ เมื่อมหาอำมาตย์ของแคว้นมคธกราบทูลลงไปพระพุทธองค์ทรงตรัสเรียกพระภิกษุทุกรูปมาเพื่อทรงย้ำถึงความเจริญแห่งหมู่คณะหรือองค์กร โดยตรัสหลักธรรมอปริหาณธรรมหรือแผนที่ไม่เสื่อมถึง 6 แผนด้วยกัน (พระมหาศรีบวรตถ์ ธีรธมฺโม, 2550)

อปปริหานิยธรรมที่ทรงตรัสนี้เป็นหลักธรรมที่แคว้นต่าง ๆ ในอินเดียนิยมใช้ในปกครองแคว้นของตน แม้ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างรัฐไทยทางเหนือโบราณที่ใช้หลักธรรมข้อนี้มาบริหารประเทศและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

หลักอปริหานิยธรรมนี้ พระพุทธองค์ทรงขยายให้มีความพิสดารมากถึง 6 แผนซึ่งสามารถประยุกต์ให้กับองค์กรต่าง ๆ เพื่อความเจริญงอกงามของหมู่คณะประกอบไปด้วย

อปปริหานิยธรรม แผนที่ 1

- 1) นักการเมืองพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลยตราบ เท่าที่นักการเมืองยังหมั่นประชุมกันเนื่องนิยตประชุมกันมากครั้ง
- 2) ตราบเท่าที่นักการเมืองไทยยังพร้อมเพียงกันประชุม พร้อมเพียงกันเล็ก ประชุม และพร้อมเพียงกันทำกิจที่นักการเมืองจะพึงทำ
- 3) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังไม่บัญญัติสิ่งที่เราได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่ เราได้บัญญัติไว้แล้วถือปฏิบัติมั่นคงตามกฎหมายที่เราบัญญัติไว้แล้ว
- 4) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาผู้ใหญ่นายบุคคลผู้เป็นผู้นำเคารพ นับถือ เป็นรัตติยัญญเป็นนักการเมืองมานานเป็นพระมิตรเป็นสังฆะและสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง
- 5) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งตัณหา มานะทิฐิก่อให้เกิดภาพใหม่ที่เกิดขึ้นแล้ว
- 6) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังเป็นผู้มุ่งหวังความโลภในตำแหน่งหน้าที่ผลประโยชน์
- 7) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังตั้งสติไว้ในภายในว่า ทำอย่างไรเพื่อพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงามที่ยังไม่มาพึงมา ท่านที่มาแล้วจึงอยู่อย่างผาสุก

อภิธานิยธรรม แผน 2

- 1) นักการเมืองจึงได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลยทราบที่ นักการเมืองยังเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีการงาน ไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการงาน
- 2) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังไม่ชอบการพุดคุย ไม่ยินดีการพุดคุยไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการพุดคุย
- 3) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังเป็นผู้ไม่ชอบการนอนหลับ ไม่ยินดีการนอนหลับไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการนอนหลับ
- 4) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังเป็นไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่มิตรไมยินดีการคลุกคลีด้วยหมู่มิตรไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่มิตร
- 5) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังเป็นผู้ไม่มีความปรารถนาชั่ว ไม่ตกไปสู่อำนาจของความปรารถนาชั่ว
- 6) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังไม่มีมิตรชั่ว มีสหายชั่วมีเพื่อนชั่ว
7. ตราบเท่าที่นักการเมืองยังไม่ถึงความหยุดชะงักในระหว่างเหตุเพียงเพราะบรรลुकุณวิเศษในชั้นต่ำ

อภิธานิยธรรม แผน 3

- 1) นักการเมืองจึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลยทราบเท่าที่นักการเมืองยังมีศรัทธา
- 2) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังมี หิริ
- 3) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังมี โอตตัปปะ
- 4) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังมี พหุสุต
- 5) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังมี ปรารถนาความเพียร
- 6) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังมี สติมั่น
- 7) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังมี ปัญญา (ที.ม. (ไทย) 10/138/84-85)

อภิธานิยธรรม แผน 4

- 1) นักการเมืองจึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลยทราบเท่าที่นักการเมือง ยังเจริญสติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือความระลึกไว้)
- 2) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพ็นธรรม)
- 3) ตราบเท่าที่นักการเมืองยังเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)

4) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญปิติโพชนงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความอิมใจ)

5) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญปัสสัทธิสัมโพชนงค์ (ธรรมที่เป็นองค์ แห่งการ ตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ)

6) トラバเท่าที่นักการเมืองยังสมาธิสัมโพชนงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความตั้งจิตมั่น)

7) トラバเท่าที่นักการเมืองยังอุเบกขาสัมโพชนงค์ (ที.ม. (ไทย) 10/138/86-87)

อภิธานิยธรรม แผน 5

1) นักการเมืองจึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลยตราบ เท่าที่ นักการเมือง ยังเจริญอนิจจสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)

2) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญอนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่ง ธรรมทั้งปวง)

3) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญอสุภสัญญา (กำหนดหมายความเป็นของไม่ สวยงาม)

4) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญอาทินวสัญญา (กำหนดหมายความทุกข์ ของการ อันมีความเจ็บไข้ต่าง ๆ)

5) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญปหานสัญญา (กำหนดหมายความเพื่อละ อกุศล วิตกและบาปธรรมทั้งหลาย)

6) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญวิราคสัญญา (กำหนดหมายความวิราคะว่าเป็น ธรรมละเอียดประณีต)

7) トラバเท่าที่นักการเมืองยังเจริญนิโรธสัญญา (ที.ม. (ไทย) 10/138/87-88)

อภิธานิยธรรม แผน 6

1) トラバเท่าที่นักการเมืองยังตั้งมั่นเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งใน ที่แจ้งและในที่ลับ

2) トラバเท่าที่นักการเมืองยังตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งใน ที่แจ้งและในที่ลับ

3) トラバเท่าที่นักการเมืองยังตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งใน ที่แจ้งและในที่ลับ (พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ (สุตฺตเสลือ) และพระมหาอดิเดชสตีโร(สุขวัฒนวดิ), 2563)

4) トラバเท่าที่นักการเมืองยังมีการบริโภคโดยไม่แบ่งแยกสภาพทั้งหลายอันประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรมโดยที่สุตแต่เพียงบิดบาต (อาหารในบาตร) บริโภคร่วมกับ เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล

5) トラバเท่าที่นักการเมืองยังมีศีล ไม่ขาด ไม่ทะลุไม่ต่างพร้อย ไม่พร้อมเป็น ไททาน ผู้รู้ สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทูลครอบงำเป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารี ทั้งหลายทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

6) トラバเท่าที่นักการเมืองยังมีจริยทูล อันเป็นเครื่องนำออกเพื่อความสัน ทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

7) トラバเท่าที่นักการเมืองยังรู้จักสามัคคีอยู่ในศีลธรรมปฏิบัติตามข้อบังคับในองค์กรนั้น กฎหมายก็เป็นเพียงตราขึ้นเพื่อเตือนใจเท่านั้น

อภิธานิธรรม ทั้ง 6 แผนนี้เป็นการแสดงหลักการและจัดหมายหมู่ธรรมให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมและระเบียบประเพณี วิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติขององค์กรนั้นได้ดีเพื่อให้ถูกจริตและค่านิยมของแต่ละองค์กร

3.5. การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม

จรัญ พุชฎิตอนและพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า (2567) การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ใช้หลักอภิธานิธรรม 7 ด้าน เป็นประเด็นในการวิจัย ได้แก่ 1) ด้านหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม 3) ด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบ 4) ด้านเคารพนับถือผู้บังคับบัญชา 5) ด้านไม่แก้อำนาจความอยาก ความเห็นแก่ตัว 6) ด้านเคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนับถือ รักสันติขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอ 7) ด้านเคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2555, หน้า 87-107) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายถึง การประชุมพบปะปรึกษาหารือกันในงานกิจการงานต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อแก้ปัญหาในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้อง ที่เป็นประโยชน์สร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันและหาแนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ร่วมกันการประชุมกันบ่อย ๆ คุยกันบ่อย ๆ นั้น เป็นการระดมสมองรวมความสามารถที่ทุกคนมีแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องส่งเสริมพัฒนาหมู่คณะให้มีความเจริญในด้านต่าง ๆ เช่น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่นหากมีข้อผิดพลาดทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น, ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่นจะไม่ติดเกมส์หรือไม่ติดยาเสพติด

คำว่าประชุมนี้หมายรวมไปถึง การพบปะ สนทนา การรับประทานอาหารการเล่นกีฬา การทำกิจกรรมกลุ่มย่อยด้วยกัน เป็นต้น และการประชุมนี้สมาชิกทุกคนจะต้องมีสติกำกับเพื่อควบคุมอารมณ์ให้ได้อยู่ตลอดเวลา มิเช่นนั้นแล้วการประชุมก็จะไม่สัมฤทธิ์ผล (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย. 2555, หน้า 87-107)

2) ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม หมายถึง เข้าประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่ได้รับมอบหมายตามมติที่ประชุม อย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ป้องกันไม่ให้เกิดการกินแหนงแคลงใจกันต้องให้ความสำคัญกับการประชุมต้องทำงานของส่วนรวมให้ดีและพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันหมู่คณะเมื่อมีภัยการเลิกและเริ่มประชุมโดยพร้อมเพรียงกันนั้น ไม่ใช่ทำได้ง่าย ๆ เป็นตัววัดว่าคนในทีมมีความพร้อมหรือไม่แค่ไหนการตรงต่อเวลาเป็นการเสียสละ เป็นการแสดงน้ำใจเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ให้ความสำคัญของคำว่าทีมหัวหน้าที่ดีจึงต้องรักษาเวลาทั้งการเริ่มและเลิกประชุม การทำกิจต่าง ๆ ตามมติที่ประชุมเป็นการเสียสละการยอมรับผิดชอบต่อกลิ่นและที่สำคัญคือเรื่องของความไว้นื้อเชื่อใจซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดหากไม่เชื่อใจกันจะทำให้ไม่แบ่งงานกัน เกิดการหลงตนเองใจไม่กว้างพอที่จะเปิดโอกาสให้คนอื่น ๆ ทำผิดพลาดเพื่อการเรียนรู้ การจัดทำเอกสารและกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ในการทำงานก็เป็นการวางระบบให้ทำงานอย่างพร้อมเพรียงกันได้อย่างหนึ่ง (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2555: 92)

3) ด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ประพฤติมันอยู่ในธรรมของชุมชนครั้งโบราณ หมายถึง ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ ๆ หรือลบล้างบัญญัติเดิมตามอำเภอใจโดยผิดหลักการเดิมที่หมู่คณะได้วางไว้จะต้องถือปฏิบัติมันตามหลักการเดิมของหมู่คณะทำตามกฎระเบียบ ตามกติกาสอดคล้องกับ ตามหลักเกณฑ์ของหมู่คณะเพื่อความเสมอภาคกันอันเป็นเหตุส่งเสริมให้การปกครองการบริหารเกิดผลดี มีประสิทธิภาพไม่เล่นนอกกฎนอกกติกาเพราะจะกลายเป็นกติกาส่วนตัวที่ไม่ตรงกับกติกาของคนอื่นซึ่งจะสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นตามมาภายหลัง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความระเบียบเรียบร้อยจะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนรองรับ ฯลฯ คือการบัญญัติดังนั้นทุกคนในทีมจะต้องทำตามอย่างเคร่งครัด ไม่ลบล้าง เพิ่มถอน ตามอำเภอใจ (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2555: 87-107)

4) ด้านเคารพนับถือผู้บังคับบัญชา สักการะเคารพนับถือบูชาท่านผู้ใหญ่ทั้งหลายมองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่าน ว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง หมายถึง ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นคำแนะนำของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือและรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มาจากการอยู่ร่วมกันในหมู่คณะจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตามเราต้องเคารพนับถือผู้ใหญ่เป็นประธานเคารพผู้บริหารหมู่คณะ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำหมู่คณะสังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟังพ่อแม่ก็จะ

เป็นคนดีได้ ไม่เกะกะเกร่อความเดือดร้อนให้กับครอบครัวและสังคม จุดตั้งต้นของการนำทีมอยู่ที่ผู้ใหญ่ในองค์กร ว่ามีคุณธรรม คู่ควรแก่การเคารพนับถือ กราบไหว้ได้หรือไม่ นำฟังและทำตามแค่ไหน บางองค์กร ผู้ใหญ่ทำตัวไม่น่าเคารพนับถือ ไม่น่ากราบไหว้ มีนิสัยเจ้าชู้ ชอบเล่นการพนัน คดโกง เห็นแก่ตัว ขาดศีลธรรม ไร้จริยธรรม ก็ยากที่จะสร้างบรรยากาศการทำงานเป็นทีมที่ดีได้ (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2555: 93)

5) ด้านไม่ลุแก่อำนาจความอยาก ความเห็นแก่ตัว ไม่ข่มขืน บังคับปกครองหญิงในสกุล หมายถึง ให้เกียรติและคุ้มครองสตรีและกุมารทั้งหลายให้อยู่ดีมีให้ถูกล่วงเกินข่มเหงรังแกหรือถูกขูดคร่าขืนใจ สตรีถือว่าเป็นเพศแม่เป็นเพศที่อ่อนแอบุรุษควรให้เกียรติให้การยกย่องปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกขูดคร่าขืนขึ้นมา ๆ ความเสื่อมย่อมนะเกิดกับสังคมนั้น การทำร้าย การทำผิดในลูกเมียผู้อื่น การกดขี่ทางเพศ การทำลามกอนาจารย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมในองค์กรเพราะทำให้เกิดความหวาดระแวงและขาดความปลอดภัยในคุ้มครองและในที่นี้ยังรวมไปถึงการไม่รับฟังความเห็นของเพศหญิงด้วย (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกายแคลิฟอร์เนีย, 2555: 87-107)

6) ด้านเคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนั้นนับถือ รักสันติขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอ สักการะ เคารพนับถือ บูชาเจดีย์สถานของคนในชุมชนทั้งภายในและภายนอกและไม่ลบหลู่พลีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจดีย์สถานเหล่านั้น หมายถึง ให้การสักการะ เคารพนับถือบูชาและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชุมชนนั้น ๆ โดยทั่วถึงทั้งหมด เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนความทรงจำเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมใจของหมู่ชนเราให้ทำดีและไม่บันทอนผลประโยชน์ที่เคยอุปถัมภ์บำรุงเจดีย์หรือปูชนียสถานเหล่านั้นไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณีที่ดีงามเป็นการแสดงถึงความเป็นผู้มีนิสัยดี รักสันติภาพ ขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอพร้อมที่จะปฏิบัติดีโดยไม่ประมาท การที่สมาชิกของสังคมเป็นคนดี ย่อมเป็นเกียรติ เป็นศักดิ์ศรีและเป็นเครื่องยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ศูนย์รวมจิตใจขององค์กรนั้น บางองค์กรเคารพบูชาอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญหรือบรรพบุรุษหรือผู้มีพระคุณขอให้หาศูนย์รวมจิตใจในองค์กรนั้น ๆ ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นคตินุสาวรีย์ ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ หรือรูปเคารพต่าง ๆ ก็จะทำให้สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนหรือองค์กรนั้น ๆ เพื่อสร้างความสามัคคีที่ดีต่อกันได้ไม่ยาก (กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2555: 87-107)

7) ด้านเคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ถวายความอารักขา ความคุ้มครองป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มาพึ่งมาสู่แว่นแคว้นและที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข หมายถึง จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครองอันชอบธรรมแก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชนเต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก รวมถึงตั้งใจสนับสนุนคนดี ปกป้องคนดีส่งเสริมคนดีเลือกคนดีมี

ความสามารถมีคุณธรรม เข้ามาเป็นกำลังพัฒนาหมู่คณะของตนไม่มีการขัดแย้งขัดขานเลื้อยขาเก้าอี้ เป็นต้น การทะนุบำรุง คัมภีร์บรรพชิตซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไปนั้นสามารถทำได้โดยการทำบุญด้วยปัจจัย 4 แต่ท่านเป็นประจำ เป็นต้น พระอรหันต์นั้นท่านเป็นบัณฑิตเป็นผู้ชี้ทางนิพพาน การดูแลต้อนรับ การฟังคำสั่งสอนของท่าน ย่อมได้ประโยชน์มากมายทั้งทางตรงและทางอ้อม พ่อแม่และผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณธรรมก็เช่นเดียวกัน (กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2555: 87-107)

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ) (2544) ได้อธิบายถึงหลักสิกขุปรินิยัตติธรรมไว้ว่า ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 พูดถึงการประชุมของคนที่อยู่เป็นหมวดหมู่กันต้องเป็นต้องประชุมปรึกษาในกิจการงานและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามหน้าที่ การประชุมจึงต้องมีบ่อย ๆ เพื่อให้สามารถติดตามศึกษาและแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งในการเข้าร่วมประชุมนั้น ต้องพร้อมเพรียงกันประชุม เพราะกรรมในพระพุทธศาสนาที่ถือว่าถูกต้องจะต้องพร้อมเพรียงกันกระทำไม่ใช่ต่างคนต่างทำหรือว่าคนหนึ่งทำคนหนึ่งไม่เห็นด้วยและเมื่อประชุมไปแล้วก็ต้องอยู่ในระเบียบ วินัยไมเช่นนั้นจะลุกไปกลางคันก็ลุกไป แต่จะต้องประชุมกันจนตลอดไป นอกจากเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้นมาจริง ๆ จึงออกไปตามมติของที่ประชุมได้ แต่จะต้องยอมรับมติต่าง ๆ ซึ่งที่ประชุมได้ลงไปในขณะที่เราไม่อยู่ในที่ประชุมกิจการอันใดที่เป็นภาระของหมู่คณะไม่ว่าภายในบ้านหรือว่าภายในวัด หรือว่าภายในสังคม ตลอดถึงประเทศชาติก็ตาม จะต้องพร้อมเพรียงกันปฏิบัติภารกิจ เหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและพร้อมเพรียงกันทำงานอันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบหมู่คณะนั้น ๆ ไม่ให้มีความบกพร่อง หลักสิกขุปรินิยัตติธรรมในข้อ 3 นี้ พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหลักการประพฤติปฏิบัติพระพุทธศาสนาคือคำสั่งของพระพุทธเจ้า ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ดังนั้น เรื่องอะไรที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ก็ถือปฏิบัติตามนั้นไม่มีบัญญัติเพิ่มเติมไม่มีการแก้ไขสิ่งที่ทรงบัญญัติไว้ทรงบัญญัติว่าอย่างไรก็ต้องยึดถือประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น ถ้าหากว่าไม่พอใจหรือไม่อาจปฏิบัติได้ก็สีกออกไปเป็นฆราวาสไม่ใช่จะมาแก้ไขดัดแปลงพระธรรมวินัยเพื่อให้ตนปฏิบัติได้โดยไม่ยอมรับนับถือหลักที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สักขาบทางอย่างถึงแม้ในยุคสมัยนี้ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปมากก็ตามแต่ก็ต้องแต่ก็ต้องยึดถือประพฤติปฏิบัติไปตามนั้น หลักสิกขุปรินิยัตติธรรมในข้อที่ 4 อีกว่า ในหมู่ในคณะที่อยู่ร่วมกันมีผู้หลักผู้ใหญ่ ที่สลดหลั่นกันลงมาจำเป็นจะต้องให้ความเคารพนับถือต่อท่านที่เป็นใหญ่ในที่นั้น เช่น ภายในวัดก็ให้ความเคารพนับถือต่อเจ้าอาวาสและพระเถระผู้ใหญ่ที่เหนือตนขึ้นไปข้อความที่ท่านแนะนำ สั่งสอน แม้จะมีการดุด่าตำหนิไปบ้างแต่ถือว่าเป็นคำสอนที่เกิดขึ้นโดยเจตนาดีผู้ที่อยู่ในสำนักของท่านจะต้องเชื่อถือและปฏิบัติตาม หลักสิกขุปรินิยัตติธรรม ข้อ 5 นี้เกี่ยวกับการควบคุมอารมณ์คนเรานั้นเหมือนกับ นกที่ตายเพราะเหยื่อหรือปลาที่ตายเพราะเหยื่อคนก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือ ถ้าปล่อยให้ ความอยากได้อย่างนั้น อย่างนี้อย่างโน้น ครอบงำใจแล้วโอกาสหนึ่งก็เป็นอันตราย เพราะความอยากเหล่านั้น การพยายามควบคุมจิตใจ หลักสิกขุปรินิยัตติธรรม ข้อ 6 เรื่องของเสนาสนะที่

อยู่อาศัย ทรงสอนให้หาเสนาสนะที่เป็นปัจจัยโน้มน้อมไปเพื่อหาความสงบโดยเน้นไปที่เสนาสนะป่า ซึ่งห่างจากเสียงรบกวน ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครมซึ่งเป็นอันตรายต่อการทำความสงบ แต่ว่าในชั้นของการปฏิบัตินั้น เราจะอยู่ที่ไหนก็ตามถ้าหากว่ามีเสียงรบกวนมากก็อย่าไปใส่ใจ สนใจต่อเสียงรบกวนเหล่านั้นให้มากกว่า ก็จะทำให้จิตใจเกิดความสงบได้ หลักกฏข้อปธานียธรรม ข้อ 7 สุดท้ายถือว่าเป็นหลักสำคัญของคนที่อยู่ร่วมกับวัดหรือศาสนสถานในทางศาสนานั้นถือว่าเป็นคุณสมบัติกลางของพระศาสนา พระภิกษุสามเณร ทุกรูปที่บวชมาถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีศีล มีความคิดเห็นตรงต่อหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาจึงมีสิทธิที่จะเข้าอยู่ในอารามนั้น วัดนั้น แม้จะไม่ลงมือประพฤติปฏิบัติ คือไม่ลงมือช่วยเหลือเกื้อกูลอะไรก็ตามแต่เป็นการแสดงออกถึงความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่หวังที่อยู่ความไม่อิงฉ้อฉลของคนอื่นซึ่งแต่ละอย่างนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายนัก

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต) (2546) ได้กล่าวถึง อปธานียธรรม คือธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียวส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหมู่มนุษย์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะในทางการเมืองการปกครองเพื่อให้เกิดคุณประโยชน์และเกิดความสามัคคีในสังคมสืบไป การปกครองทุกระดับไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักรหรือฝ่ายศาสนจักร หากมีคุณธรรม 7 ข้อ ที่ชื่อว่า อปธานียธรรมแล้วก็จะมีความเจริญมีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นแน่นหนาศัตรูไม่สามารถทำลายได้ ถ้าเราจะส่งเสริมให้ระบอบประชาธิปไตย มันคงเกิดเป็นคุณประโยชน์ใหญ่หลวงต่อชาติบ้านเมืองควรพร้อมเพรียงกันยึดแนวหลักอปธานียธรรม 7 ประการ หากสามารถปฏิบัติได้โดยพร้อมเพรียงกันแล้วการเมืองจะกลายเป็นการเมืองบริสุทธิ์แก้ปัญหาของชาติได้สำเร็จเป็นแบบอย่างการเมืองที่ดีเด่นที่โลกจะชื่นชมยินดีมาก อปธานียธรรม 7 ประการประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเป็นประจำเพราะการประชุมกันบ่อย ๆ เป็นการระดมมันสมอง รวมทั้งความสามารถที่ทุกคนมี นำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องส่งเสริมพัฒนาหมู่คณะให้มีความเจริญในด้านต่าง ๆ 2) พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันปฏิบัติกิจของหมู่คณะ มีความรับผิดชอบ ร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียงและเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดี 3) ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมจะต้องถือระเบียบ ข้อบังคับเพื่อปฏิบัติอย่างเสมอภาคกันและเป็นเหตุส่งเสริมให้การปกครองการบริหารเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ 4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสอนของท่านความเป็นผู้ใหญ่กับความเป็นผู้น้อย เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกเพราะการปกครองการบริหารจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม หน้าที่ปกครอง หน้าที่สั่งการ เป็นต้น เป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่หรือผู้นำจำต้องปฏิบัติ 5) ไม่ลุแก่อำนาจ ความอยากความเห็นแก่ตัว ถ้าใครปฏิบัติได้ดั่งนี้ย่อมทำให้สังคมมีระเบียบวินัยดีขึ้นสามารถดำรงรักษาสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมไว้ได้ยั่งยืนจะไม่ก่อให้เกิดความสูญเสียด้านเศรษฐกิจและการปกครอง เป็นต้น 6) รักสันติภาพ ขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอแสดงถึงความเป็นผู้มีนิสัยดีพร้อมที่จะปฏิบัติดีโดยไม่ประมาท การที่สมาชิกของสังคมเป็นคนดีย่อมเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีเป็นเครื่องยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการ

ปฏิบัติการกิจได้ดี 7) ตั้งใจสนับสนุนคนดีปกป้องคนดีส่งเสริมคนดี เลือกคนดีมีความสามารถเข้ามาเป็นกำลังพัฒนาหมู่คณะของตนคุณธรรมแต่ละข้อเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะส่งเสริม คุณภาพในการบริหารปกครองและทำให้เกิดความสุขความเจริญในหลาย ๆ ด้านดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "ความพร้อมเพรียง ของหมู่คณะ ทำให้เกิดความสุข"

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากในระดับชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน เป็นตัวแทนของหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานและมีความเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมาก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้การทำงานร่วมกันกับหน่วยงาน องค์กรและประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม ซึ่งประยุกต์เป็นแนวทางได้ 7 ประการ คือ หลักการประชุมแบบสมำเสมอหลักความพร้อมเพรียงของการจัดกิจกรรม หลักการออกกฎระเบียบและกฎหมาย หลักการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลักการมีส่วนร่วมของสตรี หลักการทํานุบำรุงวัฒนธรรมและหลักการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนา (พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตติวิโสและพัชรญา พองจันทา, 2566)

การใช้หลักอปริหานิยธรรมและแนวทางในการพัฒนาของการบริหารงานของตามหลักอปริหานิยธรรมเทศบาลเมืองม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ประชากร ได้แก่ บุคลากรของเทศบาลเมืองม่วงงาม จำนวน 174 คน ในงานวิจัยนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม 5 คนเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้หลักอปริหานิยธรรมต่อการบริหารงานของเทศบาลเมืองม่วงงาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.96, \sigma = 0.76$) โดยด้านการพร้อมเพรียงของการประชุม ($\mu = 4.14, \sigma = 0.63$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและด้านการสนับสนุนคนมีความสามารถและคุณธรรมเป็นผู้นำ ($\mu = 3.73, \sigma = 0.84$) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และ 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรม ได้แก่ (1) เปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น อธิบายหรือชี้แจงการปฏิบัติงาน (2) สร้างความตระหนักเกี่ยวกับของสำคัญการประชุม (3) ทบทวนและประเมินผลการปฏิบัติงานโดยยึดเกณฑ์การปฏิบัติงานที่ชัดเจน (4) ให้เกียรติและยอมรับผู้นำขององค์กร (5) รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายอย่างกัลยาณมิตร (6) ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมการปฏิบัติกิจกรรมกับศาสนสถานอย่างสมำเสมอ และ (7) ควรยกย่องบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้วยความมีคุณธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างให้กับเพื่อนร่วมงาน (รัชฎา โชตะชะมาและคณะ, 2566)

การใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ พบว่า ควรมีการประชุมกันอยู่เป็นประจำภายในองค์กรเพื่อที่จะทำให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน ควรสร้างความเข้าใจให้แก่บุคลากรในด้านการกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ควรมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรเพิ่มมากขึ้นเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและ

ผู้บังคับบัญชา ควรมีการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ควรมีการส่งเสริมและรักษา ประเพณีวัฒนธรรมให้กับบุคลากรในองค์กรมากขึ้นและควรมีการส่งเสริมสนับสนุนโดย ให้การ อารักขา ค้ำครอง ปกป้อง ศาสนาและมีการทำนุบำรุงศาสนามากขึ้น สาธารณูปการ การสาธารณ สงเคราะห์และการศึกษาสงเคราะห์ โดยเอื้อเพื่อ สังวร ประพฤติ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช จังหวัด เชียงใหม่ดำเนินการขับเคลื่อนตามแผนยุทธศาสตร์โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล 5 บริหารวัดด้วยหลักอปริหานิยธรรม ก่อให้เกิด รูปแบบการบริหารดังนี้ คือ (1) รูปแบบความสามัคคี (2) รูปแบบการเคารพต่อขนบธรรมเนียม ประเพณีเดิมของท้องถิ่นรักษามรดกวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม (3) รูปแบบการเคารพนับถือผู้อาวุโส (4) รูปแบบการให้เกียรติส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค (5) รูปแบบการเคารพซึ่งกันและกันและ (6) รูปแบบการปกป้องคุ้มครอง องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ได้แก่ การน้อมนำหลักพุทธปรัชญาในการ บริหาร เกิดความตระหนักต่อส่วนรวม เกิดความสามัคคีในหมู่คณะและมีความเคารพนับถือซึ่งกันและ กัน ทำงานเป็นทีมเสริมสร้างชุมชน องค์การและสถาบันให้เข้มแข็ง

3.6. ประโยชน์ของหลักอปริหานิยธรรม

หลักอปริหานิยธรรม หลักธรรมที่ถือปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดความเจริญฝ่ายเดียว ไม่เสื่อมเลย ปรากฏในมหาปริณิพพานสูตร คัมภีร์ที่ฆนิกายมหารวรรคและคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาตและ คัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต อปริหานิยธรรมในสารันทสูตร พระสูตรนี้เรียกว่า ราขอปริหานิย ธรรม ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับกษัตริย์ชนชั้น ผู้ปกครองหรือผู้บริหารบ้านเมือง

การนำอปริหานิยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้จะก่อให้เกิดความเจริญทั้งในส่วนตนหรือส่วนรวม ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาให้มีความเจริญในด้านต่าง ๆ

1. เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีความเข้มแข็ง ตระหนักใน การมีส่วนร่วม

2. เกิดการยึดถือปฏิบัติในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดั้งเดิมของท้องถิ่น

3. การปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา

อปริหานิยธรรมนี้ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเจริญก้าวหน้าของการปกครองท้องที่อำเภอเมือง สกลนครนั้น ขึ้นอยู่กับปัญหาสำคัญ ๆ คือ

ก. การบริหารที่ดี ได้แก่อปริหานิยธรรมข้อที่ 1-2-3-4

ข. การวางตัวของสมาชิก ได้แก่อปริหานิยธรรมข้อที่ 5-6

ค. การปกป้องคุ้มครองท่านผู้เป็นตัวอย่างทางศีลธรรม ได้แก่อปริหานิยธรรมข้อที่ 7

เมื่อได้ศึกษาทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติในหลักการบริหารงานการปกครองพื้นที่อำเภอเมืองสกลนครเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพของหลักการบริหารนิยธรรมทั้ง 7 ประการอย่างดีแล้ว ย่อมจะส่งผลให้เกิดเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อหมู่คณะ องค์กร สถาบัน ชุมชนสังคม ประเทศชาติ พระศาสนาของเรา ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ชุมชนการปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร รู้จักรับผิดชอบร่วมกันมีความเคารพซึ่งกันและกัน ทำงานกันเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดสร้างความเป็นปึกแผ่น แข็งแรงให้เกิดขึ้นกับหมู่คณะ ฯ
2. ทำให้ชุมชนการปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร พบกับความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป คือ มีความสามัคคีน้ำหนึ่งใจเดียวกันสามารถช่วยกันพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่ตั้งงามให้เกิดขึ้น และคงอยู่ตลอดไปตราบนานเท่านาน
3. ทำให้ชุมชนการปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร ไม่พบกับความเสื่อมถอยเลย เพราะจะไม่แตกสามัคคีกัน ใคร ๆ ก็ทำร้ายทำลายไม่ได้ง่าย
4. ทำให้ชุมชนการปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครสามารถทำความดีเพื่อปวงชนได้มากยิ่งขึ้นส่งผลให้ทุกคนมีแต่ความสงบสุข มีความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและคุ้มครอง เป็นต้น
5. ทำให้คนดีพระดีได้รับการสนับสนุนส่งเสริม ปกป้องคุ้มครองและเป็นตัวอย่างอันดีงามทางศีลธรรมให้กับชุมชนการปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร สืบไป
6. ทำให้ชุมชนการปกครองในท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร เข้าใจในหลักธรรมนำพาตนเองไปสู่ความสงบหรือถึงซึ่งนิพพานได้

3.7. สรุป

อธิปไตยธรรมเป็นหลักธรรมทำให้เกิดความเจริญไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกันสอนให้รู้จักหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างชุมชน องค์กรหรือสถาบันให้เข้มแข็ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการอยู่ของชนในปกครองโดยสังคมที่ต้องการความเจริญรุ่งเรือง แก่องค์กรที่ตนเองปกครองมี ด้วยการหมั่นประชุมกันเนื่องด้วยพร้อมเพรียงกันประชุมเล็กหรือทำกิจที่พึงทำ ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้หรือล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ตามหลักการเดิม เคารพนับถือท่านเป็นใหญ่ชุมชนเหล่านั้นและสิ่งควรรับฟัง บรรดาคุณสตรีกุมารทั้งหลายให้อยู่โดยมีอุกขมแห่งหรืออุคครำขึ้นใจเคารพสักการบูชาเจตีย์ประจำชาติทั้งหลายไม่ปล่อยให้เจตีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไปและให้ความอารักขาคุ่มครอง ป้องกัน รวมถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นที่พึงทางใจของประชาชนทั่วไปโดยผาสุก ปัญหาการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครกับหลักการบริหารนิยธรรม การปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร ต่อไปที่จะต้องประสบความยุ่งยากลำบาก จะมีการทำผิดกฎหมาย มียาเสพติดเพิ่มมาก

มีปัญหาหลากหลายเกิดขึ้น ประชาชนขาดความเข้มแข็งไปพร้อมกับอำนาจรัฐอ่อนแอซึ่งส่วนหนึ่ง
เพราะการแข่งขันยึดอำนาจทางการเมืองในพื้นที่ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องสงสัย
อาจถึงกับล่มจมเอาได้หากชุมชนในพื้นที่การปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนครนั้นยังเพิกเฉยอยู่แบบ
ตัวใครตัวมัน ฉกฉวยเอาผลประโยชน์ใส่ตน ไม่เห็นแก่ส่วนรวม สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่เราต่างไม่
ยึดถือธรรมแห่งความสามัคคี ไม่ปฏิบัติตามหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่พระพุทธ
องค์ได้ตรัสสอนไว้ นั่นคือ อปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็น "ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อ
ความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารในการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร"

บทที่ 4

วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ซึ่งในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการบริหารนิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทมาแล้ว ในบทนี้จะได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญ จุดเด่นในแต่ละองค์ประกอบในการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมสำหรับการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ และกลุ่มประชาชนทั่วไปจึงขอนำเสนอผลการศึกษาลำดับดังต่อไปนี้

4.1. ผลการวิเคราะห์การปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ผลการศึกษาการบริหารงานและสภาพการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนครในกลุ่มเป้าหมาย พบว่า

กลุ่มข้าราชการ ลำดับที่ 1 - 7 ส่วนใหญ่เห็นว่า ตามกฎหมายอำเภอเมืองเป็นอำเภอพิเศษมีลักษณะคล้ายกับเมืองหลวงของจังหวัดจะเป็นที่ตั้งของหน่วยงานสำคัญระดับจังหวัด ระดับภาคและส่วนกลาง รวมทั้งเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดด้วย อำเภอเมืองจึงมีความเจริญและประชากรหนาแน่นกว่าอำเภออื่น ๆ เป็นรูปแบบการปกครองเป็นส่วนภูมิภาค ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 51 และได้จัดการปกครองท้องถิ่นเป็นกิ่งอำเภอ ตำบลหมูบ้าน ตามกฎหมายการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร แบ่งส่วนการปกครองย่อยเป็นการปกครองท้องถิ่น เป็นตำบล หมูบ้าน ประกอบด้วย 15 ตำบล 173 หมู่บ้าน และในส่วนการปกครองท้องถิ่น จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหัวหน้าผู้ปกครองตำบลและผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม การใช้อำนาจหน้าที่ปกครองราชการในการปกครองระดับตำบล หมูบ้านนั้น ได้รับเลือกจากราชการและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากราชการ ให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขราษฎร นอกจากนั้นในฐานะที่กำนันก็เป็นผู้ใหญ่บ้านก็ถือเป็นบุคคลที่อยู่ในท้องที่รู้จักคุ้นเคยกับสภาพท้องที่และรู้ความต้องการรู้ปัญหาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา ปัดเป่าความเดือดร้อนแก่ราษฎรและพัฒนาความเจริญให้กับท้องถิ่นในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับราษฎร อำนาจหน้าที่ในการปกครองราชการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองบรรดาราษฎรที่

อยู่ในเขตหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน 1) อำนวยความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน 2) สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น 3) ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อนทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ 5) ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นอกจากให้ความร่วมมือและช่วยเหลือนายอำเภอแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้ร่วมมือและช่วยเหลือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องที่กฎหมายกำหนด

กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ลำดับที่ 8-17 ส่วนใหญ่เห็นพ้องว่า การบริหารงานของสภาการปกครองท้องถิ่นของอำเภอเมืองสกลนคร เป็นรูปแบบการปกครองที่มีนายอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองสูงสุดในอำเภอ มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ เป็นหัวหน้าปกครองในเขตตำบล ในหมู่บ้านในเขตปกครองของตน และยังทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือในการบริหารงานปกครอง มีบทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่ ครอบคลุมวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนในตำบล หมู่บ้านตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นหัวหน้าปฏิบัติตามกฎหมายของราษฎรในหมู่บ้านของตนเอง ทำหน้าที่ปกครองอบรมสั่งสอนราษฎรให้การดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรการออมยอมให้เกิดความสามัคคี การสร้างความสามัคคี การส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามและประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น การประสาน การอำนวยความสะดวกแก่ราษฎร ในการติดต่อขอรับบริการของส่วนราชการ การเจรจาไกล่เกลี่ยประนีประนอมแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชนในเขตปกครองซึ่งอาจขอความช่วยเหลือจากหมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียงได้

กลุ่มประชาชนทั่วไป ลำดับที่ 18-25 เห็นว่า อำเภอเมืองสกลนคร เป็นอำเภอขนาดใหญ่ มีรูปแบบการปกครองคือการปกครองท้องถิ่นและท้องถิ่นโดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตการปกครองท้องถิ่นที่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครอบคลุมตำบล ทุกหมู่บ้านและยังมีรูปแบบการบริหารส่วนท้องถิ่นเป็น 2 รูปแบบ คือ เทศบาลตำบล 9 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง ซึ่งถือเป็นเขตการปกครองท้องถิ่นที่ยังมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยเหลือนายอำเภอและเป็นหัวหน้าปกครอง มีกรรมการตำบลและกรรมการหมู่บ้านคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษาในการบริหารงานปกครอง พื้นที่ส่วนน้อยเป็นการ

ปกครองท้องถิ่นตามกฎหมายเทศบาลรูปแบบ เทศบาลนครซึ่งมีเขตพื้นที่ปกครองอยู่ในเขตชุมชนหนาแน่น มีความเจริญ มีนายกเทศมนตรีนครเป็นผู้บริหารสูงสุดและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัดตามกฎหมายพระราชบัญญัติเทศบาลพ.ศ. 2496

4.1.2 สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร

ผลการศึกษาในกลุ่มเป้าหมายพบว่า

กลุ่มข้าราชการ ลำดับที่ 1-7 เห็นว่า เนื่องจากอำเภอเมืองสกลนคร เป็นอำเภอพิเศษเป็นที่ตั้งของศาลากลางมีหน่วยงานระดับจังหวัด ระดับเขต ระดับภาคและส่วนกลาง การปกครองของอำเภอเมืองสกลนคร มีสภาพของการบริหารการปกครอง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ในพื้นที่วงในสุด หรือพื้นที่ไข่แดง เป็นเขตการปกครองท้องถิ่น รูปแบบเทศบาลนคร ตามพระราชบัญญัติเทศบาลพ.ศ. 2496 เป็นท้องถิ่นขนาดใหญ่ ไม่มีหมู่บ้าน เรียกว่าชุมชน มีประธานชุมชน จึงไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน มีนายกเทศมนตรีนคร เป็นผู้บริหารสูงสุด อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ส่วนที่ 2 ในพื้นที่เขตรอบนอกหรือพื้นที่ไข่ขาว ซึ่งมี 15 ตำบล 173 หมู่บ้าน เป็นเขตปกครองท้องถิ่นที่ยังมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครองในเขตตนเองและยังแบ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบเทศบาลตำบล 9 แห่ง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการบริหารการปกครอง คือ การใช้อำนาจในการบริหารงานปกครองในหน้าที่ของนายอำเภอเมืองสกลนคร

กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ลำดับที่ 8-17 ส่วนใหญ่เห็นว่า การปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร มีทั้งจุดเด่นจุดด้อย คือ เป็นอำเภอขนาดใหญ่มี 16 ตำบลมีชุมชนที่เป็นชุมชนเมืองมีความเจริญและมีชุมชนกึ่งเมืองและมีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตชนบท มีบางตำบลที่มีขนาดใหญ่ บางหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ (S /M /L) คือเกินกว่า 500 คน ขึ้นไป (L) ส่งผลต่อการบริหารงานปกครอง สภาพปัญหาและอุปสรรค ในการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร

กลุ่มประชาชนทั่วไป ลำดับที่ 18-25 เห็นว่า อำเภอเมืองสกลนคร เป็นอำเภอขนาดใหญ่ มีพื้นที่กว้างขวาง บางหมู่บ้านมีขนาดใหญ่คนในปกครองจำนวนมาก บางครั้งผู้นำดูแลไม่ทั่วถึง

4.2. วิเคราะห์เกี่ยวกับหลักอธิปไตยในพุทธศาสนาเถรวาท

ความสำคัญในการใช้หลักธรรมในการบริหารการปกครองท้องถิ่น

ในการปกครองท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ จะต้องมีการระเบียบข้อบังคับและกฎหมายเป็นหลัก แต่การบังคับใช้กฎหมายจะได้ผลอย่างจริงจังก็จะต้องนำกติกาทางสังคมที่ทุกคนยอมรับและเห็นว่าทุกฝ่ายจะได้รับความเป็นธรรมซึ่งเกิดขึ้นและดำรงอยู่ก่อนที่จะกฎหมายจะออกมาบังคับใช้มาพิจารณาร่วมกันและกติกาทางสังคมที่ว่านี้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีรวมไปถึง

คำสอนของศาสนาซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือจึงจะทำให้สังคมได้รับความเป็นธรรมและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้แต่ถ้าใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวสังคมจะได้รับความเป็นธรรมและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากเหตุปัจจัยดังต่อไปนี้

1. โดยธรรมชาติปุถุชนคนทุกคนมีกิเลสและกิเลสที่แต่ละคนก็แตกต่างกัน ทั้งมากน้อย ไม่เท่ากันด้วย จำเป็นต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งสอดแทรกอยู่ในกติกาทางสังคมทุกรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของศาสนา ดังนั้น ถ้าทุกคนในสังคมเรียนรู้และปฏิบัติตามก็จะทำให้การออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเกิดความเป็นธรรมและเกิดผลในทางปฏิบัติมากกว่าใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว

2. ในกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย เริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กำนันหรือเจ้าหน้าที่อื่นใดซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองต่อผู้กระทำความผิดกฎหมายหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคมโดยการสอบสวนเพื่อหาพยานหลักฐานและทำสำนวนส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาส่งฟ้องต่อศาลเพื่อพิจารณาคัดสินลงโทษผู้กระทำความผิด ในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายตั้งแต่ต้นจนจบ มีบุคลากรเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย ถ้าในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมการบังคับใช้กฎหมายก็ถูกบิดเบือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่จำเลยมีอิทธิพลทางการเงินทางด้านการเมืองหรือในวงราชการ ความไม่เป็นธรรมแก่โจทก์ก็เกิดขึ้นได้

ประเทศไทยมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและคำสอนของศาสนาพุทธไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้นับถือศาสนาอื่นทั้งไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์ประกอบกับขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ถือปฏิบัติอยู่แล้วแต่มีคำสอนของศาสนาพุทธสอดแทรกอยู่ทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงสามารถนำกติกาทางสังคมที่มานี้มาประยุกต์ใช้ในการปกครองประเทศได้และคำสอนของศาสนาพุทธที่ควรจะได้นำมาใช้ก็คือ อปทานิยธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชีหรือวัชชีอูปทานิยธรรม 7 ซึ่งหมายถึงธรรมอันไม่เป็นที่ดั่งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองคือ

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ อันขัดต่อหลักการเดิมไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติตามวัชชีธรรมตามที่วางไว้เดิม
4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้นเห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
5. บรรดากุลสตรี กุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรืออดคร่ำครวญใจ

6. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของชาววัชชี (ประจำชาติ)ทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

7. จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันมิชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้างหมายถึงบรรพชิต ผู้ดำรงธรรมเป็นหลักของประชาชนทั่วไป) โดยตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มาพึงมาสู่แคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

ทั้ง 7 ประการ คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าวัชชีผู้ปกครองแคว้นโดยระบอบสามัคคีธรรมซึ่งมีที่มาปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 23 โดยนัยแห่งธรรม 7 ประการข้างต้น เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเน้นให้ผู้ปกครองแคว้นในทุกระดับ มีความสามัคคีต่อกัน และยึดหลัก 3 ประการคือ ชาติ ศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางแห่งการปกครองแคว้น

4.3. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครอง

ท้องที่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

การใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร ความเห็นโดยรวม การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาให้เกิดเกียรติและค้ำครองสตรี การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม แนวทางในการพัฒนาโดยยึดหลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร เห็นว่าควรมีการประชุมกันอยู่เป็นประจำภายในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครซึ่งปกติมีประชุมประจำเดือนอยู่แล้วควรมีประชุมในวาระสำคัญ ๆ อยู่เสมอเพื่อให้ตอบสนองและแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียนร้องทุกข์ของประชาชนได้มากที่สุดและเพื่อที่จะทำให้บุคลากรทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน ควรสร้างความเข้าใจให้แก่บุคลากรในด้านกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยเฉพาะการค้นหาคำความรู้จากสื่อโซเชียลที่สำคัญแต่ควรมีการคัดกรองควรมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครเพิ่มมากขึ้นเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชน บุคลากรและผู้บังคับบัญชา การส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย การรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนควรมีการส่งเสริมและรักษาประเพณีวัฒนธรรมให้กับบุคลากรในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครมากขึ้นและการส่งเสริมสนับสนุนให้การอารักขา ค้ำครองป้องกัน ศาสนาและการทำนุบำรุงศาสนามากขึ้นด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมแสดงถึงความสอดคล้องในด้านการปกครองซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครองท้องที่ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมด้านการปกครองซึ่งอาจจะไม่ใช่เรื่องโดยตรง ชุมชนก็สามารถเข้ามามีบทบาทในการดูแลความสงบความเรียบร้อยบริเวณชุมชนที่อยู่อาศัยของตนเองได้ จากการรับนโยบายในการมีส่วนร่วมจึงต้องมีการประชุม ปรึกษาหารือ เสนอความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ไขปัญหาที่ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะบทบาททางสังคม ชุมชนนั้นอาศัยการปรึกษาหารือกันข้อหลักธรรมจริยธรรม มีการประชุมเป็นต้น ใน 5 ข้อนี้ต้องอาศัยความสามัคคีเป็นหลัก (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กุมภาพันธ์ 2568) ในการประชุมตามหลักธรรมจะต้องมีการตัดสินใจ มีผู้นำ ผู้รู้ในชุมชนให้คำปรึกษาได้ (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 23, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) อาศัยมติเสียงส่วนใหญ่ เห็นพ้องกันยอมรับมติ เป็นพื้นฐานประชาธิปไตย เพื่อลดความขัดแย้ง (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 17, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2568) ชุมชนให้การสนับสนุน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2568)

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เป็นเจ้าหน้าที่ทำงานหรือเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานชุมชน เช่น ชุดปฏิบัติการตำบลหรือเจ้าหน้าที่ในตำบล ช่วยทั้งลงมือทำในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในบางเรื่อง เช่น การดำเนินงานที่ต้องอาศัยชุมชน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2568) การปฏิบัติงานดำเนินงานต้องอาศัยความสามัคคีทั้งสองฝ่าย (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กุมภาพันธ์ 2568) ให้ช่วยหาแนวทางที่ดี คำปรึกษา ข้อเสนอที่ดีเกิดประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 15, การสื่อสารส่วนบุคคล, 3 มีนาคม 2568) ช่วยทำงานตามที่ได้ช่วยแนะนำหาวิธีการ (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 19, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2568) เป็นความสามัคคีไม่มีการได้รับผลประโยชน์ใด ๆ กิจกรรมจิตอาสา เกื้อกูลกัน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 12, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 มีนาคม 2568) หาสิ่งด้อยเพื่อให้งานได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นตามสมควร (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 9, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2568) จะต้องเปิดใจในการร่วมบริหารงานทั้งสองฝ่ายและเพื่อให้มีข้อมูลในการตัดสินใจที่มากเพียงพอ (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 14, การสื่อสารส่วนบุคคล, 3 มีนาคม 2568) กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ทั้งองค์กรราชการหรือ ท้องถิ่น ควรมีการประชาคมหรือเวทีพิจารณาของผู้ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบทั้งทางตรงและอ้อมในเรื่องที่สำคัญ (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 10 การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กุมภาพันธ์ 2568) การช่วยออกแนวคิดพัฒนา หรือการลงแรงทำงาน ช่วยกัน การติดต่องานหรือการมีส่วนร่วมช่วยคิดแก้ปัญหา (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 13 การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กุมภาพันธ์ 2568)

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เมื่อมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดผลสำเร็จก็จะได้รับผลประโยชน์ที่เกื้อกูลกันทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้ามีความเข้มแข็งที่แท้จริง (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2568) เกิดความสุขสบายการดำเนินกิจการอย่างที่ต้องให้ชุมชนช่วยเสนอความคิด มติร่วมกันเพื่องานที่ดีและถูกต้องลดข้อร้องเรียนสู่อำเภอ (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่

11, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2568) สำหรับผลประโยชน์คงเป็นความสบายใจและเกิดผลประโยชน์มากกว่า ทุกฝ่ายเห็นร่วมกัน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กุมภาพันธ์ 2568)

การมีส่วนร่วมในการประเมิณผล เป็นการร่วมประเมินโครงการบ้างทั้งก่อนขณะดำเนินงาน ช่วยหาแนวทางในการพัฒนาวัดให้ช่วยออกทุนทรัพย์ช่วยงาน การรับผลประโยชน์ช่วยสมานฉันท์สามัคคี ไม่มีการรับผลประโยชน์ หลังการดำเนินงานเสร็จอาจมีข้อผิดพลาดก็ช่วยบอกแนะวิธีช่วยดำเนินการที่บกพร่องแก้ไขให้ดีขึ้นและมีการสื่อสารให้ชัดเจนถูกต้องตรงกัน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 21, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) มีส่วนร่วมในการช่วยออกแนวทาง วิธีการ การร่วมประชุม ออกมติ แนวคิด (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 20, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) ส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำมีการชี้แจงและให้มีส่วนร่วมการตัดสินใจร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย แต่ทุกคนล้วนมีความสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาเช่นกัน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 24, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) ไม่ว่าจะเป็นงานการก่อสร้างหรืออะไรก็แล้วแต่ที่เกิดขึ้น ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ปกป้องหรือกันถือความเสี่ยงด้วย เมื่อสุขด้วยกัน เมื่อคราวลำบากก็ลำบากไปด้วยกัน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 18, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2568) อาศัยการมีมิตรร่วมกันในการดำเนินงาน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 25, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมรู้เห็นในการดำเนินการ ร่วมตัดสินใจแก้ไขทั้ง กฎระเบียบ กฎบ้านเมือง กฎจารีตประเพณี เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 16, การสื่อสารส่วนบุคคล, 3 มีนาคม 2568) การออกกฎหมายบ้านร่วมกันเพื่อบังคับใช้แก้ปัญหาของชุมชนได้ บ้านเมือง (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 8, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) แนวทางการตรวจสอบการประเมินผล กำหนดโดยชุมชนร่วมกัน (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 7 การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) การเพิ่มขึ้น – ลดลงของประชาชน สืบเนื่องจากพฤติกรรมของชุมชน ส่งเสริมหรือต่อต้าน สถิติดูจากพฤติกรรม การพัฒนาความเจริญมาสู่ชุมชน ส่งเสริมคนดีเลือกคนดีมาปกครองมาพัฒนาบ้านเมือง (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 22, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568) การเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งการเป็นผู้นำและฐานะพลเมือง บ้านเมือง (ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 6 การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มีนาคม 2568)

กล่าวสรุปได้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการปกครองท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล ล้วนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งสองฝ่ายโดยใช้หลักพุทธธรรมมาช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมการปกครองด้วยหลักอภิธานิธรรมประกอบด้วยการหมั่นในการประชุมเนืองนิตย์พร้อมเพรียงในการประชุมให้ความเคารพความอาวุโสปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้ยึดหลักธรรมปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม มีการให้เกียรติปกป้อง สตรีและเคารพนักบวชผู้ทรงศีลเมื่อดำเนินกิจการงานร่วมกันก็สามารถบรรลุจุดหมายร่วมกัน

4.4. ข้อเสนอแนะในการนำหลักการบริหารนิยมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของ

การปกครอง ท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ผลการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มข้าราชการ ลำดับที่ 1-7 เห็นว่า การปกครอง ในการประชุมเรื่องสำคัญผู้นำปกครอง ต้องให้ความสำคัญ เข้าประชุมด้วยตนเอง ไม่ควรขาดประชุม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแนวทางในการแก้ไข ปัญหาคือต้องประชุมระดมความคิดเห็นจากหลายฝ่ายช่วยกัน ควรมีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับให้ สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง และสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ควรจัดอบรมให้ความรู้ ผู้นำและราษฎรเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รู้จักเสียสละแรงกาย แรงใจและทรัพย์สินส่วน ตน อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้ ด้วยโอกาส การทำนุบำรุงวัฒนาอารามและอนุรักษพระสงฆ์ นักบวช ตามสมควรและนำมาเป็นแนวทางการบริหารงานในการปกครองเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีและ สร้างความตระหนักให้เจ้าหน้าที่และบุคลากรในการบริการประชาชนและขยายผลไปยังตำบล หมู่บ้านเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ราษฎรในพื้นที่ทราบและนำมาปฏิบัติด้วย เช่น การเป็นจิตอาสา การ เคารพเชื่อฟังพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ไม่ทะเลาะวิวาท ทำตัวอันธพาลการให้ความสำคัญของการ บวชของบุตรหลาน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเข้าวัด ทำนุบำรุงศาสนา เพื่อสืบทอดศาสนาทายาท และส่งเสริมให้บุตรหลานเป็นคนดี อยู่ในศีลธรรม รู้จักดีชั่ว ไม่สร้างปัญหาทางสังคม

กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ลำดับที่ 8-17 เห็นว่าให้นายอำเภอหรือส่วนราชการหน่วยงานองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำหลักการบริหารนิยมมาขยายผลแจ้งในวันประชุมประจำเดือนเป็น แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของฝ่ายปกครองทุกระดับชี้ให้เห็นความสำคัญและความ สอดคล้องในการบริหารราชการ และการบริหารงานของการปกครองท้องที่ เพื่อให้เห็นประโยชน์ ความสำคัญของการประชุม การเคารพผู้อาวุโส พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของการปกครองท้องที่ อย่างยั่งยืน ผู้ปกครองท้องที่ต้องมีความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีการ ปฏิบัติงานต้องบูรณาการการทำงานกับหน่วยงาน ภาคส่วนต่าง ๆ ในเขตปกครองตนเอง และผู้นำต้อง ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง การประชุม ปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เนื่องจากต้องร่วมทำงานประสานกับหลายหน่วยงาน ประชุมเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีโดยการทำงานกันอย่างสมานฉันท์เป็น กลุ่มก้อน หัวหน้าส่วนราชการ เจ้าหน้าที่ พร้อมรับฟังความคิดเห็นของนายอำเภอเพื่องานบรรลุ วัตถุประสงค์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สามารถนำข้อราชการไปบอกกล่าวอธิบายแก่ชาวบ้าน ประชาชนได้ การประชุมทุกครั้งต้องมีเป้าหมายคือเรื่องที่จะประชุม

กลุ่มประชาชนทั่วไป ลำดับที่ 18-25 เห็นว่า เสนอให้มีการหยิบยกเอาหลักอภิธานิธรรม มาเป็นวาระสำคัญของการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น คือ ตำบล หมู่บ้านและควรให้ขยายผล มายังส่วนราชการ หน่วยงาน รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้หน่วยงาน องค์กร มีความเข้มแข็ง โปร่งใส เจริญรุ่งเรือง เนื่องจากเขตปกครองมีพื้นที่กว้างและมีชุมชนหนาแน่นตั้งอยู่ในเขต เทศบาลนครซึ่งเป็นการปกครองท้องถิ่นขนาดใหญ่ ไม่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาปกครองทำให้เห็นถึงความแตกต่างทำให้เกิดการเปรียบเทียบ เรื่องการบริหาร การปกครอง เช่น เรื่องงบประมาณ เรื่อง การจัดตั้งอำนาจความสะดวกให้ประชาชน เทคโนโลยี การรักษาความปลอดภัย และปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมค่อนข้างแตกต่างกัน วิธีการแก้ไขปัญหาไม่เหมือนกัน การประชุมตามกฎระเบียบของ ชุมชน ที่กำหนดไว้ เช่น การประชุมทุกวันที่ 5 และ วันที่ 20 ของทุกเดือน โดยคณะกรรมการชุมชน / ผู้นำชุมชน/ประชาชน เมื่อมีข้อสงสัยสามารถอธิบายได้ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ หาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งเมื่อมีเรื่องเร่งด่วนสามารถเชิญประชุมเป็นกลุ่มย่อยได้และเข้าร่วม ประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ถ้าไม่ว่าง/ไม่สะดวกให้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมแทน เมื่อเลิกประชุมก็เลิก พร้อมพร้อมกัน เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ต้องให้ความสำคัญกับการประชุม ตรงต่อเวลา การทำงานเป็นทีม ในการประชุมจะมีมติต่าง ๆ การยอมรับในกติกา ข้อบังคับต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกัน ส่งเสริมให้การปกครองการบริหารเกิดผลดี มีประสิทธิภาพ การอยู่ ร่วมกันในหมู่คณะ ต้องมีผู้นำ และผู้ตาม การให้ความเคารพนับถือ ผู้อาวุโส ให้เกียรติผู้เสมอกัน ให้ความเอ็นดูแก่ผู้น้อยกว่า ไม่บังคับข่มเหง รังแก ชื่นใจ ไม่แบ่งแยกเพศ ให้เกียรติ ให้การยกย่อง ปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน การสักการะ นับถือ บูชา วัดอาราม สถูป ต่างๆ การ ทะนุบำรุงให้มีความมั่นคง ถาวร เพื่อเป็นเครื่องเตือนความทรงจำเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์ รวมใจของชุมชน การทำบุญใส่บาตร ถวายอาหาร ถวายปัจจัย อุปลัมภ์ สนับสนุน คุ้มครองพระสงฆ์ สามเณร ผู้ถือศีล ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ให้คงอยู่ตลอดไป

4.5. สรุป

จากการศึกษาพบว่าอภิธานิธรรม หมายถึง ธรรมของผู้ปกครองหรือของผู้บริหาร อันเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อมอันประกอบด้วยธรรม 7 ประการ ได้แก่ (1) นายอำเภอกำหนดให้มีประชุมกันเป็นประจำ การหมั่นประชุมกันบ่อย ๆ ถือเป็นเรื่องที่ดี ทำให้ บุคลากรได้พบปะปรึกษาหารือกันได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้สื่อสารโดยตรง ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ สร้างความสมัครสมานสามัคคีในองค์กรและทำให้องค์กรเกิดความเจริญก้าวหน้า (2) นายอำเภอมีข้อตกลงกับผู้นำระดับต่าง ๆ ในการให้ทุกฝ่ายควรพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียง กันเลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันปฏิบัติกิจของหมู่คณะ มีความรับผิดชอบร่วมกันจักทำอะไรก็ตาม ไปด้วยพร้อมเพรียงและเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดี (3) นายอำเภอทำความ

เข้าใจกับทุกฝ่ายในการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับกฎเกณฑ์ กติกา ทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคม จะต้องถือระเบียบข้อบังคับ เพื่อปฏิบัติอย่างเสมอภาคกันและเป็นเรื่องสำคัญที่จะส่งเสริมให้การ บริหารและปกครองท้องถิ่น เกิดผลดีมีประสิทธิภาพ อนึ่งในข้อนี้ มีบางท่านเสนอว่า การไม่ล้มล้างสิ่งที่ ได้ตกลงกันไว้แล้วนั้นเป็นการดีเพราะสิ่งที่ได้ตกลงกันไว้เป็นสิ่งที่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีแล้ว หากล้มล้างสิ่งที่ดีนั้น ไปจะทำให้เกิดความขัดแย้งในองค์กรขึ้นได้และแสดงให้เห็นถึงความไม่ใส่ใจกับสิ่งที่ตกลงกันเอาไว้ (4) การที่นายอำเภอได้ยึดถือหลักคุณธรรมจริยธรรมต่อการเคารพนับถือผู้ใหญ่ เชื่อฟังแนะนำหรือคำสอน ของท่านความเป็นผู้ใหญ่กับความเป็นผู้น้อยเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกเพราะการ ปกครองการบริหารจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม หน้าที่ปกครอง หน้าที่สั่งการ เป็นต้น เป็นเรื่องที่ ผู้ใหญ่หรือผู้นำจะต้องปฏิบัติ (5) นายอำเภอขอให้ทุกฝ่ายได้คำนึงถึงความปลอดภัยและดูแลบรรดา กุลสตรีกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือดูแคลาขึ้นใจ ได้แก่ การไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิง ในสกุลนั้น หมายถึง การให้เกียรติและคุ้มครองสตรีและกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีมิให้ถูกล่วงเกินข่มเหง รังแกหรือถูกดูแคลาขึ้นใจ (6) นายอำเภอทำความเข้าใจร่วมกันกับการปฏิบัติของทุกฝ่ายในองค์กรใน การให้ความเคารพนับถือบูชาและบำรุงรักษาพุทธสถาน ศาสนสถาน จัดว่าเป็นเรื่องดีงามเพราะการ ให้ความเคารพนับถือบูชาและบำรุงรักษาดูแลปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุรวมถึงพุทธสถานที่สำคัญใน พุทธศาสนา ตลอดจนผู้ล่วงลับไปแล้วและมีบุญคุณต่อบ้านเมืองด้วยการเคารพบูชาที่ของ 4 อย่าง หรือเรียกว่า เจตีย์ คือธาตุเจตีย์ บริโภคเจตีย์ ธรรมเจตีย์ และ อุทเทสิกเจตีย์ เพื่อจักเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเราให้เราทำความดีและการอยู่ร่วมกัน ระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระธาตุเชิงชุม หลวงพ่อพระองค์แสน การเคารพรูปปั้นหลวงปู่่มั่น หลวงปู่เสาร์ หรือโบสถ์วัดป่าสุทธาวาสถานที่ที่ประชุมเพ็ญหลวงปู่่มั่น เจตีย์หลวงปู่หลุยส์ เป็นต้น (7) นายอำเภอทำข้อตกลงกับทุกฝ่ายเป็นความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อการจัดการอารักขา บำรุง คุ้มครอง โดยธรรมแก่พระสงฆ์ด้วยความปรารถนาว่าพระสงฆ์เหล่านี้ที่ยังไม่มาสู่บ้านนี้เมืองนี้ขอให้มา ส่วนที่มาแล้วขอให้ท่านอยู่ผาสุก คือ การคุ้มครอง บรรพชิต ซึ่งเป็นผู้ที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำนุบำรุงโดยการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมตามกาลเวลาซึ่งการแสดงออกดังกล่าวนี้นี้จัดว่าเป็นความตั้งใจ สนับสนุนคนดี ปกป้องความดี ส่งเสริมคนดี เลือคนดี มีความสามารถเข้ามาเป็นกำลังพัฒนาหมู่บ้าน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร 2) เพื่อศึกษาหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3.) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ด้วยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลแล้วประยุกต์การบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นที่หลักการบริหารนิยธรรมเข้าด้วยกันโดยศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ข้อมูลงานวิจัย ตำรา วิชาการ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเป็นลำดับ และในบทนี้จะทำการสรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

5.1. สรุปผลที่ได้จากการวิจัย

5.1.1 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปของสภาพและการบริหารงานปกครองอำเภอเมืองสกลนคร

อำเภอเมืองสกลนคร เป็นอำเภอพิเศษเป็นที่ตั้งของศาลากลางมีหน่วยงานระดับจังหวัด สภาพของการบริหารการปกครอง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ในพื้นที่วงในสุด ประกอบด้วย 1 ตำบล รูปแบบเทศบาลนคร เป็นท้องถิ่นขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก ไม่มีหมู่บ้าน เรียกว่าชุมชน จึงไม่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครองในตำบลในหมู่บ้าน แต่มีประธานชุมชน มีนายกเทศมนตรีนคร เป็นผู้บริหารสูงสุด อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ส่วนที่ 2 ในพื้นที่เขตรอบนอก มี 15 ตำบล 173 หมู่บ้าน เป็นเขตปกครองท้องถิ่นที่ยังมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครองในเขตตนเอง และแบ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบเทศบาลตำบล 9 แห่ง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชนบท

การปกครองท้องถิ่น มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าผู้ปกครองขึ้นตรงกับนายอำเภอเมืองสกลนคร เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอเมืองสกลนคร ในการบริหารงานปกครอง ปัญหาที่พบ ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม เด็กเยาวชน การศึกษา หนี้สิน อุบัติเหตุ การจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อุปสรรคที่พบในด้านการบริหารการปกครอง คือ การใช้อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอเมืองสกลนคร

5.1.2 ผลการศึกษาหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางให้หมู่สงฆ์ดำรงอยู่ในความเจริญรุ่งเรือง ไม่เสื่อมถอยจากพระธรรมวินัย คำว่า "อธิปไตยธรรม" หมายถึง "ธรรมเป็นเครื่องไม่ให้เสื่อม" โดยปรากฏในพระไตรปิฎก หมวดพระวินัยปิฎก และอัง

คุตตรนิกาย ทสกนิบาต เนื้อหาประกอบด้วยธรรม 7 ประการ ได้แก่ (1) การประชุมกันเนื่องนิตย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินกิจสงฆ์ (2) การประชุมและเลิกประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน แสดงถึงความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แตกแยก (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติไว้ หมายถึงไม่เปลี่ยนแปลงหลักธรรมวินัยตามอำเภอใจ (4) ไม่ลบหลู่สิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว เพื่อธำรงความบริสุทธิ์ของคำสอนเดิม (5) การเคารพและยำเกรงพระผู้ใหญ่ในหมู่ เป็นการส่งเสริมระบบลำดับชั้นและความเคารพกันในหมู่คณะ (6) ไม่ลืมห่วงในเวลาบิณฑบาต เพื่อฝึกความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่หลงในลาภสักการะ และ (7) ตั้งใจฝึกอบรมในสมาธิ เพื่อพัฒนาจิตใจให้มั่นคงในธรรม

การศึกษาหลักธรรมนี้ พบว่า อปริหานิยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงของพระศาสนาเพราะเป็นหลักแห่งการจัดการหมู่คณะอย่างมีระเบียบวินัย เกื้อหนุนให้เกิดความสามัคคีในหมู่สงฆ์และยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ในด้านธรรมาภิบาล ความมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางจริยธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรชุมชนหรือแม้แต่สถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรที่ยึดหลักธรรมและมีความมั่นคงในระยะยาว หากหมู่คณะหรือองค์กรใดอ่อนน้อมนำหลักอปริหานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ ย่อมทำให้เกิดความเจริญทั้งในด้านคุณธรรม วัฒนธรรมองค์กรและภาวะผู้นำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งปัญญาและความเคารพในกติกาส่วนรวม อันเป็นหนทางที่นำไปสู่การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงถาวรในสังคมร่วมสมัย

5.1.3 ผลการศึกษาประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานปกครองอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

การใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร ความเห็นโดยรวม การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาให้เกียรติและคุ้มครองสตรี การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม แนวทางในการพัฒนาหลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร มีการประชุมกันอยู่เป็นประจำภายในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครเพื่อที่จะทำให้บุคลากรทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน สร้างความเข้าใจให้แก่บุคลากรในการกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครเพิ่มมากขึ้น เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและผู้บังคับบัญชา การส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย มีการส่งเสริมและรักษาประเพณีวัฒนธรรมให้กับบุคลากรในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครมากขึ้นและการส่งเสริมสนับสนุนให้การอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน ศาสนาและการทำนุบำรุงศาสนามากขึ้นด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมแสดงถึงความสอดคล้องในด้านการปกครองซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครองท้องที่ 4 ด้านคือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนก็สามารถเข้ามามีบทบาทในการดูแลความสงบบริเวณชุมชนที่อยู่อาศัยของตนเองได้ ต้องมีการประชุม ปรึกษาหารือ และป้องกัน ในฐานะบทบาททางสังคม การปรึกษาหารือกันข้อหลักธรรม อปทานิยธรรม มีการประชุมเป็นต้น ใน 5 ข้อนี้ต้องอาศัยความสามัคคีต้องมีการตัดสินใจมีผู้นำ ผู้รู้ในชุมชนให้คำปรึกษาได้ อาศัยมติเสียงส่วนใหญ่ชุมชนให้การสนับสนุน

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การประสานงานระหว่างหน่วยงานชุมชนช่วยทั้งลงมือทำในการปฏิบัติงานต่าง ต้องอาศัยชุมชน ต้องอาศัยความสามัคคีทั้งสองฝ่ายให้ช่วยหาแนวทางที่ดีช่วยทำงานตามที่ได้ช่วยแนะนำวิธีการ เป็นความสามัคคีไม่มีการได้รับผลประโยชน์ใด ๆ หากสิ่งใดช่วยงานได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นสมควรต้องเปิดใจในการร่วมบริหารงานทั้งสองฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ทั้งองค์กรราชการ และประชาคม

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดผลสำเร็จได้รับผลประโยชน์ที่เกื้อกูลกันทำให้ชุมชนก้าวหน้า เกิดความสุขสบายการดำเนินต้องให้ชุมชนช่วยเสนอความคิด มติ ร่วมกัน เพื่องานที่ดีและถูกต้อง เป็นความสบายใจและเกิดบุญกุศลมากกว่า พันธกิจ 6 อย่าง ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข มีฝ่ายองค์กรมาประเมิน ชาวบ้านเป็นกระบอกสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วม

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การร่วมประเมินโครงการทั้งก่อนขณะดำเนินงาน ช่วยหาแนวทางในการพัฒนา ระดมทุนทรัพย์ช่วยงาน การรับผลประโยชน์ช่วยสมานฉันท์สามัคคี ไม่มีการรับผลประโยชน์ หลังการดำเนินงานเสร็จ อาจมีข้อผิดพลาดก็ช่วยบอกแนะวิธีช่วยดำเนินการที่บกพร่องให้ดีขึ้นมีส่วนร่วมในการช่วยออกแนวทาง แนวคิด ร่วมประชุมออกมติ แนวคิดส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำ ชี้แจงและมีส่วนร่วมการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่าย ทุกคนมีความสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนา เช่นกันไม่ว่าจะเป็นงานการก่อสร้างหรืออะไรก็แล้วแต่ ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ปรึกษาหารือกันถือความเสี่ยงด้วยอาศัยการมีมิตรร่วมกันในการดำเนินงานให้ชุมชนมีส่วนร่วมรู้เห็นในการดำเนินการ ร่วมตัดสินใจแก้ไขด้วย กฎระเบียบ กฎบ้านเมือง กฎจารีตประเพณี เป็นต้น การเพิ่มขึ้น – ลดลงของประชาชน สังเกตจากพฤติกรรมของชุมชนต่อวัด ส่งเสริมหรือต่อต้านที่จะนำพาความเจริญมาสู่ชุมชน

กล่าวสรุปได้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติภารกิจ ด้านการปกครองที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม โดยอาศัยหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมการปกครองด้วยหลัก อปทานิยธรรมประกอบด้วยการหมั่นในการประชุมเนืองนิตย์ พร้อมเพรียงในการประชุม ให้ความเคารพอาวุโส ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้ยึดหลักธรรมปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม มีการปกป้องสตรีและนักรบขผู้ทรงศีลเมื่อดำเนินกิจการงานร่วมกันก็สามารถบรรลุจุดหมายร่วมกัน

5.2. อภิปรายผล

สภาพการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นอำเภอพิเศษเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด มีหน่วยงานระดับจังหวัด สภาพของการบริหารการปกครอง แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ในพื้นที่เขตรอบนอก มี 15 ตำบล 173 หมู่บ้าน รูปแบบการปกครองเป็นเขตปกครองตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครองในเขตตนเองและยังมีการปกครองท้องถิ่นด้วยรูปแบบเทศบาลตำบล 9 แห่ง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง ในพื้นที่ตำบลหมู่บ้านด้วย การปกครองท้องที่ขึ้นตรงกับนายอำเภอเมืองสกลนครเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอเมืองสกลนคร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชนบท หรือชุมชนห่างไกล เช่น ในที่สูง ในพื้นที่ป่าหรือภูเขา ประกอบด้วยหลายชนเผ่า มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณี ทำให้การปกครองการพัฒนาการสื่อสารต่าง ๆ ยังไม่ทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องจาก เขตการปกครองที่มีพื้นที่กว้างมากแต่การกระจายของจำนวนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไม่เพียงพอในบางตำแหน่งหรือมีพอแต่เจ้าหน้าที่ที่เสียสละเพื่อเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในท้องที่มีการเดินทางไม่สะดวก ห่างไกลความเจริญย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นมา และจากปัญหาที่มีคือ ข้าราชการ หน่วยงานและฝ่ายปกครอง ไม่ว่าจะเป็นปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ปกครอง กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือกฎหมายกำหนดหน้าที่ไว้ในบางเรื่องเกินศักยภาพในการแก้ปัญหา บางเรื่องขาดภาวะผู้นำขาดการประสานงานที่ดีและการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานระดับเหนือขึ้นไป ดังนั้น จึงพบเห็นปัญหาในการปกครองท้องที่บางกรณีต้องใช้เวลาในการแก้ไข ถึงแม้ผู้มีอำนาจทางการปกครองพยายามแก้ก็เป็นไปตามศักยภาพ สอดคล้องกับเสนอ อัครมนันตา (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอุปบริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี มีการบริหารงานตามหน้าที่การบริหารการวางกรอบแผน ยุทธศาสตร์ การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคลการบริหารงาน การประสานงาน การติดตามรายงานผลและการจัดทำงบประมาณ ปัญหาการประชุมบางครั้งมีการเข้าประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน การทำงานบางครั้งไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าทำให้สับสนในขั้นตอนการทำงาน การควบคุมปฏิบัติงานตามระเบียบ คำสั่ง บางคนไม่เข้าใจมีการก้าวร้าวงานของคนอื่นการจัดสรรงบประมาณบางโครงการอาจเกินความจำเป็นต่อการบริหารงาน งานบางอย่างมีความสลับซับซ้อน ปัญหาด้านอุปสรรค เป็นจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงของเมือง ผลมาจากการขยายตัวของเมืองและการอพยพของแรงงานเข้าตัวเมืองหรือจำนวนแรงงานต่างด้าวมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ทำการเกษตรแนวโน้มนลดลงเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัย การก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ปัญหาการคมนาคม ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำเสีย และการกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ในพื้นที่วังในสุด ประกอบด้วย 1 ตำบล เป็นการปกครองท้องถิ่นโดยตรง รูปแบบเทศบาลนคร เป็นท้องถิ่นขนาดใหญ่ ไม่มีหมู่บ้าน เรียกว่าชุมชนจึงไม่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครอง ในตำบลในหมู่บ้านแต่มีประธานชุมชน มีนายกเทศมนตรีนคร เป็นผู้บริหารสูงสุด อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ทั้งนี้ เป็นเพราะการแบ่งพื้นที่การปกครอง ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีจุดมุ่งหมายเพื่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและเกิดประโยชน์กับประชาชนเป็นหลัก ปัญหาต่าง ๆ ในภายหลัง ผู้มีหน้าที่ในการปกครอง ณ เวลานั้นก็ใช้ความสามารถบริหารจัดการปัญหาเหล่านั้นได้ จากหลักการจัดแบ่งส่วนการปกครอง ได้ปฏิบัติสืบทอดมาให้เห็น สอดคล้องกับ รัชฎา โชตะชะมาและคณะ (2566) ได้ศึกษาเรื่องการใช้หลักการบริหารนิยธรรมต่อการบริหารงานของเทศบาลเมืองม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการให้บริการแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรต้องมีหลักธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้หลักการบริหารนิยธรรมและแนวทางในการพัฒนาของการบริหารงานของเทศบาลเมืองม่วงงามและด้านการสนับสนุนคนมีความสามารถและคุณธรรมเป็นผู้นำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักบริหารนิยธรรม ได้แก่ 1) เปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น อธิบาย หรือชี้แจงการปฏิบัติงาน 2) สร้างความตระหนักเกี่ยวกับของสำคัญการประชุม 3) ทวนและประเมินผลการปฏิบัติงานโดยยึดเกณฑ์การปฏิบัติงานที่ชัดเจน 4) ให้เกียรติและยอมรับผู้นำขององค์กร 5) รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายอย่างกัลยาณมิตร 6) ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมการปฏิบัติกิจกรรมกับศาสนสถานอย่างสม่ำเสมอ และ 7) ยกย่องบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้วยความมีคุณธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจและเป็นตัวอย่างให้กับเพื่อนร่วมงาน

หลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การบังคับใช้กฎหมายจะได้ผลอย่างจริงจัง ต้องนำกติกาทางสังคมที่ทุกคนยอมรับและเห็นว่าทุกฝ่ายจะได้รับความเป็นธรรม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี รวมไปถึงคำสอนของศาสนา ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและคำสอนของศาสนาพุทธไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้นับถือศาสนาอื่น ทั้งไม่ขัดจารีตประเพณีถือปฏิบัติอยู่ คำสอนของศาสนาพุทธสอดแทรกอยู่ควรจะนำมาใช้ก็คือ อปฺริหานิยธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าวัชชีผู้ปกครองแคว้นโดยระบอบสามัคคีธรรมซึ่งมีที่มาปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 23 โดยนัยแห่งธรรม 7 ประการ จากผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบได้ว่าการจะให้อำนาจจากกฎหมายระเบียบข้อบังคับใช้กับชุมชน ถ้าประชาชนยังไม่วางใจต่อผู้บังคับใช้กฎหมาย พระสงฆ์จะเป็นผู้มีส่วนช่วยเหลือในการบริหารงานการปกครองท้องที่ได้เป็นอย่างดี

สอดคล้องกับ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺโกล) (2549) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม 3 ด้าน คือ 1) ด้านสถานที่มีการจัดปฏิบัติธรรมในวัดโดยสถานที่ที่มีความพร้อม อาคารสถานที่ อาหารและ วิทยากร 2) ด้านวิทยากร พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณนำพาประชาชนปฏิบัติให้เข้าถึง สภาธรรมตามความเป็นจริงตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและ 3) การบริหารจัดการซึ่งในแต่ละวัดมีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างออกไป โดยภาพรวมเน้นปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 เรื่องของ กาย เวทนา จิต และธรรมซึ่งพระสงฆ์สามารถสร้างความศรัทธา เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสนอ อัสวมันตา (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการตาม หลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี” พบว่า ระดับความคิดเห็นในการ นำ หลักอปริหานิยธรรม ด้านขนบธรรมเนียมที่ติงามขององค์กรที่ยังปฏิบัติได้อยู่ นั้น ควรรักษาไว้ และ ไม่บัญญัติหรือลบล้างกฎเกณฑ์ระเบียบกติกาของสังคมตามความพอใจของตน โดยไม่คำนึงถึง ผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระปลัด สุรพงษ์ ฐิตญาโณ (แก้วกอ) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นตามหลักอปริหานิยธรรม: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอมืออูบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลตำบลขามใหญ่ได้ประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ดังนี้ 1) มีการประชุมกันเนืองนิตย์ คือประชุมสามัญปีละ 4 ครั้ง และเมื่อมีปัญหาเร่งด่วนสามารถ ประชุมวิสามัญได้ และมีการประชุมประจำเดือนของเจ้าหน้าที่ พนักงาน ลูกจ้างของเทศบาลเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งทุกการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาความ เดือดร้อนของประชาชน 2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ร่วมกันโดยเฉพาะมีกำหนด ระเบียบวาระประชุม ภายหลังประชุมมีการมอบหมายภารกิจที่ต้อง รับผิดชอบ โดยจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผล 3) เคารพปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกฎหมายบ้านเมืองและยึดหลักปรัชญาดั้งเดิมมาเป็นแนวทางการบริหาร 4) เคารพนับถือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมและผู้สูงอายุ เคารพเชื่อถือความคิดเห็น ของท่าน พร้อมทั้งช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้านสาธารณสุขและเบี้ยเลี้ยงชีพ เป็นต้น 5) ค้ำครองสิทธิ เด็กและสตรีจากการดูหมิ่นเหยียดหยามหรือการใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิด 6) เจริญหรือพุทธ ศาสนสถานเป็นเครื่องสัญลักษณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาได้รับการดูแลและบูรณปฏิสังขรณ์ 7) สนับสนุนส่งเสริมคนปฏิบัติปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งให้ความอารักขาและคุ้มครอง

การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องที่ อำเภอมืออูบลราชธานี สกลนคร จังหวัดสกลนคร

หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานการปกครองท้องที่อำเภอมืออูบลราชธานี สกลนคร ความเห็น โดยรวม การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาให้เกียรติและคุ้มครองสตรี การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรม

ประเพณีที่ดีงาม แนวทางในการพัฒนาหลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร มีการประชุมกันอยู่เป็นประจำภายในท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร กำหนดเรื่องที่จะประชุมที่เป็น เพื่อที่จะทำให้บุคลากรทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน สร้างความเข้าใจให้แก่บุคลากรในด้านการกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครเพิ่มมากขึ้น เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและผู้บังคับบัญชา การส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย มีการส่งเสริมและรักษาประเพณีวัฒนธรรมให้กับบุคลากรในท้องที่อำเภอเมืองสกลนครมากขึ้นและการส่งเสริมสนับสนุนให้การอารักขา คุ่มครองป้องกัน ศาสนาและการทำนุบำรุงศาสนามากขึ้นด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมแสดงถึงความสอดคล้องในด้านการปกครองซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครองท้องที่ 4 ด้าน

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการดูแลความสงบบริเวณชุมชนที่อยู่อาศัยของตนเองได้ ต้องมีการประชุม ปรึกษาหารือและป้องกัน ในฐานะบทบาททางสังคม การปรึกษาหารือกันข้อหลักธรรม อปริหานิยธรรม มีการประชุมเป็นต้น ใน 5 ข้อนี้ต้องอาศัยความสามัคคีต้องมีการตัดสินใจมีผู้นำ ผู้รู้ในชุมชนให้คำปรึกษาได้ อาศัยมติเสียงส่วนใหญ่ชุมชนให้การสนับสนุน สอดคล้องกับ จรรย์ พุทธิดอนและพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า (2567) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในระดับมาก ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านการเมืองและการบริหาร ด้านเศรษฐกิจ จากการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาล จากผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการซึ่งแต่โบราณกาลให้ความนับถือแก่นักปราชญ์หรือผู้ปกครองเมือง เจ้าเมือง พระราชา สอดคล้องกับ สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ (2535) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์การเมืองการปกครองที่ปรากฏในคัมภีร์ทศชาติชาดก และนำผลของการศึกษาไปประยุกต์ ในเรื่องการเมืองการปกครองของไทยโดยนำข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา เอกสารงานวิจัย ทางพระพุทธศาสนาและเอกสารทางรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษามีวิเคราะห์พบว่า การเมืองการปกครองมี แนวคิด ปรัชญา ลัทธิ จนกระทั่งพัฒนาไปสู่ระบอบการปกครองนั้นเป็นการพัฒนามาอย่างยาวนาน ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติจนกระทั่งเป็นการปกครองในปัจจุบันที่แบ่งออกเป็น 2 แบบแตกต่างกัน คือ การปกครองระบอบเผด็จการ/คอมมิวนิสต์ที่มีความสำคัญกับผู้นำเป็นอย่างมากและระบอบประชาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมากเช่นกัน แม้ว่าจะมีการปกครองที่แยกย่อยออกไปอีก แต่หลักการที่สำคัญอยู่ที่การปกครอง 2 ระบอบนี้ ในความเชื่อของนักปราชญ์สมัยโบราณในคัมภีร์ทางศาสนาและคติทางวรรณกรรมพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่พระราชา

และอภิชนเป็นอย่างมากกว่าสามารถเป็นผู้ปกครองที่ดีด้วยการปกครองในแบบราชาธิปไตยและอภิชนาธิปไตยที่ผู้ปกครองมาจากชนชั้นสูง มีการศึกษาดีเป็นชนส่วนน้อยของสังคมแต่ได้รับการยอมรับจากประชาชน ส่วนใหญ่ให้ปกครองเพราะเชื่อว่าจะสามารถนำความสุขมาให้แก่ประชาชนได้มากกว่าการปกครองในระบบเผด็จการ/คอมมิวนิสต์

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การประสานงานระหว่างหน่วยงานชุมชนช่วยทั้งลงมือทำในการปฏิบัติงานต่าง ต้องอาศัยชุมชน ต้องอาศัยความสามัคคีทั้งสองฝ่ายให้ช่วยหาแนวทางที่ดีช่วยทำงานตามที่ได้ช่วยแนะนำวิธีการ เป็นความสามัคคีไม่มีการได้รับผลประโยชน์ใด ๆ หากสิ่งดีเพียงงานได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นสมควรต้องเปิดใจในการร่วมบริหารงานทั้งสองฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ทั้งองค์การราชการและประชาคม สอดคล้องกับ รัฐกรณ์ ชูยกปิ่น (2567) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันไฟป่าและหมอกควันของที่ทำกรปกครองอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ผลการวิจัย โดยการประยุกต์ตามหลักอปริหานิยธรรม พบว่า 1) การประชุมเป็นนิตย นัดประชุมเป็นประจำ 2) พร้อมเพรียงกันประชุมให้ความสำคัญในการประชุมในแต่ละครั้ง 3) ไม่บัญญัติหรือไม่ล้มเลิกข้อบัญญัติตามอำเภอใจ ควรถือปฏิบัติตามกฎ กติกา ที่กำหนดไว้ 4) เชื้อฟุ้งผู้บังคับบัญชา ประธานควรทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่หวั่นผลตอบแทน 5) ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี ควรมีการรับฟังความเห็นของสตรี 6) ส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณี อันดีงาม ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และ 7) อารักขาคุ่มครองปกป้องอันชอบ ผู้นำทางศาสนาควรมีการแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ ประยงค์ พรหมมา (2557) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรม พนักงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงานการพัฒนาการจัดกิจกรรมขององค์การให้มีความทันสมัย

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดผลสำเร็จได้รับผลประโยชน์ที่เกื้อกูลกันทำให้ชุมชนก้าวหน้า เกิดความสุขสบายการดำเนินต้องให้ชุมชนช่วยเสนอความคิด มติร่วมกันเพื่องานที่ดีและถูกต้องเป็นความสบายใจและเกิดบุญกุศลมากกว่าประชาชนมีส่วนร่วม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข มีฝ่ายองค์กรมาประเมิน ชาวบ้านเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับ ประยงค์ พรหมมา (2557) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น พบว่าควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่พนักงานมาใช้ในการทำงานให้มากยิ่งขึ้นควรส่งเสริมให้มีการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่การงาน ควรคัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตรงตามลักษณะของงานควรส่งเสริมและสนับสนุนให้

พนักงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงานทั้งในองค์การและนอกองค์การมากยิ่งขึ้นและควรสร้างบรรยากาศพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการทำงานตลอดจนการพัฒนาการจัดกิจกรรมให้มีความทันสมัยและให้น่าสนใจยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ธงชัย สิงอุดม (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามหลักการบริหารนิยธรรม” พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามหลักการบริหารนิยธรรม ประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ 1.การประชุมกันบ่อย ๆ จะต้องปลูกฝังความรู้ ความรับผิดชอบให้ประชาชนในการเข้าร่วมรับรู้ รับฟังการแสดงความคิดเห็น 2.การประชุมและเลิกประชุมอาจจะมีกติการ่วมกันเพื่อปกป้องหลักการที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติได้ซึ่งผู้นำจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี 3. การไม่สร้างกฎ กติกา กฎหมายใหม่ที่ทุกคนไม่รับรู้รับทราบร่วมกัน และไม่ทำลายประเพณี กติกา และวัฒนธรรมที่ทุกให้ความเคารพอยู่แล้ว 4.การให้ความเคารพต่อประธานหรือผู้นำซึ่งเป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมชาวพุทธที่ยอมรับฟังเหตุผล 5.การให้ความคุ้มครอง ปกป้องสตรีรวมทั้งการส่งเสริมให้สตรีสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำชุมชนอย่างสง่างามได้ 6.การให้ความเคารพสักการะบูชาต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของทุกๆ คน และ 7.การให้ความคุ้มครอง ปกป้อง และดูแลรักษาผู้มีศีลธรรมเพื่อสั่งสอนให้ประชาชนหรือพลเมืองของรัฐต่อไป

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การร่วมประเมินโครงการทั้งก่อนขณะดำเนินงาน ช่วยหาแนวทางในการพัฒนา ระดมทุนทรัพย์ช่วยงาน การรับผลประโยชน์ช่วยสมานฉันท์สามัคคีไม่มีการรับผลประโยชน์ หลังการดำเนินงานเสร็จ อาจมีข้อผิดพลาดก็ช่วยบอกแนะวิธีช่วยดำเนินการที่บกพร่องให้ดีขึ้นมีส่วนร่วมในการช่วยออกแนวทาง แนวคิด ร่วมประชุมออกมติ แนวคิดส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำ ชี้แจงและมีส่วนร่วมการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่าย ทุกคนมีความสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนา เช่นกันไม่ว่าจะเป็นงานการก่อสร้างหรืออะไรก็แล้วแต่ ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สนับสนุนและสร้างวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ปรัชญาหรือกันถือความเสี่ยงด้วยอาศัยการมีมิตรร่วมกัน ในการดำเนินงานให้ชุมชนมีส่วนร่วมรู้เห็นในการดำเนินการ ร่วมตัดสินใจแก้ไขด้วย กฎระเบียบ กฎบ้านเมือง กฎจารีตประเพณี สอดคล้องกับ ทิพวรรณ กันยาประสิทธิ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลตามหลักการบริหารนิยธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลอย เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อคุณภาพของผู้เรียนซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ดี เพราะการบริหารนิยธรรมนั้นก็คือธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม ผู้บริหารในฐานะที่เป็นตัวแทนของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารคือ ผู้ที่แบ่งงานให้ตามความสามารถของแต่ละบุคคลและให้คำแนะนำการทำงานนั้นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ปัญหาในการบริหารสถานศึกษานั้นมีมากหากไม่จัดการให้ดีก็จะทำให้

สถานศึกษาไม่เดินไปข้างหน้า เช่น ปัญหาการบริหารงานที่ไม่แบ่งหน้าที่กันทำ ไม่มีการพูดคุยกัน หรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ สอดคล้องกับ พระมหาสงวน สีละวงค์ (2564) ได้ศึกษา เรื่องการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีฟบ้านกุดนาขาม อำเภोजेरญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีฟ ด้านการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนบ้านกุดนาขาม อำเภोजेरญศิลป์ จังหวัดสกลนคร พบว่าสมาชิกศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีฟเป็นชาวบ้านส่วนใหญ่และมีอาชีพเกษตรกร มีการทำนาและเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก มีการเลี้ยงปศุสัตว์แบบครัวเรือน ไม่ได้เลี้ยงเป็นฟาร์ม มีแหล่งน้ำเรียกว่าอ่างเก็บน้ำห้วยนกเค้า เป็นแหล่งน้ำในการดำรงชีวิต วิถีชีวิตของชาวบ้านกุดนาขามเป็นวิถีชีวิตแบบพอเพียง แสวงหาความรู้โดยสมาชิกของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีฟบ้านกุดนาขาม ได้พัฒนาฝีมือทางอาชีพของตนบวกกับวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน การสร้างผลงานทางศิลปะ บวกกับความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์ผลงานต่าง ๆ เช่น ผ้าทอขึ้นใหม่ ตุ๊กตาเซรามิค โถเซรามิค งานแกะสลักผลไม้ และงานปักลายโชน ทำให้บ้านกุดนาขามได้รับความนิยมจากผู้คนต่างถิ่น

5.3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัย เห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นนัยยะในการนำหลักการบริหารนิยธรรม มาประยุกต์ใช้ ในการบริหารงานของการปกครองท้องที่เพื่อให้ทราบจุดเด่น จุดด้อยตามหลักการบริหารนิยธรรมอันจะนำผลให้เกิดประโยชน์ในการปกครองท้องที่และเผยแพร่ไปยังส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรนำหลักการบริหารนิยธรรมนี้ ไปปรับใช้ในการบริหารงานของการปกครองท้องที่ในเขตอำเภอเมืองสกลนคร ทุกตำบล ทุกหมู่บ้านเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและเพื่อความเจริญของประเทศ
- 2) ควรนำหลักการบริหารนิยธรรมนี้ ไปปรับใช้ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยราชการ และภาคธุรกิจ เอกชนเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายของการบริหารจัดการของหน่วยงาน/องค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ควรนำหลักการบริหารนิยธรรมนี้ไปปรับใช้ในการบริหารครอบครัวเพื่อลดปัญหาในครอบครัวหรือเพื่อสร้างความมั่นคงขึ้นในครอบครัว

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัย

ข้อเสนอแนะ เพื่อทำการวิจัยในครั้งต่อไปและให้ทราบจุดเด่น จุดด้อยการบริหาร งานของการปกครองท้องถิ่นที่ตามหลักการบริหารนิยมซึ่งจะนำผลให้เกิดประโยชน์ในการปกครองท้องถิ่นและเผยแพร่ไปยังส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน

- 1) ควรศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในระดับครอบครัว
- 2) การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการบริหารงานของปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ตามแนวทางอธิปไตยนิยมกับส่วนราชการของการบริหารงานปกครองท้องถิ่น
- 3) ศึกษาเพื่อการพัฒนาการบริหารงานการปกครองท้องถิ่นที่ตามหลักการบริหารนิยมในพื้นที่หลากหลายชาติพันธุ์

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง*. กรุงเทพมหานคร กรมการศาสนา.
- กรมการปกครอง. (2555). *คู่มือปฏิบัติงานสำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปี 2555*. โรงพิมพ์อสาการศึกษา
ดินแดน.
- กิตติกาญจน์ หาญกุล. (2558). กระบวนการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในศตวรรษที่
21. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 4(12), 59–75.
- จรัญ พุทธิดอนและพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า. (2567). การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม 7 ในการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอเสลภูมิ
จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารรัฐศาสตร์สาส์น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย*, 3(1), 1–14.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2545). *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาศูนย์วัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการ
ที่ดี*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ทิพรพรรณ กันยาประสิทธิ์. (2566). การบริหารงานบุคคลตามหลักอภิธานิธรรม 7 ของผู้บริหาร
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. *วารสารสังคมศาสตร์
บูรณาการ*, 3(8), 17–31.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2540). *พฤติกรรมกรบิโรคิทางกรตลาค*. ไทยวัฒนาพานิช.
- ธงชัย สิงอุตม. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามหลักอภิธานิธรรม.
วารสาร มจร. เลย์ ปริทัศน์, 1(2), 81–96.
- นริ ภากานตานันท์. (2538). *การเมือการปกครองในแนวพุทธศาสนา: ศึกษาจากนักคิดและ
พระไตรปิฎก*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยงค์ พรหมมา. (2557). *การบริหารงานตามหลักอภิธานิธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด
ขอนแก่น*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา.
- พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). (2553). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์
พระพุทธศาสนาเถรวาท*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระทวีป กลยานธมโม (เล็กบัณฑิตย์). (2550). *การศึกษาวิเคราะห์หลักกัลยาณธรรมสำหรับการ
ดำรงชีวิตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต). (2546). *หลักธรรมในการปฏิบัติหน้าที่*. มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2544). *หลักภิกขุอธิธานิธรรม*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุ
ฬาราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. โรงพิมพ์มหาจุฬ

ลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ). (2564). *พุทธวิธีการบริหาร*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระปลัดสุรพงษ์ จิตญาโณ (แก้วกอ). (2555). *การศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการบริหารนิยธรรม : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี ราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *ธรรมานุชีวิต*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต). (2535). *คุณธรรมและพุทธวิธีการบริหาร*. มูลนิธิพุทธธรรมและโรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ" (เรียบเรียง). (2548). "พุทธวิธี" (วิถีชีวิตของพระพุทธเจ้า).

พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ (สุดเหลือ) และพระมหาอดิเดชสทิวโร(สุขวัฒนวิ). (2563). วิเคราะห์หลักสารณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 4(2), 142–155.

พระมหาอุทพิชัย สิริชัย, ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2561). การบริหารงานตามหลักอปทานิยธรรม. *วารสารสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 7(2), 139–147.

พระมหาอุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2550). *คนสำราญงานสำเร็จ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). บริษัทพรินต์ติ้ง แอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

พระมหาเวชยันต์ กิตติโสภโณ (แก้วพวง). (2544). *การปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการปกครองแบบอุดมรัฐของเพลโต : การศึกษาเปรียบเทียบ*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสงวน สีละวงศ์. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอปทานิยธรรมของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระบ้านกุดนาขาม อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(1), 201–213.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺโกล). (2549). *หลักธรรมาภิบาล*. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตติวิโสและพัชรินา พองจันตา. (2566). การประยุกต์ใช้หลักอปทานิยธรรมในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้าน. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 12(2), 263–273.

พระสมุห์อาคม อาคมธีโร. (2565). *พุทธบูรณาการพัฒนารเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตยของจังหวัดเพชรบุรี*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พิมลจรรย์ นามวัฒน์ และกิติ ตัยคานนท์. (2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร*. สหมิตรออฟเซต.
- ไพฑูรย์ นุ่มหั่นต์. (2555). *การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการเมืองการปกครองไทย: กรณีศึกษา: องค์การบริหารส่วนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภวัต มิสติย์. (2563). การศึกษาความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารระดับต้น. *มนุษยสังคมสาร*, 18(1), 51–67.
- รัชฎา โชตะชะมาและคณะ. (2566). *การใช้หลักการบริหารนิยธรรมต่อการบริหารงานของเทศบาล เมืองม่วนงามอำเภอลี้หนองคร จังหวัดสงขลา*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- รัฐกรณ์ ชูยกปิ่น. (2567). การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันไฟฟ้าและหมอกควันของที่ทำการปกครองอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. *วารสาร มจร.ทริภูมัยปริทรรศน์*, 8(4), 297–309.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 108 (4 กันยายน 2534). (2534). *พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พระพุทธศักราช 2534*. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2534/A/156/1.PDF>
- ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 31 (17 กรกฎาคม 2457). (2457). *พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457*. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2457/A/229.PDF>
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่*. บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2546). *ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย*. เจ้าพระยาระบบการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์กรภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร.
https://alro.go.th/uploads/org/admin_sys/download/article/article_20160412131413.pdf
- สำนักงานจังหวัดสกลนคร กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดสกลนคร พ.ศ.2566-2570 (ฉบับทบทวน) ปีงบประมาณ 2567*. สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สุขุม นวลสกุลและวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์. (2535). *การเมืองและการปกครองประเทศไทย*. ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- เสนอ อัครมันตา. (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักการบริหารนิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- อนุวัฒน์ ศรีชะเกษ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม 7 เพื่อการทำงาน กรณีศึกษา
อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
อีสาน, 1(2), 67–84.
- อุดร จันทวัน. (2547). พระพุทธศาสนากับการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน. โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- อุทัย เลาหิเชียร. (2549). รัฐประศาสนศาสตร์ :ลักษณะและมิติ (พิมพ์ครั้งที่ 14). สำนักพิมพ์เสมา
ธรรม.

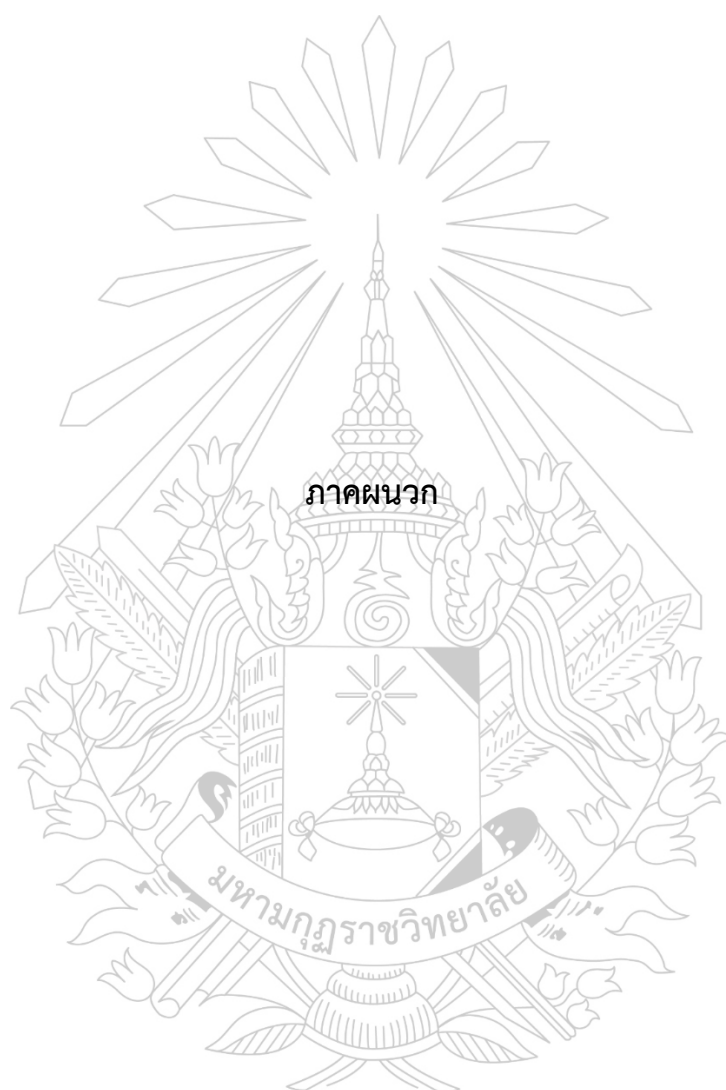

บุคลากรกรม

ผู้วิจัยได้แบ่งบุคลากรกรมตามหมายเลขผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามลำดับ ทั้งหมด 25 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน เดือน ปี ที่ สัมภาษณ์
กลุ่มข้าราชการประจำ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่อำเภอเมืองสกลนคร จำนวน 7 คน ลำดับที่ 1-7			
1	นายธาราพันธ์ มหาศิริพันธุ์	ปลัดอำเภอ	26 กุมภาพันธ์ 2568
2	นายธนพล อริยานันทพงศ์	ปลัดอำเภอ	26 กุมภาพันธ์ 2568
3	นางสาวพรพรรณ เกริกเบญจธรรม	เกษตรอำเภอ	27 กุมภาพันธ์ 2568
4	นายชัยศรี อุปละ	พัฒนาการอำเภอ	25 กุมภาพันธ์ 2568
5	นายกรภัทร ภัทรธนาภินันท์	ท้องถิ่นอำเภอ	27 กุมภาพันธ์ 2568
6	ว่าที่ร้อยตรีวรวิทย์ ทิพย์สุวรรณ	เจ้าพนักงานสาธารณสุขอาวุโส	6 มีนาคม 2568
7	นางวิมลฉัตร ทุมชะ	เจ้าหน้าที่ปกครองชำนาญงาน	6 มีนาคม 2568
กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทผู้นำท้องที่ ที่ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสกลนคร จำนวน 10 คน ลำดับที่ 8-17			
8	นายธีระยุทธ สัมแป้น	กำนันตำบลพังขว้าง อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568
9	นายประชัน สร้อยปลิว	กำนันตำบลโนนหอม อ.เมือง สกลนคร จ.สกลนคร	28 กุมภาพันธ์ 2568
10	นายเศษศักดิ์ วันนาพ้อ	กำนันตำบลธาตุนาเวง อ.เมือง สกลนคร จ.สกลนคร	26 กุมภาพันธ์ 2568
11	นายไชยวิสิทธิ์ บุตรจันทร์	กำนันตำบลหนองลาด อ.เมือง สกลนคร จ.สกลนคร	27 กุมภาพันธ์ 2568
12	นายดำรงรักษ์ ราชราชา	กำนันตำบลจันทอน อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	2 มีนาคม 2568
13	นายปรวิษฐ์ น้อยรักษา	กำนันตำบลยางโสม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	26 กุมภาพันธ์ 2568

14	นายศรัณยพงษ์ ธรารวัน	กำนันตำบลห้วยยาง อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	3 มีนาคม 2568
15	นายชงธรรม ไผ่ตาแก้ว	กำนันตำบลขมิ้น อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	3 มีนาคม 2568
16	นายเสมียน ศรีเชษฐา	กำนันตำบลม่วงลาย อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	3 มีนาคม 2568
17	นายอัยการ จำปาราช	กำนันตำบลท่าแร่ อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	28 กุมภาพันธ์ 2568
กลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอเมืองสกลนคร จำนวน 8 คน ลำดับที่ 18 – 25			
18	นายจิต พลวงค์ษา	บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 1 ต.โคกก่อง อ. เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	4 มีนาคม 2568
19	นายประสิทธิ์ วงค์เตชะ	บ้านเลขที่ 258 หมู่ที่ 11 ต.ดงมะไฟ อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	4 มีนาคม 2568
20	นายสาธิตา นามตาแสง	บ้านเลขที่ 175 หมู่ที่ 9 ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568
21	นายนันทวัชร โคตรวงษ์	บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 3 ต. ดงชน อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568
22	นางทัศนีย์ ดาบศรีพาย	บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 4 ต. เหล่าปอแดง อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568
23	นางทองพันธ์ แสนยะมูล	บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 3 ต.ท่าแร่ อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568
24	นายสมเกียรติ คำทะเนตร	บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 2 ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568
25	นางสมบูรณ์ โล่อุทัย	บ้านเลขที่ 153 ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง สกลนคร จ.สกลนคร	6 มีนาคม 2568

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ศรีล้านช้าง
2. รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคตาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ ชาญวิจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ข

หนังสือผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ที่ อว ๗๙๑๘/ว ๐๖๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๙ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ ขาญวิจิตร

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องที่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยมี พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ และเจริญพรขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี ผู้วิจัย

โทร ๐๘๘ ๗๘๘ ๙๒๙๙

ทาบ
วันชาติ ขาญวิจิตร

ที่ อว ๗๙๑๘/๑๐๓๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๙ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้อยู่ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคดาสาร

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยมี พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ และเจริญพรขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุญาต

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖
นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี ผู้วิจัย
โทร ๐๘๘ ๗๘๘ ๙๒๙๙

5 มกราคม 2567
Dr. Yoon

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐-๔๒๘๑-๔๖๑๖
 ที่ อว ๗๔๑๘/๐๒๓๓ วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระมหาพงศ์พรพิศ สุธีโร, ดร.

ด้วยนางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยมี พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และได้ให้คำปรึกษา ตลอดจนถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือวิจัยที่นักศึกษาสร้างขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมาในครั้งนี้

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี ผู้วิจัย

โทร ๐๘๘ ๗๘๘ ๙๐๙๙

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ ชวนะ

(พระมหาพงศ์พรพิศ สุธีโร, ดร.)

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคตาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ ชาญวิจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
3. พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ศรีล้านช้าง

ภาคผนวก ค

ผลการประเมินเครื่องมือเพื่อสัมภาษณ์

เอกสารแบบประเมิน เพื่อตรวจสอบเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ด้วย นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร” โดยมี พระสุทิวาธิ์, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาหลักการบริหารงานในพุทธศาสนาเถรวาทและเพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยเมื่อได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ได้ครบทุกขั้นตอนและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์แล้วจะสามารถนำผลของการศึกษามาใช้เป็นประโยชน์

วัตถุประสงค์ของการประเมินเครื่องมือวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์
2. เพื่อนำผลของการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง และประยุกต์ใช้ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

คำชี้แจงในการตอบแบบประเมินเครื่องมือวิจัย

แบบประเมินมีทั้งหมด 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการประเมินเครื่องมือวิจัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม

หากท่านมีปัญหาหรือข้อสงสัยและต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยสามารถติดต่อสอบถามผู้วิจัยได้ที่นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีล้านช้างหมายเลขโทรศัพท์ส่วนตัว 088-7889299

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การบริหารงาน หมายถึง การบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยมี นายอำเภอเมืองสกลนคร เป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในอำเภอ โดยมีผู้ช่วยเหลือ คือ 1) ปลัดอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ 2) กำนัน เป็นผู้ปกครองในตำบล มีกรรมการตำบลคอยปรึกษาช่วยเหลือ 3) ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหนาราชการในหมู่บ้านและเป็นประธานกรรมการหมู่บ้าน มีกรรมการหมู่บ้านให้คำปรึกษาและคอยช่วยเหลือ

สภาพการปกครองท้องถิ่น หมายถึง รูปแบบหรือระบบการบริหารจัดการบริหารราชการในระดับพื้นที่ของอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ซึ่งประกอบด้วย การปกครองระดับตำบล 15 ตำบล มีกำนันเป็นนายตำบล ในระดับหมู่บ้าน 173 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำของหมู่บ้าน ขึ้นตรงต่อนายอำเภอ

หลักการบริหารนิยธรรม หมายถึง หลักธรรมสำหรับผู้นำ ผู้ปกครอง หรือผู้บริหารในการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อม มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับตนและบ้านเมืองที่พระพุทธองค์ได้ประทานแก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลายแห่งแคว้นวัชชีเพื่อความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นของชาววัชชี หรือเรียกอีกอย่างว่าวัชชีอปริหานิยธรรม

การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาปรับใช้ในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ทั้งกฎระเบียบวิธีการ การปกครอง การแก้ปัญหาในการบริหารความขัดแย้ง ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน

อำเภอเมืองสกลนคร หมายถึง การปกครองส่วนภูมิภาคในระดับอำเภอ โดยอำเภอเมืองสกลนคร เป็น 1 ใน 18 อำเภอของจังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

1. ชื่อ.....สกุล.....
2. ตำแหน่งทางวิชาการ.....
3. วุฒิการศึกษาสูงสุด.....สาขาวิชา.....
4. ตำแหน่งงาน.....
5. สถานที่ทำงาน.....
6. ประสบการทำงาน.....ปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการประเมินเครื่องมือวิจัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามระดับความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับข้อคำถามแบบสัมภาษณ์ โดยแบบประเมินเครื่องมือวิจัยชุดนี้จะแบ่งระดับการประเมินออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดค่าความหมาย ดังนี้

คะแนน

ระดับความคิดเห็น

-1

แบบสัมภาษณ์ไม่มีความตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0

ไม่แน่ใจว่าแบบสัมภาษณ์มีความตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

1

แบบสัมภาษณ์มีความตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ข้อความสัมภาษณ์	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	-1	0	1	
1.ท่านมีความเห็นอย่างไรต่อสภาพการบริหารงานของปกครองท้องที่ของอำเภอเมืองสกลนครในปัจจุบัน				
2.สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครเป็นอย่างไร				
3. ท่านมีข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ปัญหาในการบริหารงานปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครอย่างไร				
4.หลักอุปถัมภ์ในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทมีความสำคัญอย่างไร				
5.หลักอุปถัมภ์มีความสอดคล้องกับการบริหารงานปกครองอย่างไร				
6.หลักอุปถัมภ์นำมาใช้ในการบริหารงานปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครได้อย่างไร				
7. การประยุกต์ใช้หลักอุปถัมภ์ในการบริหารงานปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครให้มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร				
8ท่านมีข้อเสนอแนะ ในการนำหลักอุปถัมภ์ในการบริหารงานปกครองท้องที่อำเภอเมืองสกลนครอย่างไร				

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้เชี่ยวชาญประเมิน

ขอกราบขอบพระคุณ/ขอขอบคุณที่ท่านสละเวลาในการตอบแบบประเมิน

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์การวิจัย “การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการ
 บริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พิจารณาโดย
 ผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	คำถามการสัมภาษณ์	ความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ (คนที่)			รวม	IOC	แปลผล
		1	2	3			
1	การบริหารงานและสภาพการปกครองท้องถิ่นที่ อำเภอเมืองสกลนครในปัจจุบันเป็นอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
2	สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงาน ปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนครเป็นอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
3	ท่านมีข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ปัญหาใน การบริหารงานปกครองท้องถิ่นอำเภอเมือง สกลนครอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
4	หลักการบริหารนิยมในพุทธศาสนาเถรวาท มีความสำคัญอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
5	หลักการบริหารนิยมมีความสอดคล้องกับการ บริหารงานปกครองอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
6.	หลักการบริหารนิยมนำมาใช้ในการบริหารงาน ปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนครได้อย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
7.	การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการ บริหารงานปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร ให้มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้
8.	ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการใช้หลักบริหาร นิยมในการบริหารงานปกครองท้องถิ่นที่ อำเภอเมืองสกลนครอย่างไร	1	1	1	3	1	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เบื้องต้น

เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เบื้องต้น

ที่ จว. ๐๐๐๔/๒๕๖๘

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

TITLE: AN APPLICATION OF APARIHANYADHAMMA FOR THE LOCAL ADMINISTRATON,
MUANG SAKONNAKHON DISTRICT, SAKON NAKHON PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๖๗ วันอังคารที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๑๔๕/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๓ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘

ลงนาม

(พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสุวคุณ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

218/2567

บัณฑิตวิทยาลัย ร่วมกับ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มอบวุฒิบัตรนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี

ได้สอบผ่านในการอบรมหลักสูตร

การอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

อบรมวันที่ ๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗
 ออนไลน์ผ่านระบบ ZOOM จำนวน ๗ ชั่วโมง

วุฒิบัตรฉบับนี้มีผลตั้งแต่วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๖๗ ถึงวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๙
 ให้ไว้ ณ วันที่ ๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

(พระปัญญาวชิรบัณฑิต, รศ. ดร.)
 ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มจร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร.)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(รศ. ดร.สุภาภรณ์ สุธหนองบัว)
 คณะสาธิตการสอน
 มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปศึกษาวิเคราะห์ประกอบการทำ วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์จะถูกรวบรวมเพื่อที่จะนำไปวิเคราะห์ในการทำงานวิจัยครั้งนี้เท่านั้น และหากแบบสัมภาษณ์นี้มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใดขอให้ถือว่าเป็นดุลยพินิจของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในการสงวนความคิดเห็นไว้ได้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากทุกท่านตลอดถึงผู้เกี่ยวข้องที่ให้การสัมภาษณ์ในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี

นักศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมือง สกลนคร จังหวัดสกลนคร

คำชี้แจง : การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

การสัมภาษณ์นี้จะไม่ผลทางเสียหายต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นการนำผลวิจัยในครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร ให้มีประสิทธิภาพเกิดการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อชุมชนสังคมส่วนรวมและประเทศชาติต่อไป จึงขอความร่วมมือท่านได้กรุณาตอบคำถามลงในแบบสัมภาษณ์ตามหลักปฏิบัติที่ท่านได้ปฏิบัติอยู่เป็นปกติเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานและสภาพการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 5 ข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ในการนำหลักการบริหารนิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. อายุ.....ปี
3. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....
4. สถานที่สัมภาษณ์.....
5. วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....
6. วุฒิกการศึกษา ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ ปริญญาตรี
☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี
☐ อื่นๆ

7. ประสบการณ์ในการทำงานด้านการบริหารงานปกครองท้องถิ่นหรือที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น.....ปี

8. บทบาทหรือหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องในด้านการปกครองท้องถิ่น.....
.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานและสภาพการปกครองท้องถิ่นในอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1. การบริหารงานและสภาพของการปกครองท้องถิ่นของอำเภอเมืองสกลนครในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....
.....

2. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนครเป็นอย่างไร

.....
.....

3. ท่านมีข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ปัญหาในการบริหารงานปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนครอย่างไร

.....
.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. หลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความสำคัญอย่างไร

.....
.....

2. หลักอปริหานิยธรรมมีความสอดคล้องกับการบริหารงานของการปกครองอย่างไร

.....
.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1.หลักการบริหารนิยธรรมนำมาใช้ในการบริหารงานการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนครได้
อย่างไร?

.....

.....

2.การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานการปกครองท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนคร
ให้มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 5 ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางในการใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานการปกครอง
ท้องถิ่นที่อำเภอเมืองสกลนครอย่างไร

.....

.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.

ขอกราบขอบพระคุณ/ขอขอบคุณที่ท่านสละเวลาในการให้ข้อมูลสำคัญและเป็นประโยชน์
ในการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ฉ
หนังสือขอสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ อว ๗๔๑๘/ ๐๔๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการปกครองท้องถิ่น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยมี พระสุทิวชिरเมธี, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จึงขอความอนุเคราะห์ให้นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี เข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมาในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ/เจริญพร

(พระสุทิวชिरเมธี, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖

นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี ผู้วิจัย โทร. ๐๘๘ ๗๘๘ ๙๒๙๙

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นางสาวจิราภรณ์ เบิกบานดี
วัน เดือน ปี เกิด	12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512
สถานที่เกิด	จังหวัดอุดรธานี
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์ (NIDA)
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 659 หมู่ 7 ตำบลหมู่น อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000
ผลงานตีพิมพ์	การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยมในการบริหารงานของการ ปกครองท้องถิ่นอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
รางวัลที่ได้รับ	

